

De Morgen Zeno

Grexit voor Brexit

Emilie Légère

Bachelor in de Journalistiek

Erasmushogeschool Brussel
Campus Bloemenhof

Departement Media, Management en Maatschappij

Inhoudstafel

1. Inleiding	3
2. Mission statement.....	4-7
3. Bronnenonderzoek.....	8-15
3.1 Mondelinge bronnen.....	8
3.1.1 België.....	8
3.1.2 Groenland.....	9
3.1.3 Skype-interviews.....	10
3.1.4 Facebookgesprekken.....	11
3.2 Geschreven bronnen.....	12
3.2.1 Boeken, essays en andere documenten.....	12
3.2.2 Online artikels.....	13
3.2.3 Websites.....	14
3.2.4 PowerPoint-presentaties.....	14
3.3 Audiovisuele bronnen.....	15
3.3.1 Youtube.....	15
3.3.2 Programma's.....	15
4. Formatomschrijving.....	16-22
4.1 Zeno.....	16
4.1.1 Algemeen.....	16
4.1.2 CIM-fiche.....	16
4.1.3 Inhoud.....	17
4.1.4 Lay-out.....	19
4.2 Rubriek 'Wereld/Buitenland'.....	20
4.2.1 Inhoud.....	20
4.2.2 Lay-out.....	21
5. Journalistiek product.....	23-30
6. Verantwoording.....	31-33
6.1 Lay-out.....	31
6.2 Bronnen en inhoud.....	31
6.2.1 Jonathan Holslag.....	31
6.2.2 Pro-Europese stem.....	31
6.2.3 Aantal bronnen.....	32
6.2.4 Transcripties.....	33
7. Logboek.....	34-40
8. Bijlagen.....	41-93
8.1 Bronnenlijst.....	42
8.2 <i>Greenland's bilateral fisheries agreement with the European Union</i>	47
8.3 Interview Lars-Emil Johansen.....	56
8.4 Interview Aqqaluk Lyngé.....	66
8.5 Interview Rasmus Leander Nielsen.....	71
8.6 Interview Hendrik Vos.....	81
8.7 CIM-cijfers De Morgen.....	86
8.8 Voorbeeldartikel.....	90

1. Inleiding

Ik botste op het onderwerp van mijn eindwerk tijdens mijn Erasmusuitwisseling in Noorwegen. Ik was informatie aan het vergaren voor een klasdebat over Brexit toen ik via de website van BBC een artikel tegenkwam dat Grexit vermeldde, Groenlands uitstap uit de Europese Economische Gemeenschap. Ik viel uit de lucht en vroeg me af of ik de enige was die niet wist dat Groenland ooit nog tot de Europese club behoord had. Dat zou me eerlijk gezegd ook niet verbaasd hebben, mijn kennis over Groenland reikte tot dan immers niet verder dan het feit dat ze daar tussen een massa ijs leven en barre kou moeten verdragen. Na wat rondvragen en researchen werd het duidelijk dat ik, zachtjes uitgedrukt, lang niet de enige was. En op dat moment begreep ik: ik heb een vette vis aan de haak geslagen.

Doorheen de jaren heeft Groenland een groot aantal bevoegdheden kunnen terugclaimen van moederland en voormalig kolonisor Denemarken. De Inuit hebben zelfbestuur verkregen en zijn stilletjes aan op weg naar volledige onafhankelijkheid, maar dat was 35 jaar geleden wel even anders. In 1972 houdt het Koninkrijk Denemarken een referendum om te bekijken of haar inwoners willen toetreden tot de Europese Gemeenschap. Een meerderheid van het Koninkrijk stemt in, en ondanks een oorverdovend 'nej' van de Groenlanders moet ook de ijsnatie noodgedwongen toetreden. In de Groenlandse hoofdstad Nuuk gaan de alarmbellen af, en het wordt het begin van een lang proces richting meer autonomie. Tien jaar na de toetreding mogen de Groenlanders eindelijk opnieuw stemmen over lidmaatschap, en in 1985 ziet Europa de helft van haar grondgebied wegsmelten.

Met mijn artikel heb ik geprobeerd om het verhaal achter Groenlands exit in kaart te brengen en te bekijken of er parallellen met Brexit te trekken zijn. Een meeslepend onderwerp, al zeg ik het zelf, maar geen sinecure om je in te verdiepen. Veel informatie over de campagne en de uitstap is online niet voorhanden, en met de echt diepgaande bronnen ben je enkel iets als je het Deens of Groenlands machtig bent. Ik heb dan ook heel wat mensen moeten interviewen om genoeg te weten te komen over de verschillende delen in het uitstapproces. Zo'n zestig pagina's transcriptie later beschikte ik dan weer over zodanig veel boeiende informatie dat ik bij de uitwerking van mijn artikel een heleboel in de vuilbak heb moeten gooien. *Kill your darlings*, ik vond het altijd al een vreselijke uitdrukking.

Ondanks de struikelblokken ben ik blij met het uiteindelijke resultaat. Het is een artikel waar ik zelf mijn ogen op zou laten rusten, en ik hoop dat ik bij mijn lezers hetzelfde kan bereiken. Ik heb alleszins mogen doen wat ik het liefste doe: mij vastbijten in een onderwerp en onderweg heel wat interessante mensen ontmoeten. Als kers op de taart heb ik er ook een unieke levenservaring bij, een reis naar een land vol natuurpracht dat bij momenten alle verbeelding tart. Een verrijkender manier om mijn diploma Journalistiek te verzilveren, had ik mij dan ook niet kunnen wensen.

2. Mission statement

28/11/2018

Werktitel

Grexit voor Brexit.

Hoe Groenland het eerste land was om de EU te verlaten.

Uitgebreide onderwerpomschrijving

De kapstok voor mijn artikel is Brexit (AP moet eind februari ingeleverd worden, de Britten horen de EU eind maart te verlaten). Ondanks wat velen denken, is Groot-Brittannië niet het eerste land dat besliste om de deur van de Europese Unie achter zich toe te trekken.

Technisch gezien was Groenland pionier, na een referendum in 1982. De onderhandelingen over de uitstap duurden drie jaar.

Groenland, het grootste eiland ter wereld en tegelijk een van de dunbevolktste landen ter wereld, is sinds 1985 geen lid meer van de Europese Unie (toen nog de Europese Economische Gemeenschap). De exit betekende dat de Gemeenschap plotsklaps meer dan de helft van haar grondgebied verloor. Groenland behoort wel nog tot het Koninkrijk Denemarken, maar heeft autonoom zelfbestuur. Het land is dus niet volledig onafhankelijk, maar daar wordt tot vandaag voor gestreden. De uitstap uit de Europese Gemeenschap was een eerste grote stap hierin. In 1972 houdt Denemarken een referendum houdt om te bekijken of haar inwoners willen toetreden tot de Gemeenschap. Een meerderheid van het Koninkrijk stemt in, en ondanks het feit dat een grote meerderheid van de Groenlanders 'nee' stemt, moeten ook zij toetreden. Een referendum in 1979 zorgt ervoor dat Groenland *Home Rule* krijgt, een grotere mate van zelfbestuur. Dit zet de deur open voor een referendum over lidmaatschap van de Europese Gemeenschap. Zes jaar later is de exit een feit.

De voornaamste reden voor vertrek betrof visserij, Groenlands belangrijkste economische drijfkracht. Er waren heel wat onenigheden omtrent het gemeenschappelijk visserijbeleid van de Europese Unie, en het land wilde volledige controle terugwinnen over de Groenlandse wateren en haar visbronnen. Het heeft wel een regeling getroffen met de Europese Gemeenschap. In ruil voor quota om in Groenlandse wateren te blijven vissen, krijgt Groenland subsidies en mag het haar vis tariefvrij verkopen binnen de Europese interne markt.

Nationalisme speelde eveneens een grote rol in de wens om te vertrekken. Zoals eerder aangehaald wil het land volledig onafhankelijk zijn van Denemarken, en Grexit heeft die deur op een kier gezet. Ondanks de wens voor onafhankelijkheid gaan er verrassend genoeg stemmen op om terug aan te sluiten bij de EU. De kans dat dit in de (nabije) toekomst zal gebeuren, is echter klein.

Een evaluatie van hoe het land er vandaag de dag voor staat, schept een dubbel beeld. Economisch is het land er tussen 1985 en nu op vooruitgegaan, maar dat hebben ze alleen maar kunnen bereiken door middel van enorme subsidies uit Denemarken en de Europese Unie. Ze zijn op zich wel goed bezig, maar kunnen nog niet op eigen benen staan. Binnenkort komt daar wellicht verandering in: het land beschikt over heel wat natuurlijke rijkdommen (oa. olie, gas, goud en uranium). De opwarming van de aarde zorgt ervoor dat de ijskappen smelten, en op die manier zal er gemakkelijker kunnen gedolven worden. Op economisch

vlak is Groenland dus stapjes aan het zetten richting een mooie toekomst, maar het kampt tegelijk met heel wat sociale problemen. De regio heeft de laagste levensverwachting van heel Europa, het hoogste zelfmoordcijfer, 1 op 5 inwoners kampt met een alcoholverslaving en 1 op 5 werd seksueel misbruikt en/of is slachtoffer van huiselijk geweld. Het lijkt me interessant om na te gaan wat de oorzaken van deze sociale problemen zijn, en of die op een of andere manier gelinkt kunnen worden aan Brexit.

Nadat de Britten in 2016 beslisten om de EU te verlaten, werd Groenland in de Britse pers weleens aangehaald als vergelijkend voorbeeld. Toch is er een hele lijst aan verschillen. In eerste instantie zijn de landen aan sich niet met elkaar te vergelijken (oa. 60.000 Groenlanders versus 70 miljoen Britten, Groenland is negen keer zo groot als het Verenigd Koninkrijk, op economisch vlak is Groenland een kleine garnaal tegenover het Verenigd Koninkrijk). Ten tweede is het VK een natie die de Unie wil verlaten, Groenland was slechts een deel van een natie en daarom kon het overgebracht worden naar de categorie van Europese landen en overzeese gebieden. Waar eventueel wel een parallel kan getrokken worden, is de positie van Schotland. Zij zouden als het ware een 'omgekeerd Groenland' kunnen doen. Een meerderheid van de Schotten wilde lid blijven van de Unie, maar het moest Groot-Brittannië noodgedwongen volgen in de uitstap. Een meerderheid van de Groenlanders wilde niet toetreden tot de Gemeenschap, maar ze moesten Denemarken volgen. Schotland zou dus kunnen proberen om meer autonomie af te dwingen van Groot-Brittannië om vervolgens terug aan te sluiten bij de Europese Unie. Groenland toont, als deel van het Deense koninkrijk maar buiten de EU, hoe het mogelijk is om binnen de grenzen van één staat een verscheidenheid aan statussen ten aanzien van de EU te hebben. Een verdere evaluatie van verschillen en gelijkenissen wil ik halen door middel van een interview met een Belgische professor, iemand met kennis van zaken.

Indeling artikel:

- Intro met Brexit als kapstok.
- Achtergrond exit Groenland: het hoe, wat, waar, waarom en wanneer. Wat waren de redenen om te vertrekken, hoe verliepen de onderhandelingen, enzovoort. Interviews: betrokken politicus Groenland, voorzitter van visbedrijf Polar Seafood, persoonlijke getuigenis inwoner.
- Evaluatie: vroeger versus nu. Is het land er wel bij gevaren, en op welke manier is het land nog steeds verbonden met de Unie? Dezelfde interviews.
- Evaluatie: zijn er parallellen met Brexit te trekken? Wat zijn de voornaamste verschillen? Interviews: Belgische professor met kennis van zaken, politicus Groenland.

Verantwoording van medium en format

Ik denk aan een achtergrondartikel voor het weekblad *Knack*.

Volgens mij is *Knack* een ideaal format. Ik kan mij perfect voorstellen dat ik een artikel als het mijne - zoals ik het nu voor ogen heb - tegenkom als ik door het weekblad blader. Het gaat om een achtergrondartikel dat volgens mij zo'n drie pagina's zal innemen. Het is geen pure actualiteit, maar het diept een onderwerp uit. Het wordt uiteraard wel actueel gemaakt door Brexit (de kapstok van mijn artikel). Print is tenslotte het medium waar ik het meest vertrouwd mee ben.

Radio lijkt mij niet passend omdat de meeste interviews in het Engels zullen verlopen. Ook heb ik het gevoel dat beeldmateriaal cruciaal is. Mensen moeten zich iets kunnen voorstellen bij het onbekende Groenland, en ik wil ze ook visueel meetrekken in het Grexitverhaal.

Mijn eerste instinct zegt dat een audiovisuele reportage ook heel waardevol kan zijn, maar ik bots meteen op twee praktische bezwaren. In januari is er weinig licht in Groenland, wat het moeilijk maakt om mooie beelden van de omgeving te schieten. Daarnaast zijn vliegtickets naar Groenland niet goedkoop. Ik zou iemand moeten meenemen om mij te helpen met filmen aangezien ik zelf niet zoveel ervaring heb, maar dat wil zeggen dat ik iemand zou moeten vinden die bereid is om zijn tickets zelf te betalen.

Voorlopig actieplan

- Verder researchen
- Voorlopige bronnen contacteren, voorinterviews afnemen, afspraken vastleggen
- Voorbereiding interviews
- Vluchten boeken

Voorlopige bronnenlijst

Interviews Groenland

- Politiek Groenland: Lars-Emil Johansen. Ex-premier, nationaal boegbeeld en medeoprichter van *Siumut* (eerste Groenlandse partij). Leidde de succesvolle uit-campagne *Anisa* in 1982. Eventueel ook Aqqaluk Lynge, oprichter van een van de eerste Groenlandse partijen *Inuit Ataqatigiit*. Lynge maakte deel uit van *Anisa* en was na het referendum betrokken bij de onderhandelingen om de EEG te verlaten.
- Henrik Leth, voorzitter van het grootste Groenlands visbedrijf Polar Seafood. Visserij was de belangrijkste reden om een referendum over EEG-lidmaatschap te organiseren. Leth liet een aantal jaar geleden uitschijnen dat een terugkeer naar de EU wenselijk is.
- Inwoner Groenland die kan getuigen over het referendum en de eigenlijke Grexit om in het artikel persoonlijke ervaringen en overtuigingen te verwerken. In contact proberen te komen met een inwoner op leeftijd via Nive Nielsen, een Groenlandse muzikante die een aantal jaar in Antwerpen woonde maar teruggekeerd is naar Nuuk.

Interviews België

- Professor Europese Politiek (of andere specialisatie) met kennis van zaken.
Reden: achtergrond schetsen, hoe reageerde de EEG op Grexit, zorgen de redenen voor uitstap vaker voor misnoegdheid omtrent EU-lidmaatschap, wat waren de voor- en nadelen van Grexit voor de EU en Groenland, welke parallellen of afwijkingen zijn er met Brexit te trekken.
Eventueel politicoloog Jonathan Holslag, maakte in 2017 een reportagereeks voor *Knack* waarvoor hij langs de frontlijnen van Europa reisde. Zijn objectief was een evaluatie van de eerste Europese Veiligheidsstrategie, 15 jaar na publicatie.

(- Lieve Blancquaert, reisde voor het VRT-programma *Birth Day* naar Groenland. Heeft misschien interessante informatie, kan mij doorverwijzen naar inwoners mocht Nive Nielsen mij niet kunnen verderhelpen.)

Lijst met online bronnen (Youtube, Gopress, internet)

3. Bronnenonderzoek

Mijn bronnenlijst is erg uitgebreid. Niet alleen omdat diepgaande informatie over mijn onderwerp schaars is en ik dus het internet moest doorploegen om stukjes informatie bij elkaar te harken, maar ook omdat ik tot een aantal maanden geleden nauwelijks wat wist over Groenland zelf. Ik heb met andere woorden in twee stappen gewerkt die geleidelijk in elkaar zijn gaan overvloeien. Ik heb mij eerst een beetje ingelezen over Groenland en haar geschiedenis, maatschappij en cultuur. Daarna heb ik ingezoomd op Grexit en gezocht naar alle informatie die ik dacht nodig te hebben voor mijn artikel: het verhaal van de uitstap, een algemene evaluatie van het land tussen 1985 en nu, de wens voor onafhankelijkheid (die nauw verbonden is met de exit uit de Gemeenschap), de huidige link met de EU en mogelijke parallellen met Brexit. Door deze werkwijze kon ik mijn interviews degelijk voorbereiden en mijn interviewees het gevoel geven dat ik wel degelijk wist waarover ik het had. Zeker tegenover professors en Groenlandse politici bleek dit geen overbodige luxe.

Zoals ik reeds in de inleiding heb vermeld, berust de inhoud van mijn achtergrondartikel vooral op mondelinge bronnen. Door hen kon ik het Grexitverhaal navertellen met de nodige details en persoonlijkheid. Daarnaast zijn er een aantal geschreven bronnen die ik heb aangewend ter ondersteuning van hun relaas.

Een aantal andere bronnen hebben mij dan weer indirect geholpen bij de aanmaak van het stuk. Het gaat dan om achtergrondinformatie die mij onder meer toeliet om de interviews voor te bereiden en bronnen aan elkaar af te toetsen, de zogeheten *double check*.

Tot slot heb ik heel wat materiaal niet kunnen gebruiken omdat ik drie onderwerpen heb weggelaten uit het eigenlijke artikel: een evaluatie van het land, meer uitleg over het verlangen naar onafhankelijkheid en de huidige link met Europa. Hier kom ik op terug in de verantwoording.

3.1 Mondelinge bronnen

3.1.1 België

- Hendrik Vos

Hendrik Vos is professor EU-studies aan de Universiteit Gent. Hij was mijn eerste interviewee, nog voor ik naar Groenland afreisde. In mijn mission statement omschreef ik al dat ik een professor met kennis van zaken wilde interviewen. Ik had verwacht dat hij mij meer zou kunnen vertellen over de exit van Groenland in 1985, maar dat bleek niet echt het geval. Toch zijn zijn antwoorden relevant aangezien het benadrukt hoe weinig er geweten is over Grexit. Hij kon me wel veel vertellen over de verschillen tussen de twee uitstappen. Die informatie heb ik dan ook verwerkt in het laatste deel van mijn achtergrondartikel.

- Mininnguaq Kleist

Mininnguaq Kleist is hoofd van de Groenlandse vertegenwoordiging in Brussel, een bureautje met vier werknemers. Studente Nukaaka Tobiassen (zie verder) heeft mij op het idee gebracht deze man te interviewen aangezien hij mij als geen ander kan vertellen hoe de huidige relatie tussen Groenland en de Europese Unie nu precies in elkaar zit, en welke nieuwe verdragen en intentieverklaringen de twee partijen doorheen de jaren zoal hebben

afgesloten. Hij had ook heel wat kennis over de huidige stand van zaken in Groenland, en hoe de natie geëvolueerd is tussen 1985 en nu. Kleist bleek een zeer waardevolle interviewee wiens antwoorden ik vooral gebruikt heb om achtergrondkennis op te doen, en als toetssteen voor de antwoorden van andere interviewees. Normaalgezien zou mijn artikel twee extra onderdelen gehad hebben die enerzijds een evaluatie maken van het land sinds de exit, en anderzijds de huidige relatie met de EU omschrijven. Achteraf heb ik besloten om die delen weg te laten. Mochten ze het uiteindelijke stuk wel gehaald hebben, dan was Kleist ongetwijfeld mijn hoofdbron geweest.

3.1.2 Groenland

- Lars-Emil Johansen

Lars-Emil Johansen is ex-premier van Groenland (1991-1997), gewezen voorzitter van het parlement, medeoprichter van de politieke partij *Siumut*, een waar nationaal boegbeeld en leider van de uit-campagne die Groenlands vertrek uit de Europese Gemeenschap ingeluid heeft. Hij is ongetwijfeld de grootste naam in mijn artikel. Ik heb heel veel moeite moeten doen om een interview met hem vast te leggen, maar het was het lange wachten en de dure telefoonrekening waard. Hij en Aqqaluk Lyngé zijn de enige interviewees die de gebeurtenissen vanop de eerste rij hebben meegemaakt. Hij kon er dan ook, weliswaar in gebrekkig Engels, levendig over vertellen en hij heeft mij heel wat details en anekdotes toegespeeld. Hij was bij momenten een vat vol sterke quotes, vooral als het over het verlangen naar onafhankelijkheid ging. In het artikel ben ik jammer genoeg niet verder geraakt dan de vermelding van die wens. Desondanks is Johansen een belangrijke stem, iemand die mijn relaas een gezicht en een persoonlijke dimensie geeft.

- Aqqaluk Lyngé

Aqqaluk Lyngé is medeoprichter van *Inuit Ataqatigiit (IA)*, een van de eerste Groenlandse politieke partijen. Samen met *Siumut* vormde *IA* de kern van *Anisa*, de groepering die de uit-campagne leidde. Daarnaast was hij betrokken bij de onderhandelingen tussen Groenland en de Europese Gemeenschap. Ook deze man is onmisbaar voor mijn achtergrondstuk, hij zorgt net als Johansen voor een persoonlijke toets. Voor Lyngé heb ik eveneens krachttoeren moeten uithalen om een gesprek vast te leggen.

Het interview zelf was erg vermoeiend. Lyngé is niet meer van de jongste en gaf vaak geen antwoord op mijn vragen. Dat deed hij naar mijn gevoel niet opzettelijk, hij dwaalde af omwille van zijn persoonlijke stokpaardjes en de vele herinneringen die bij hem opkwamen. Ik heb hem dan ook met de regelmaat van de klok moeten terughalen, maar wilde dat ook niet de hele tijd doen. Ik merkte dat je, als je hem even z'n gang liet gaan, ineens een heleboel degelijke quotes op je schoot geworpen kreeg. Het was dus moeilijk balanceren, maar tegelijk een goede oefening om mijn interviewvaardigheden aan te scherpen.

- Lars-Juul Pedersen

Lars-Juul Pedersen is de COO Productie van Polar Seafood, het grootste visbedrijf in Groenland. Hij heeft mij ontvangen ter vervanging van Henrik Leth, de voorzitter van het bedrijf. Pedersen kon mij niet veel bruikbare informatie geven voor mijn artikel. Hij heeft mij nadien rondgeleid in de fabriek en de haven van Nuuk, en daar heb ik wel iets aan gehad. Ik heb kwalitatieve foto's kunnen trekken om eventueel later te gebruiken in mijn artikel. Uiteindelijk hebben die de laatste versie niet gehaald.

- Páll Joensen

Páll Joensen was mijn Airbnb host in Nuuk. Ik heb geen interview afgenomen, maar we hebben wel eindeloos veel gesprekken gevoerd over het onderwerp van mijn artikel en over Groenland in het algemeen. Hij heeft mij achtergrondinformatie gegeven, mij meegenomen naar het parlement, weblinks naar geschreven bronnen doorgestuurd, een aantal tekstjes vertaald vanuit het Deens en mij doorverwezen naar auteur Martin Breum (zie verder). Die laatste heeft mij op zijn beurt doorverwezen naar onder meer Ulrik Pram Gad. Met andere woorden, Páll was onmisbaar voor mijn onderzoek. Zonder hem zou ik nooit zoveel degelijk bronmateriaal verzameld hebben. En ook niet onbelangrijk, hij heeft mij een ontzettend aangenaam verblijf in Nuuk gegeven.

3.1.3 Skype-interviews

- Martin Breum

Martin Breum is een Deense schrijver en journalist die zich voornamelijk focust op de Arctische gebieden, waaronder Groenland. Breum werd mij aanbevolen door Páll Joensen. Hij was de eerste man die ik interviewde na Lars-Emil Johansen en Aqqaluk Lyngge. Ik wilde een objectieve blik op de feiten krijgen aangezien de antwoorden van de twee Groenlandse politici gekleurd zijn. Het interview zelf is een beetje tegengevallen. Hij had eigenlijk niet zo veel kaas gegeten van de periode 1982-1985, en we moesten het interview al na twintig minuten afbreken omdat hij een vlucht moest halen. Toch heb ik een aantal van zijn antwoorden kunnen gebruiken ter voorbereiding van mijn interviews met Ulrik Pram Gad en Rasmus Leander Nielsen.

- Rasmus Leander Nielsen

Rasmus Leander Nielsen is professor aan de Universiteit van Groenland op de faculteit Sociale Wetenschappen en Journalistiek. Nielsen werd mij warm aanbevolen door professor Ulrik Pram Gad. Ik wilde hem graag in Nuuk interviewen, maar dat ging niet omdat hij voor zijn job zes maanden in Colombia vertoeft. Nielsen is erg belezen als het gaat over de moderne geschiedenis van Groenland en heeft in oktober vorig jaar nog een grote conferentie georganiseerd aan de universiteit die ging over de relatie tussen Groenland en de EU doorheen de tijd. Nielsen was een ontzettend waardevolle interviewee die mij veel details heeft gegeven over de uit-campagne en de exit van Groenland. Hij is tevens een belangrijke stem omdat hij mij een objectieve blik op de feiten heeft kunnen geven, en omdat ik hem kon inzetten als *double check* voor antwoorden van andere interviewees. Ik heb hem dan ook meermaals gequoteerd in mijn artikel.

- Ulrik Pram Gad

Ulrik Pram Gad is professor aan het Instituut voor Cultuur en Wereldstudies, een departement van de Universiteit van Aalborg in Denemarken. Hij werd mij aanbevolen door Martin Breum. Gad specialiseert zich onder meer in de relaties tussen Groenland en Denemarken en in de relaties tussen Groenland en de Europese Unie. Hij heeft hier dan ook verschillende essays over gepubliceerd. Een daarvan - het enige dat gratis online stond - heb ik doorgenomen om mij wat meer te verdiepen in de verstandhouding tussen Groenland en Denemarken op het EU-toneel (zie verder). Gad heeft mij redelijk wat interessante informatie gegeven, vooral over de relaties tussen de drie partijen en de uitdagingen waar

Groenland vandaag de dag voor staat. Veel van wat hij wist te vertellen, heb ik uiteindelijk niet kunnen gebruiken omdat ik de evaluatie van Groenland niet heb verwerkt in mijn artikel. Ik heb zijn antwoorden voornamelijk gebruikt ter voorbereiding van mijn interview met Rasmus Leander Nielsen.

- Henrik Leth

Henrik Leth is de voorzitter van Polar Seafood. Normaalgezien zou ik hem ontmoet hebben in Nuuk, maar hij heeft ons interview op het laatste nippertje geannuleerd omdat hij naar het buitenland moest. Daarom heb ik een Skype-interview afgenomen en in Nuuk afgesproken met zijn collega Lars-Juul Pedersen. Ik wilde graag een gesprek met Henrik Leth omdat visserij tot vandaag geldt als het kloppend hart van de natie. Het was ook een van de belangrijkste redenen voor Groenlands exit uit de Europese Economische Gemeenschap, het eiland wilde de controle over haar eigen wateren terugwinnen. In een online artikel van BBC uit 2016 kwam Leth kort aan het woord. Daar insinueerde hij dat een terugkeer misschien geen slecht idee was; iets waar ik hem zeker ook over wilde uithoren. Drie jaar later blijkt hij op die reactie te zijn teruggekomen. Leth gaf een paar goede quotes over de economie van Groenland doorheen de tijd en het verlangen naar onafhankelijkheid, maar zoals eerder vermeld ben ik niet op die onderwerpen kunnen ingaan in mijn artikel.

3.1.4 Facebookgesprekken

- Nive Nielsen

Nive Nielsen is een Groenlandse muzikante en frontvrouw van *Nive Nielsen & The Deer Children*. Nielsen heeft een tijdje in Antwerpen gewoond met haar Belgische vriend Jan De Vroede (eveneens een muzikant), maar ze zijn een aantal jaar geleden teruggekeerd naar Nuuk. Ik botste op haar naam toen ik artikels over Groenland aan het doornemen was op Gopress. Ik heb haar aangesproken via Facebook omdat ik in contact wilde komen met een inwoner uit Nuuk die de uit-campagne en de daaropvolgende exit heeft meegemaakt. Zij heeft me de contactgegevens van Aqqaluk Lyngé doorgespeeld.

- Tom Waes

Tom Waes is een bekende Vlaamse televisiepresentator en acteur. Ik heb hem via Facebook aangesproken omdat hij voor het VRT-programma *Reizen Waes Europa* naar Groenland is afgereisd; de aflevering is nog niet zo lang geleden uitgezonden. Ik wilde weten of hij mij mooie plekken in Nuuk kon aanbevelen om te fotograferen (en die ik dan eventueel zou kunnen gebruiken voor mijn artikel) en of hij toevallig interessante mensen had gesproken die mij kunnen verderhelpen met mijn onderwerp. Een dag later heeft hij mij de contactgegevens van zijn fixer doorgestuurd, maar uiteindelijk heb ik haar niet nodig gehad.

- Nukaaka Tobiassen

Nukaaka Tobiassen is studente Journalistiek aan de Universiteit van Groenland. Professor Ulrik Pram Gad heeft mij naar haar doorverwezen omdat ze stage heeft gelopen bij de Groenlandse vertegenwoordiging in Brussel en nu voor de nationale tv-zender KNR aan een reportage werkt over de relaties tussen de Groenland en de EU. Nukaaka heeft hier en daar wat achtergrondinformatie gegeven en me aangeraden om met Mininnguaq Kleist te gaan praten. Uiteindelijk heb ik haar ook persoonlijk ontmoet, maar dat was in een informele context.

3.2 Geschreven bronnen

3.2.1 Boeken, essays en andere documenten

- *Cultural and social research in Greenland 1995-96*

Ik heb mijn oog op dit boek laten vallen in de bibliotheek van Nuuk. Het is moeilijk om de inhoud samen te vatten aangezien elk hoofdstuk een ander thema behandelt en het boek geschreven werd door 23 verschillende auteurs. Ik heb slechts één hoofdstuk doorgenomen met als titel 'Greenland's bilateral fisheries agreement with the European Union'. Het is een bijdrage van auteur Hans Junker Mortensen. Zoals de titel al aangeeft, heb ik hier een gedetailleerde uitleg teruggevonden over de uitstapregeling tussen Groenland en de Europese Gemeenschap. Ik heb foto's getrokken van de bladzijden; deze kunnen teruggevonden worden in het onderdeel '8. Bijlagen'. Ik heb de uitstapregeling summier uitgelegd in mijn achtergrondartikel.

- *Europe since 1945: an encyclopedia* - Bernard A. Cook

Dit boek heb ik online kunnen raadplegen. Ook hier heb ik slechts één hoofdstuk doorgenomen, getiteld 'Groenland'. De auteur omschrijft de relatie tussen Groenland en Denemarken vóór Grexit, en het ontstaan van de eerste politieke partijen nadat Groenland in 1979 zelfbestuur kon afdwingen van haar moederland. Ik heb voornamelijk gezocht naar informatie over *Siumut*, *IA* en *Atassut*; dat zijn de Groenlandse partijen met een hoofdrol in de periode rond het referendum van 1982. Lars-Emil Johansen en Aqqaluk Lyngé zijn de (mede)oprichters van respectievelijk *Siumut* en *IA*. Zij zijn uitvoerig aan bod gekomen in mijn artikel.

- *Greenland: a post-Danish sovereign nation state in the making* - Ulrik Pram Gad

Deze publicatie legt uit hoe de Deense kolonisatie onlosmakelijk verbonden is met Groenlands uitstap uit de Europese Gemeenschap, en hoe Grexit een eerste stap was op weg naar volledige onafhankelijkheid van Denemarken. Het analyseert ook hoe dit verlangen naar soevereiniteit de driehoeksrelatie tussen Groenland, Denemarken en de Europese Unie beïnvloedt.

Het artikel heeft mij heel wat wijzer gemaakt, en ik heb mij erop gebaseerd om de geschiedenis van Groenland uit de doeken te doen in mijn artikel. Andere informatie heb ik dan weer gebruikt om mij voor te bereiden op het interview met Ulrik Pram Gad.

- *A scoping review: well-being among indigenous children and youth in the Arctic with a focus on Sami and Greenland Inuit* - Christine Ingemann en Christina Larsen

Dit rapport gaat over de kwetsbare positie van jongeren in Sami-en Inuitgemeenschappen. Vergeleken met de gemiddelde bevolking in het Noorden, is deze groep veel vaker slachtoffer van onder meer huiselijk geweld, incest en middelenmisbruik allerhande. Ook het aantal zelfdodingen rijst de pan uit. Nuuk krijgt dan ook niet voor niets de weinig flatteuze titel 'zelfmoordhoofdstad van de wereld' opgeplakt. Het rapport bevat heel wat pijnlijke *facts and figures* en belicht een aantal oorzaken van de sociale problemen. Ik heb het gelezen omdat ik dit thema kort wilde aankaarten in mijn artikel, maar uiteindelijk heeft het de laatste versie niet gehaald.

- *Grønlands integration i EU* - Karsten Peter Jensen

Deze paper analyseert de integratie van Groenland in de EU, en probeert een antwoord te formuleren op het hoe en waarom van die integratie. De auteur omschrijft onder meer de status en invloed van Groenland als LGO, de categorie van Europese landen en gebieden overzee. De tekst is geschreven in het Deens. Via Google translate heb ik de titels van de verschillende onderdelen vertaald, en nadien heeft mijn host Páll Joensen een aantal alinea's vertaald waarvan ik de inhoud wilde weten. Uiteindelijk heb ik geen van deze informatie verwerkt in mijn artikel, maar het heeft wel geholpen om mijn interview met Mininnguaq Kleist voor te bereiden.

- Rapport Groenlands parlement over de voor-en nadelen van nauwere samenwerking met de EU

In 2016 hebben de Groenlandse Democraten een aanvraag ingediend om te bekijken wat de voor-en nadelen zouden zijn van een terugkeer naar de EU. Ze konden hiervoor geen meerderheid vinden in het parlement, waardoor de aanvraag werd aangepast naar een kosten-baten analyse van nauwere samenwerking met de EU. Deze bron is het uiteindelijke rapport. Het werd grotendeels geschreven door Mininnguaq Kleist. Kort samengevat stelt hij dat er al heel wat banden zijn met de Unie en daarom geen extra samenwerkingsmogelijkheden ziet. Wel laat hij een opening om in de toekomst op andere of nieuwe gebieden de handen in elkaar te slaan. Het rapport sluit af op een negatieve noot. Er is een zekere misnoegdheid van de Groenlanders tegenover de EU omdat die laatste sinds 2009 de verkoop van zeehondhuiden heeft verboden op haar grondgebied. Die ban deed de inkomsten van heel wat Inuit drastisch kelderen, en het zorgde voor een smet op het partnerschap. De informatie die ik uit dit document kon halen, heb ik uiteindelijk niet verwerkt in mijn artikel. Het heeft me wel geholpen bij de voorbereiding van mijn interview met Mininnguaq Kleist.

3.2.2 Online artikels

Voor mijn research heb ik heel wat online artikels geraadpleegd, zowel Nederlandstalige als Engelstalige. Voor de Nederlandstalige artikels ben ik gaan spitten in het archief van Gopress. Ik ben teruggegaan naar de oudst mogelijke datum (1 januari 1985) en heb gezocht met de trefwoorden 'Groenland' en 'Europese Economische Gemeenschap'. Geen van de artikels gaan expliciet over Grexit, de uitstap wordt hooguit een aantal keer vermeld om een ander onderwerp te behandelen. Daar was ik, contradictorisch genoeg, blij mee. Het bevestigt immers dat het onderwerp nog niet uitgemolken is in de Vlaamse pers, en dat verhoogt de relevantiegraad van mijn achtergrondstuk. De artikels die ik opgenomen heb in mijn bronnenlijst (zie '8. Bijlagen') zijn desalniettemin waardevol geweest omdat ik meer te weten ben gekomen over Groenland zelf. Ik heb er ook twee mondelinge bronnen aan overgehouden: Jonathan Holslag en Nive Nielsen. Ik dacht eraan om Holslag te interviewen als professor met kennis van zaken, maar uiteindelijk is het Hendrik Vos geworden. Nive Nielsen heeft mij aan de contactgegevens van Aqqaluk Lynge geholpen.

De Engelstalige artikels heb ik gevonden op een heleboel verschillende websites. Het merendeel werd geschreven in 2016, het jaar waarin het referendum Brexit in gang heeft gezet. De Britse pers wilde bekijken hoe Groenland indertijd haar zaakjes met het Europees samenwerkingsverband afgehandeld heeft. Ondanks het feit dat de twee uitstappen erg

verschillend zijn (iets dat ook aan bod komt in mijn achtergrondstuk), hebben de artikels mij veel bijgebracht over het vertrek van Groenland in 1985. Ik heb geen informatie letterlijk verwerkt in mijn stuk, maar ik heb wel veel aan de bronnen gehad tijdens de voorbereiding van mijn interviews.

3.2.3 Websites

- Naalakkersuisut en Inatsisartut

Dit zijn respectievelijk de namen van de regering en het parlement van Groenland. Op hun websites heb ik informatie teruggevonden over het ontstaan, de geschiedenis, de samenstelling en de werking van de politieke instellingen. Ook de politieke stappen richting meer autonomie staan hier klaar en duidelijk opgelijst. *Facts and figures* die ik hier al eerder over had gevonden (bijvoorbeeld data in artikels), heb ik getoetst aan de uitleg op de websites.

3.2.4 PowerPoint-presentaties

Eerder vermeldde ik al dat professor Rasmus Leander Nielsen in oktober vorig jaar een tweedaagse conferentie heeft georganiseerd over de relaties tussen Groenland en de Europese Unie. Daar zijn toen heel wat ooggetuigen en mensen met kennis van zaken langsgesproken, onder wie Jens-Peter Bonde en Christian Rebhan. Bonde is een Deens oud-politicus en lid van de *Folkebevægelsen mod EU*, een eurosceptisch politiek forum. Dit forum werd opgericht in 1972 toen Denemarken een referendum hield over lidmaatschap en Groenland bijgevolg tegen haar wil moest toetreden.

Christian Rebhan is komen vertellen over zijn PhD project voor de Universiteit van IJsland en de Humboldt Universiteit van Berlijn. Hij deed onderzoek naar Groenlands euroscepticisme in de jaren zeventig en tachtig. Via de website van de Universiteit van Groenland heb ik drie PowerPoint-presentaties kunnen downloaden die getoond werden tijdens de conferentie:

- Euroscepticism in Greenland in the 1970s and 1980s - Christian Rebhan
- Conference: EU & Grønland Relationer - Rasmus Leander Nielsen
- DA EF BLEV HALVERET - Jens-Peter Bonde

De eerste presentatie van Christian Rebhan behandelt een onderwerp dat voor mij heel relevant is. Ik heb dan ook een aantal elementen uit zijn discours indirect opgenomen in mijn artikel.

Na het interview met professor Nielsen vroeg ik hem of hij mij wat beeldmateriaal uit de periode 1982-1985 kon bezorgen, en hij verwees mij door naar de overige twee presentaties. Het materiaal dat ik hier uit kon halen, is heel belangrijk geweest voor de visuele aantrekkelijkheid van mijn artikel.

3.3 Audiovisuele bronnen

3.3.1 Youtube

Na mijn zoektocht op Gopress ben ik gaan snuisteren in de videocollectie van Youtube. Via de termen 'Grexit' en 'Greenland EU exit' ben ik op een aantal relevante Britse fragmenten gestoten. Ze werden (net zoals de Engelstalige artikels) allemaal gemaakt in 2016, rond de periode van het Britse exit-referendum. De video's die ik vermeld in de bronnenlijst hebben mij stuk voor stuk geholpen om eerste indrukken op te doen. Ze hebben ook mijn journalistieke geest aangewakkerd, na het bekijken van de fragmenten zat ik al met een heleboel vragen waar ik een antwoord op wilde vinden via interviews of verdere research. Uiteindelijk heb ik geen van de informatie uit de video's rechtstreeks verwerkt in mijn artikel, maar ze zijn wel waardevol geweest ter voorbereiding.

Een speciale vermelding maak ik voor een video van de Universiteit van Groenland. De lezing die Christian Rebhan kwam geven op de conferentie staat integraal online. Ik heb deze dan ook bekeken om de PowerPoint-presentatie beter te begrijpen.

3.3.2 Programma's

- *Birth Day*

Birth Day is een Vlaamse documentairereeks waarin Lieve Blancquaert de wereld rondreist om geboortes bij te wonen. Voor een van de afleveringen trok ze naar Groenland. *Birth Day* is in principe de allereerste bron die ik geraadpleegd heb. Ik heb de aflevering niet bekeken omdat ik dacht dat mijn onderwerp erin aan bod zou komen, maar wel omdat ik eerste indrukken wilde opdoen over het land an sich. Doorheen de aflevering heb ik een aantal notities genomen. Blancquaert had het onder meer even over de sociale problemen in het land, een deelonderwerp dat ik overwoog te verwerken in mijn achtergrondstuk.

- *Reizen Waes Europa: Groenland*

Reizen Waes Europa is een Vlaamse tv-reeks waarin presentator Tom Waes op reis gaat naar 'onbekend' Europa. Voor een van de afleveringen trok hij naar Groenland. Mijn verwachtingen bij deze aflevering waren gelijkaardig aan die van *Birth Day*. Ik ging er niet van uit dat mijn onderwerp uitgebreid aan bod zou komen, maar ik was wel benieuwd naar de inhoud en de plekken in Nuuk die de ploeg in beeld zou brengen. Toen ik te weten kwam dat een van de afleveringen over Groenland ging, bekroep mij de zenuwen. Als Waes zou uitgelegd hebben dat het het eerste land was om de EU te verlaten, dan was ik het verrassingselement van mijn achtergrondstuk kwijt. Heel Vlaanderen zou er dan immers al van op de hoogte geweest zijn. Dat was gelukkig niet het geval. Integendeel, ik heb in mijn introductie naar de aflevering verwezen om te verduidelijken dat Groenland wel degelijk geen deel (meer) uitmaakt van Europa.

4. Formatomschrijving

4.1 Zeno

4.1.1 Algemeen

Ik heb mijn artikel opgemaakt in het format van *Zeno*, de weekendbijlage van de krant *De Morgen*. Het dagblad is in 1978 ontstaan uit de opgedoekte socialistische partijkranten *Volksgazet* en *Vooruit*, met Paul Goossens als eerste hoofdredacteur. Nu, 41 jaar later, wordt die titel gedragen door het duo Kirsten Bertrand en Bart Eeckhout. Jörgen Oosterwael is algemeen hoofdredacteur.

De Morgen maakt deel uit van *De Persgroep Publishing*. Die laatste is sinds 1 januari 2019 samengesmolten met het bedrijf *Medialaan*. In het nieuwe mediabedrijf werken al de verschillende nieuwsredacties samen onder de naam *News City*. Het gaat dan om de redacties van onder meer *De Morgen*, *Het Laatste Nieuws* en *VTM NIEUWS*. Het plan is om dit najaar alle redacties ook letterlijk onder één dak te brengen, ze zullen verhuizen naar een nieuw gebouw in hartje Antwerpen.

4.1.2 CIM-fiche

Om het bereik en het profiel van de gemiddelde *De Morgen*-lezer in kaart te brengen, ben ik gaan kijken naar de meest recente cijfers van het *Centrum voor Informatie over de Media* (CIM). *Zeno* heeft geen aparte fiche, het wordt gezien als een verlengde van de krant. Er bestaat wel een fiche van *dm.magazine*. Dat is eveneens een weekendbijlage maar het heeft een ander formaat, er wordt een ander soort papier gebruikt en het is ook qua inhoud niet echt te vergelijken met *Zeno*. Ik heb daarom beslist om te werken met de fiche van *De Morgen*.

Als we de papieren en de digitale versie van de krant combineren, dan bereikt *De Morgen* in totaal zo'n 791.300 lezers. Dat geeft wel een ietwat vertekend beeld, want van dat aantal zijn 'slechts' 276.300 mensen primaire lezers. Dat wil zeggen, mensen die de krant effectief kopen of een abonnement hebben. De overige 515.000 mensen lezen bijvoorbeeld de krant van een familielid of bladeren eens door een exemplaar in de wachtzaal van de dokter. Deze mensen worden in het jargon respectievelijk aangeduid als secundaire en tertiaire lezers.

Het is altijd goed om te weten voor hoeveel mensen je schrijft, maar misschien nog belangrijker is het antwoord op de vraag: voor wie ga ik schrijven? Ook hier geeft de CIM-fiche meer informatie. De gemiddelde lezer van *De Morgen* zou een Vlaamse, hogeropgeleide man zijn die in een centrumstad in de provincie Oost-Vlaanderen of Antwerpen woont. Qua leeftijd is het profiel minder duidelijk af te lijnen. *De Morgen* slaagt erin om gelijkaardig te scoren bij vrijwel alle leeftijden tussen de 15 en 64 jaar. Het zwaartepunt ligt bij mensen tussen 55 en 64 jaar oud, maar het verschil met de andere leeftijdscategorieën is klein.

4.1.3 Inhoud

Als je *Zeno* openslaat, krijg je meteen een overzicht van de inhoud. Er zijn meestal zeven hoofdartikels die onderverdeeld worden in categorieën (zie links). De categorieën zijn niet steeds dezelfde, het hangt er volgens mij gewoon van af over welke sterke stukken *De Morgen* beschikt. De categorieën die het vaakst terugkomen, zijn 'politiek', 'wetenschap' en 'wereld'. Mijn artikel valt onder die laatste.

Zeno brengt vooral reportages, achtergrondstukken en interviews. De artikels worden niet steeds door journalisten van *De Morgen* zelf geschreven; geregeld verschijnen er stukken van correspondenten of vertalingen van stukken gepubliceerd door buitenlandse media. Zo ook het voorbeeldartikel waar ik mij qua lay-out aan gespiegeld heb: daarin maakt Midden-Oosten-correspondent Ana Van Es een persoonlijk verslag vanuit Jemen.

Naast de zeven hoofdartikels is *Zeno* doorspekt met rubrieken en columns allerhande (zie rechts). Deze kunnen gezien worden als vaste waarden. Ze bieden een tegenwicht aan de eerder zware, diepgaande stukken die ik hierboven aanhaalde. Het merendeel van de rubrieken is eerder luchtig.

Er zijn afwijkingen, maar over het algemeen komen dezelfde titels wekelijks terug. Er wordt ook gewerkt met vaste columnisten en journalisten. Zo maken Mark Coenen en Marnix Peeters al geruime tijd wekelijkse bijdragen. Een voorbeeld van een rubriek is 'familieklap'. Hierin polst journalist Matthias Declercq in een kort dubbelinterview naar de band tussen bekende bloedverwanten. In 'lopende zaken' overschouwt Bart Eeckhout dan weer de politieke week.

Elke *Zeno* heeft een apart onderdeel 'boeken.' (zie donkerblauw kader op de rechterpagina). Zoals de titel al duidelijk maakt, vind je hier artikels die te maken hebben met literatuur. Een interview met een auteur, een kort nieuwsoverzicht, een rubriek waarin bekende Vlamingen hun favoriete boek aanprijzen,... Elke artikelvorm kan hier aan bod komen. Na dit onderdeel

volgen nog een Zweeds raadsel en een aantal pagina's reclame, en afsluiten doen ze met het tv-overzicht van de komende week.

Dat is het einde van *Zeno*, maar niet het einde van de bijlage. Er is namelijk nog een bundel van *vacature.com* aangehecht, maar de pagina's staan ondersteboven. Als je *Zeno* met andere woorden op z'n kop draait en begint bij de allerlaatste pagina, dan lees je eigenlijk een bijlage van *vacature.com*. Deze bundel opent met een viertal artikels die op een of andere manier te maken hebben met werk, gevolgd door een hele reeks vacatures.

Links: laatste bladzijde Zeno. Rechts: laatste bladzijde vacature.com

Voorkant

Achterkant

4.1.4 Lay-out

De lay-out speelt bij *De Morgen*, en bij uitbreiding *Zeno*, een grote rol. De krant probeert zich ermee te onderscheiden van de rest, en die inspanningen wierpen al hun vruchten af. Het dagblad won in 2015 zowel de prijs van 'European Newspaper of the Year' als die van 'World's Best Designed Newspaper'. Dat *De Morgen* design hoog in het vaandel draagt, omschrijft ze zelf als volgt: 'Durf en creativiteit met respect voor tekst en fotografie is de basisgedachte achter de vormgeving. In tegenstelling tot de vormgevers van heel wat andere internationale kranten steken die van *De Morgen* hun energie niet alleen in de voorpagina van de krant, maar hebben ze oog voor elke pagina' (De Morgen, 2015).

Foto's, titels en quotes zijn over de hele lijn prominent aanwezig in *Zeno*. Op de cover staat steevast een titel met foto of illustratie van een van de zeven hoofdartikels en de inhoudspagina bevat wekelijks een illustratie van Paul Faassen over een actueel thema. Er is een verschil in lay-out tussen de hoofdartikels en de rubrieken of columns. Het meest opvallend is het verschil in lettertype bij titels en quotes. Daarnaast zijn de hoofdartikels uiteraard langer, de foto's zijn over het algemeen groter, de titels en intro's nemen veel plaats in, de broodtekst heeft een grote beginletter en de quotes zijn net zoals de tussentitels geschreven in kapitalen.

De columns onderscheiden zich dan weer van de rubrieken door middel van een lichtblauwe achtergrond, en bovenaan de tekst staat een illustratie van het gelaat van de columnist in kwestie. Tot slot is het kleurgebruik anders bij het onderdeel 'boeken'. Hier zijn de quotes blauw in plaats van rood, en voor de foto's maakt men gebruik van koelere tinten met een dramatische ondertoon.

Voorbeeld rubriek (links) en column (rechts)

Voorbeeld hoofdartikel

Voorbeeld onderdeel 'boeken.'

4.2 Rubriek 'Wereld/Buitenland'

4.2.1 Inhoud

Ik heb mijn artikel opgemaakt in het format van een hoofdartikel voor de categorie 'Wereld/Buitenland'. De termen 'Buitenland' en 'Wereld' worden in *Zeno* weleens door elkaar gebruikt, vandaar de dubbele benaming. Na enkele *Zeno*'s doorgenomen te hebben, kan ik twee types artikels onderscheiden binnen deze categorie. Ofwel gaat het om een portret, ofwel om een achtergrondstuk of reportage.

Voorbeelden portret

Voorbeeld achtergrondstuk (onvolledig)

4.2.2 Lay-out

Voor beide journalistieke genres wordt een gelijkaardige lay-out gebruikt. Toch zijn er ook een aantal opvallende verschillen. Over het algemeen neemt een portret een dubbele bladzijde in, voor het tweede type voorziet *Zeno* minstens dubbel zoveel ruimte. Portretten worden meestal opgesmukt met een prominente illustratie terwijl achtergrondartikels hand in hand gaan met een reeks kwalitatieve foto's. De quotes, broodteksten en tussentitels zijn bij beide genres identiek, maar voor de titels en de intro's wordt een ander lettertype gebruikt. Bij de achtergrondstukken neemt de introductie meer plaats in, bij de portretten zijn de titel en de aanduiding van het genre (bovenaan links) dan weer opvallender. En om af te sluiten: bij portretten staat de naam van de auteur links bovenaan klein weergegeven, bij achtergrondstukken prijkt de naam in bloedrood net onder de introductie.

Binnen het genre van achtergrondstukken zijn er ook nog verschillen in lay-out op te merken, maar die hebben louter te maken met de pagina-indeling. Naar mijn gevoel hangt het gewoon af van het formaat en type foto's die gebruikt worden.

Ik heb geprobeerd om een exacte kopie te maken van een stuk waarin Midden-Oosten-correspondente Ana Van Es verslaagt over haar ervaringen in Jemen. Dit voorbeeldartikel kan teruggevonden worden in de bijlagen.

- Tekst

Ik heb twee verschillende lettertypes gebruikt, *Butler* en *Museo Sans*.

Titel

De titel heeft het lettertype *Butler*. Ik heb drie verschillende groottes gebruikt: 96 pt voor het woord 'Grexit', 81.6 pt voor het woord 'voor', en 130 pt voor 'Brexit'. De titel staat in vetjes. In het origineel worden ook verschillende lettertypes gebruikt om nadruk te leggen op de belangrijkste woorden.

Intro

Voor de introductie heb ik eveneens *Butler* gebruikt. De lettergrootte is 17.15 pt met een regelafstand van 20.60 pt.

Onder de intro staat de naam van de auteur. Dit is een ander lettertype. Hiervoor gebruikte ik *Museo sans*, lettergrootte 9.36 pt met een regelafstand van 11.20 pt.

Broodtekst

De gehele broodtekst heb ik opgemaakt met het lettertype *Butler*, met een grootte van 10 pt. De regelafstand bedraagt 14.04 pt.

Tussentitels

De tussentitels hebben het lettertype *Museo sans*, 10.14 pt. De regelafstand bedraagt 14.04 pt. Ze staan in vetjes en ik gebruik hoofdletters, net zoals in het origineel.

Tekst onder foto's

Ook hier gebruik ik *Museo Sans*. De grootte is 9 pt met een regelafstand van 10.8 pt. De tekst staat in vetjes.

De bronvermelding bij de foto's heeft hetzelfde lettertype, maar hier is de grootte 6 pt met een regelafstand van 7.2 pt. De tekstkleur is wit of zwart, afhankelijk van het type foto.

Quotes

Ook de quotes zijn opgemaakt met *Museo sans*, grootte 18.72 pt. De regelafstand bedraagt 21.83 pt. De tekst staat in het rood, in vetjes en in kapitalen.

Overig

Op de eerste dubbele bladzijde staat links bovenaan de naam van de rubriek, samen met een sfeerscheppende titel. Zowel de rubriek als de titel hebben het lettertype *Butler* met een grootte van 10 pt. De regelafstand bedraagt 12 pt.

In het midden van elke dubbele bladzijde wordt de naam 'Zeno' gecombineerd met de datum. Hiervoor gebruikte ik het lettertype *Butler* met 7.8 pt als grootte, en een regelafstand van 9.36 pt. Beide staan in vetjes.

Voor de paginanummers gebruikte ik *Museo sans*. De lettergrootte bedraagt 7.8 pt, met een regelafstand van 9.36 pt.

Om aan te geven dat een artikel vervolgt op de volgende dubbele bladzijde, gebruikt Zeno het teken '►' na de laatste zin. Ik heb dit in mijn artikel ook zo weergegeven.

- Omkadering

Paginagrootte

Een enkele bladzijde in *Zeno* is 21 centimeter breed en zo'n 30 centimeter hoog.

Kolommen

Elke enkele bladzijde wordt ingedeeld in drie kolommen. De breedte van de kolommen bedraagt 60,7 millimeter. Tussen elke kolom laat ik 5 millimeter ruimte.

Marges

De afstand tussen een tekstkolom en de binnenrand van een pagina bedraagt 17 millimeter. De afstand tussen een tekstkolom en de buitenrand van een pagina bedraagt dan weer 28 millimeter. De bovenmarge van elke dubbele bladzijde bedraagt 22 millimeter, de ondermarge 17 millimeter.

Betoging tegen Europees lidmaatschap, 1982.

© ILLUSIMATUSARFIK

Grexit voor brexit

---

29 maart, klokslag middernacht. Op dat moment horen de Britten onze Unie vaarwel te zeggen. Een absoluut unicum in de Europese geschiedenis? Zou je denken. Toch deden de Groenlandse Inuit het hen zo'n kleine veertig jaar geleden al voor. Een frisse duik in het verleden van het grootste eiland ter wereld.

Tekst **Walter Ligter**

Groenland. Voor 80% bedolven onder pure ijsmassa, enkel te bereiken met een propellervliegtuigje via IJsland of Denemarken, drie steden die naam waardig met daarnaast eindeloos veel kleine nederzettingen langs de kustlijn, trotse eigenaar van welgeteld drie verkeerslichten en wintertemperaturen die in het noorden makkelijk -50 graden celsius halen. Kortom, een vat vol curiosa temidden van ongeëvenaarde natuurpracht.

Geen wonder dat ook Reizen

Waes Europa popelde om er een aflevering aan te wijden. Toch moeten we de redactie van het immens populaire VRT-programma lieflijk op de vingers tikken, want Groenland maakt wel degelijk geen deel meer uit van Europa noch de Europese Unie. Sterker, het was de eerste natie ooit die besliste om de deur van het samenwerkingsverband achter zich toe te trekken. Op 1 februari 1985 om precies te zijn.

Voor de historici onder ons: Algerije werd in 1962 inderdaad onafhankelijk van Frankrijk en verliet zodoende de facto de Unie. Toch kunnen we Groenland beschouwen als de echte pionier. De bevolking heeft er immers door middel van een referendum gestemd over lidmaatschap van wat toen nog de Europese Economische Gemeenschap (EEG) heette. De uitkomst? Grexit.

Om het hoe en waarom van deze uitzonderlijke gebeurtenis te begrijpen,

moeten we terug naar - hou je vast - het jaar 1814. Na eeuwen onder Deens-Noorse heerschappij wordt Groenland officieel omgedoopt tot een kolonie van Denemarken. Het zal duren tot na de Tweede Wereldoorlog vooraleer het land die weinig flatteuze titel van zich af kan werpen en integraal deel gaat uitmaken van het Deens Koninkrijk. Het lijkt allemaal lang geleden, maar de kolonisatie door Denemarken staat tot op vandaag onuitwisbaar in de geheugens van de Inuit gegrift. Hun roep naar meer autonomie bereikt een kookpunt in 1972, wanneer Denemarken een referendum houdt om te bekijken of zijn inwoners al dan niet willen toetreden tot de Europese Gemeenschap. Een meerderheid van het Koninkrijk stemt in, en ondanks een oorverdovend 'nej' van de Groenlanders moet ook de ijsnatie noodgedwongen toetreden. Aqqualuk Lynge (71) is medeoprich-

Aqqualuk Lynge

ter van Inuit Ataqatigiit, een van de eerste Groenlandse politieke partijen. Hij herinnert zich die volksraadpleging nog alsof het gisteren was. "Het voelde als een regelrechte slag in ons gezicht. In die periode waren we in Groenland stilletjes aan naar manieren aan het zoeken om meer zeggenschap over ons eigen grondgebied te krijgen, maar die toetreding tot de Gemeenschap bracht ons exact het tegenovergestelde. We hadden nu bij wijze van spreken niet één, maar twee kolonisators aan ons been. Een hogere mate van zelfbestuur zou er hoe dan ook gekomen zijn, maar het referendum van 1972 heeft alles onherroepelijk in een stroomversnelling gebracht."

'LAAT ONS VERTREKKEN'

En zo geschiedde. In 1979 mogen de Groenlanders naar de stembus om te beslissen over Home Rule, zelfbestuur. Een vette vink op het formulier van

Officiële parlamentsfoto na het exit-referendum in 1982. Helemaal vooraan lopen voorzitter Lars-Emil Johansen (links) en premier Jonathan Motzfeldt.

zo'n 70% van de kiezers zorgt ervoor dat Groenland een heel resem aan bevoegdheden mee naar huis mag nemen, waaronder visserij dat geldt als 's lands belangrijkste economische drijfkracht. Maar vooral en bovenal: de bevolking heeft voortaan een eigen parlement en regering. Ex-premier en nationaal boegbeeld Lars-Emil Johansen (72) was de man van het eerste uur. Als lid van een bijzondere commissie in Denemarken had hij het referendum over zelfbestuur mee mogelijk gemaakt. Na de overwinning keert hij terug naar zijn thuisland waar hij wordt benoemd tot minister voor Visserij in de allereerste Groenlandse regering. "Onze roep om zelfbeschikking was onlosmakelijk verbonden met de wens om opnieuw uit de Europese Gemeenschap te stappen, en met het idee in ons achterhoofd dat we Groenland op een dag volledige onafhankelijkheid zouden kunnen schenken. We zijn dan ook meteen na de verkie-

zingen begonnen met de organisatie van een uit-campagne die de burgers hiervoor warm moest maken." Die campagne kreeg de naam Anisa, wat zoveel betekent als 'laat ons vertrekken'. Johansens sociaal-democratische partij Siumut en Lynges extreemlinkse partij Inuit Ataqatigiit vormen de harde kern, met Johansen als gezicht van de beweging.

Volgens Rasmus Leander Nielsen, professor Journalistiek en Sociale Wetenschappen aan de Universiteit van Groenland, was Anisa's drijfveer tweeledig. "In eerste instantie was het hen te doen om de visvangst, dat tot vandaag beschouwd wordt als het kloppend hart van de natie. Ondanks het feit dat die bevoegdheid ondertussen van Kopenhagen naar Nuuk was verhuisd, hadden de Groenlanders nog steeds weinig in de pap te brokken omwille van hun EEG-lidmaatschap. Onbekende politici uit Brussel die

zomaar konden beslissen hoeveel vis de bevolking mocht vangen in eigen water, dat was voor velen een doorn in het oog. Maar de nagel waarop de grexiteers het vaakst geklopt hebben, is het identiteitsvraagstuk. De Deense kolonisatie is een oud zeer, en de verplichting om mee te gaan naar de Gemeenschap had heel wat kwaad bloed gezet. Het recht op zelfbeschikking uit '79 liet ►

**'DOOR
LIDMAATSCHAP
HADDEN WE NIET
ÉÉN, MAAR TWEE
KOLONISATORS
AAN ONS BEEN'**

AQQALUK LYNGE

dan ook een frisse wind door Groenland waaien, een hernieuwde kracht om eindelijk een natie op te bouwen van en voor Groenlanders."

GOLIATH

Niet lang na de geboorte van Anisa rees ook een pro-Europese tegenbeweging op. Die werd geleid door Atassut, destijds op Siumut na de grootste politieke partij en geruggensteund door Denemarken en de voltallige Europese Gemeenschap. "Vergelijk het gerust met David en Goliath", vertelt Nielsen. "Als je op de schoot van tien lidstaten zit, dan hoeft het niet te verbazen dat je de grote middelen kan inzetten om je boodschap te verspreiden." Het betoog van Atassut berustte voornamelijk op economische argumenten. Groenland kreeg in die periode veruit de meeste ondersteuning van alle EEG-leden, en Atassut maakte daar handig gebruik van door te laten verstaan dat een stem voor het uit-kamp het land in de financiële verdoemenis zou werpen. Atassut kreeg daarenboven ook de steun van de Groenlandse media, die in hun berichtgeving een uitgesproken voorkeur toonden voor het kamp van de remainers. Nielsen: "Het is niet zo

dat het uit-kamp van Anisa volledig geband werd, maar ze kreeg opmerkelijk weinig ruimte om haar standpunten te verdedigen. De leden zijn dan ook met een eigen krant op de proppen gekomen die de naam van de organisatie droeg."

In tegenstelling tot Atassut spaarde Lars-Emil Johansens beweging geen moeite om in direct contact te staan met de kiezer. Samen met zijn kompanen reisde de politicus alle uithoeken van Groenland af, dure reclame aangezien de meeste nederzettingen enkel met de helikopter te bereiken zijn. "De campagne was erg hard en bits. Zo beschuldigden de kampen elkaar er geregeld van de bevolking leugens wijs te maken. Het blijft uiteraard een politiek spel, maar het is jammer dat die vijandigheid op de duur ook tastbaar in de huiskamers aanwezig was. Relaties tussen dorpsbewoners, burens, vrienden, families en koppels werden door de kwestie danig op de proef gesteld, zoniet verwoest. Mensen spoorden elkaar bijvoorbeeld aan om geen contact meer te hebben met een bepaalde familie, louter omdat die een andere mening toegedaan was. Het heeft jaren

geduurd eer die wonden weer genezen waren. De strijd voor het vertrek uit de Europese Gemeenschap en het daaropvolgende resultaat zijn ongetwijfeld de grootste verwezenlijkingen uit mijn politieke carrière, maar de hardheid waarmee het gebeurd is... Dat laat toch een wrange nasmaak achter."

EEG GEDEELD DOOR TWEE

Op 23 februari 1982 is het dan eindelijk zover. Tien jaar na de toetreding mogen de Groenlanders zich opnieuw uitspreken over lidmaatschap. Na een lange dag van nagelbijten en ouwe klare achteroverslaan komt het verdict: 52% van de kiezers wil vertrekken, een miniem verschil waarbij slechts 1500 stemmen de doorslag geven over de politieke toekomst van de natie. Volgens professor Nielsen kunnen we spreken van een nek-aan-nekrace tot aan het bittere einde. "Vlak voor de stemming ontstond er heel wat commotie. De media brachten naar buiten dat Duitsland en Rusland aan illegale visvangst deden langs de kustlijnen, nieuws dat later ook bevestigd werd door de Duitsers. De gedachte dat de Europeanen niet alleen beslisten over onze vis maar ze nu ook nog eens onrechtmatig kwamen wegkapen, dat heeft bij de bevolking een gevoelige snaar geraakt. En Anisa het laatste duwtje in de rug gegeven."

Door het vertrek van Groenland was de Unie plotsklaps meer dan de helft van haar grondgebied kwijt. Toch denkt Belgisch professor EU-studies Hendrik Vos niet dat die primeur een grote schokgolf veroorzaakte. "Het was inderdaad een enorme massa land, maar veel meer dan dat moet je er volgens mij niet achter zoeken. Geschiedenisboeken over Europese integratie vermelden grexit vaak zelfs niet, of het wordt hooguit omschreven in een paragraafje. Ik denk wel dat de Gemeenschap het vertrek betreurde. Als club wil je zo aantrekkelijk mogelijk zijn,

The image shows two side-by-side posters for the ANISA campaign. The left poster has the title "EF - sîva?" in red, followed by a black and white photograph of a group of people sitting around a table in a meeting. Below the photo is the text "Hvad er EF?" in red. At the bottom are two circular logos: one with a map of Greenland and the text "EF ITGARTUOK", and another with a map of Greenland and the text "EF UD AF GRØNLAND". The right poster has the title "EF-mut ilaussortaunane" in red, followed by a black and white photograph of two people in a room, one holding a sign. Below the photo is the text "Når vi ikke er medlem mere" in red. At the bottom are two circular logos: one with a map of Greenland and the text "EF ITGARTUOK", and another with a map of Greenland and the text "EF UD AF GRØNLAND".

De Groenlandse media tonen een uitgesproken voorkeur voor Atassut. Uit-campagne Anisa start daarom met de publicatie van een eigen krant.

en als een land dan expliciet te kennen geeft dat het er niet meer wil bij horen, dan krijgt je internationaal imago wel een deuk. Maar je mag niet vergeten dat er in diezelfde periode ook toetredingsaanvragen van onder meer Spanje en Portugal liepen, dus al bij al kon Brussel het vertrek van Groenland wel compenseren."

Ook professor Nielsen geeft aan dat niet elke lidstaat zich bekommerde om grexit, maar hij nuanceert. "De meeste leden gingen er van uit dat dat referendum op niets zou uitdraaien. Na de uitslag speelde er over het algemeen dan ook meer verbazing dan verontwaardiging. Ze begrepen niet wat er in godsnaam aan de hand was in die kleine maatschappij." De onderhandelingen verliepen in het begin erg moeizaam. "Eigenlijk hoopte de Gemeenschap dat Atassut de volgende verkiezingen zou winnen en een nieuw referendum zou organiseren. Het referendum werd trouwens niet beschouwd als een serieuze basis om te onderhandelen omdat de uitslag zo nipt was. Het proces werd vooral door Duitsland en Italië doelbewust vertraagd. De Duitsers zagen heel wat visserij-inkomsten in rook opgaan, en de Italianen waren dan weer bang dat Sicilië een voorbeeld zou nemen aan Groenland om zelfbestuur of onafhankelijkheid te eisen." Pas wanneer Groenland het lange wachten beu is en dreigt met een harde grexit, komt er schot in de zaak.

VAN VIJAND NAAR VRIEND

Toch is er nog een ander struikelblok. De politici in Brussel moeten van een leeg blad beginnen, een exit regelen was tot dan toe immers onontgonnen terrein. Aqqaq Lyngé, die betrokken was bij de onderhandelingen, geeft aan dat ook de Groenlandse politici niet goed wisten waar ze in verzeild geraakt waren. "We hadden nooit eerder op zo'n hoog niveau aan politiek gedaan aangezien Denemarken tot dan toe alle zaakjes voor ons regelde. De Denen

Pamflet van de pro-Europese beweging Atassut. De tekst roept op om taksverhogingen en importheffingen te vermijden, en om samen met Atassut de Groenlandse bedrijven en sociale vooruitgang te beschermen.

zijn dan ook onze grote redders in nood geweest. Ondanks het feit dat we tijdens de campagne lijnrecht tegenover elkaar stonden, accepteerden ze de uitslag en hebben ze ons gedurende het hele proces bijgestaan. Zonder hen hadden we nooit zo'n mooie uitstapregeling kunnen beklinken, en daar ben ik hen ontzettend dankbaar voor."

De onderhandelingen tussen Groenland en de Europese Gemeenschap nemen uiteindelijk drie jaar in beslag. De ijsnatie wordt omwille van haar link met lidstaat Denemarken overgebracht naar de categorie van Europese landen en overzeese gebieden. In een visserijverdrag doen beide partijen water bij de wijn. In ruil voor verdere toegang ►

'DE DUITSCHE HEBBEN DE UITSLAG BEPAALD'

RASMUS LEANDER NIELSEN

'DE REFERENDA IN GROENLAND EN HET VK KENNEN DEZELFDE BASIS: NATIONALE TROTS'

HENDRIK VOS

tot de Groenlandse wateren mogen de Inuit hun vis tariefvrij verkopen binnen de Europese interne markt. Ook blijven ze recht hebben op Europese fondsen die de verdere ontwikkeling van het land moeten verzekeren. Het is een deal die voor Groenland op economisch vlak even voordelig uitdraait als zouden ze lid van de Unie gebleven zijn. Het grote verschil zit hem dan ook in de symboliek: de natie heeft z'n trots en eigenwaarde teruggewonnen. Op 1 februari 1985 is grexit een feit. En zo zette het grootste eiland ter wereld haar eerste stapjes richting onafhankelijkheid, een strijd die tot op heden

niet gestreden is.

BREXIT EN GREXIT, POTATO POTATO?

Zo'n 35 jaar na grexit zijn de Britten aan de beurt, en ditmaal zet het Europa wel degelijk op haar kop. Het eindeloze politieke gekrakeel waar we met z'n allen getuige van mogen zijn, moet eind deze maand resulteren in een officiële uitstap. Zou moeten, althans. Na het referendum van 2016 trok een aantal Britse media naar Groenland om te kijken wat voor toekomst hen te wachten stond. Maar kunnen we die twee exits zomaar naast elkaar leggen?

Lars-Emil Johansen

"Nauwelijks", zegt Hendrik Vos. "Achter de referenda in Groenland en het Verenigd Koninkrijk gaat eenzelfde emotie schuil, namelijk nationale trots. De mensen willen baas zijn over hun eigen land. Ze herkennen zich niet in de beslissingen die in Brussel worden genomen, en dat is de ideale voedingsbodem voor eurosceptis.

Als je die irritatie wat verder kan oppoken, scoor je als partij en maak je op lange termijn de weg vrij voor een exit-referendum. Maar volgens mij is dat meteen ook het enige dat de twee exits met elkaar gemeen hebben." Vos wijst op de enorme transformatie die het Europees samenwerkingsband heeft ondergaan in de periode tussen de twee exits. "In 1985 hield een uitstap in principe niet meer in dan een aantal regels doorknippen, maar vandaag de dag zijn lidstaten zodanig sterk met elkaar verbonden dat het eindelijk veel moeilijker is om de boel te ontrafelen. Dat merk je aan de manier waarop de Britten zich nu vastrijden in Brexit. Uiteindelijk zullen ze terecht komen in een scenario waarbij ze in de praktijk misschien wel voor eeuwig vasthangen aan de Unie."

De landen zelf staan eveneens mijlenver uit elkaar. Groenland mag qua oppervlakte dan wel negen keer zo groot zijn als het Verenigd Koninkrijk, qua bevolkingsaantal komen ze niet verder dan pakweg het Vlaamse Roeselare. Ook op economisch vlak is het niet meer dan een kleine garnaal naast het Verenigd Koninkrijk, dat zich laat gelden als een van de belangrijkste motoren van de Europese Unie. En dan is er nog de uitstapprocedure. "In de jaren 80 bestond dat beruchte Artikel 50 (dat een kader schept voor het vertrek van een EU-lidstaat, nvdr.) nog niet," aldus Vos, "maar dat was ook niet nodig aangezien Groenland deel uitmaakt van het Koninkrijk Denemarken. Het was met andere woorden geen volledige lidstaat, maar een deel

Hoofdstad Nuuk in aanloop naar het exit-referendum.

van een lidstaat dat wenste te vertrekken en op die manier kon het overgebracht worden naar de categorie van landen en overzeese gebieden."

Ook volgens professor Rasmus Leander Nielsen moeten we grexit en brexit beschouwen als twee verschillende verhalen. Toch ziet hij in de details wel overeenkomsten. "De uitkomst van de referenda zijn exact dezelfde, tweemaal heeft 52% van de totale bevolking gekozen voor een vertrek. Ook als je bekijkt hoe er gestemd werd in de verschillende delen van het land, zie je een patroon. Zo behoorde de regio rond Nuuk, net zoals Londen, tot het kamp van de remainers. Tot slot was het de bedoeling dat de fundamenteën voor brexit gelegd werden op drie jaar tijd, dat is ongeveer even lang als de duur van de onderhandelingen tussen Groenland en de Europese Gemeenschap indertijd. Maar goed, die gelijkenis zal waarschijnlijk niet lang meer

opgaan (lacht)."

Voor Lars-Emil Johansen weekt het Brexit-debat heel wat herinneringen los. Hij volgt de ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk dan ook met ingehouden adem, en volgens hem kunnen de Britten wel degelijk wat leren van grexit. "Ze moeten ophouden met hun gekissebis onder elkaar. Op het moment dat het volk een democratische beslissing neemt, moet je de strijdbijl opbergen en als één natie samenwerken om een zo goed mogelijke deal uit de wacht te slepen. Zo hebben wij het in Groenland gedaan, en dat is de enige juiste manier. Daarom heb ik veel respect voor Theresa May. Ze moet zich verdorie meer wapenen tegen de backbenchers uit haar eigen partij dan aan de onderhandelingstafel met de Europese Unie. En dat kan toch echt niet de bedoeling zijn."

6. Verantwoording

6.1 Lay-out

Toen ik in november aan mijn mission statement begon, dacht ik eraan om een achtergrondartikel voor *Knack* te schrijven. Een aantal maanden later ben ik van gedachte veranderd. Niet zozeer omdat mijn stuk niet meer zou passen in het format - ik denk dat het daar nog steeds in thuishoort - maar na mijn reis naar Groenland was ik toevallig door *Zeno* aan het bladeren en zag ik een rubriek met een erg toepasselijke lay-out. Qua inhoud denk ik dat je mijn artikel dus in beide formats zou kunnen terugvinden. Zowel *Knack* als *Zeno* brengen achtergrondstukken en bovendien is het een politiek thema gelinkt aan de actualiteit, iets waar ze alletwee graag mee uitpakken. Toegegeven, ik ben ook meer vertrouwd met *De Morgen*. Dat heeft me dan ook mee over de streep getrokken om van format te wisselen.

Zoals ik al aangaf in de formatomschrijving, heb ik geprobeerd om een exacte kopie te maken van het voorbeeldartikel. Toch zijn er twee zaken die ik bewust anders gedaan heb. In het voorbeeld zijn er geen witregels tussen de verschillende alinea's. Ik heb die omwille van stilistische redenen wél gebruikt, ik vond het simpelweg netter overkomen. Ook bevordert het naar mijn gevoel de leesbaarheid van het artikel. Een ander verschil vind je op de eerste dubbele pagina. In het voorbeeld beslaat de openingfoto de hele bladruimte en staat de intro in de afbeelding. In mijn stuk staat de introductie naast de afbeelding. Ik heb hiervoor gekozen omdat mijn foto veel drukker is dan die uit het voorbeeld. Als ik de tekst in de foto zou geplaatst hebben, dan zou je ze niet goed kunnen lezen.

6.2 Bronnen en inhoud

6.2.1 Jonathan Holslag

In mijn mission statement schrijf ik dat Jonathan Holslag mogelijks een interviewee is om te laten optreden als professor met kennis van zaken. Uiteindelijk ben ik met Hendrik Vos gaan praten. Veel zit daar in principe niet achter. Van Hendrik Vos heb ik snel een positieve reactie gekregen, Jonathan Holslag heeft het nagelaten om te antwoorden. Dat was geen probleem aangezien Vos in mijn ogen even veel recht van spreken heeft, en ik was eerlijk gezegd al zeer blij dat een van de twee professors op mijn vraag was ingegaan. Holslag is dan wel naar Groenland afgereisd, zijn artikel ging over een heel ander onderwerp. In die zin zou een interview met hem volgens mij niet meteen een grotere meerwaarde gehad hebben.

6.2.2 Pro-Europese stem

Iets waar ik wel een tijdje mee in mijn maag gezeten heb, is het gebrek aan een uitgesproken pro-Europese stem in mijn artikel. Alle belangrijke leden van *Atassut*, de partij die ten tijde van de campagne alles in het werk stelde om Groenlands lidmaatschap te vrijwaren, zijn intussen overleden. De partij bestaat vandaag nog altijd, maar ze houdt er geen pro-Europese denkbeelden meer op na. Een interview met een huidig partijlid leek me dus niet zo relevant.

Later kwam ik op het idee om aan te kloppen bij de Democratische partij. In de bronnenstudie gaf ik al aan dat de Democraten in 2016 een aanvraag hebben ingediend om te onderzoeken wat de voor- en nadelen van hernieuwd lidmaatschap zouden zijn. De aanvraag werd uiteindelijk gewijzigd naar een kosten-baten analyse van versterkte samenwerking met de EU omdat ze voor het origineel geen meerderheid konden vinden in het parlement. Het leek me interessant om het verantwoordelijke partijlid eens uit te horen over zijn drijfveren, maar ondanks verscheidene mails en telefoontjes was geen enkel Democratisch parlementslid bereid om mij te woord te staan.

In een laatste poging heb ik geprobeerd om met iemand van de Samenwerkingspartij (Samarbejdspartiet) te spreken. Het is een erg jonge partij met slechts één zetel in het parlement, maar de leden denken luidop na over een terugkeer naar de EU. Ik heb verschillende keren contact opgenomen, maar ook hier ben ik op een muur gebotst.

Achteraf bekeken denk ik niet dat mijn artikel aan kwaliteit of objectiviteit moet inboeten omdat er geen pro-Europese stem aan te pas is gekomen. Lars-Emil Johansen en Aqqaluk Lynge brengen het verhaal tot leven en professor Rasmus Leander Nielsen zorgt tegelijk voor de nodige neutraliteit. Bovendien zou het probleem groter geweest zijn mocht ik niemand te pakken hebben gekregen van uit-kamp *Anisa*.

6.2.3 Aantal bronnen

Ik ben me ervan bewust dat mijn bronnenonderzoek uitgebreid is, de redenen hiervoor heb ik eerder al toegelicht. Wat ik hier graag wil rechtzetten, is dat ik mogelijks de indruk wek erg veel materiaal in de prullenbak te hebben gegooid. Dat klopt slechts gedeeltelijk.

Tijdens mijn verblijf in Groenland had ik al eens een eerste voorzichtige structuur gemaakt voor mijn achtergrondstuk. Ik besloot toen vier deelonderwerpen aan bod te laten komen: het verhaal van de exit en de onderhandelingen, een beknopte evaluatie van het land sinds de uitstap in 1985 (met een referentie naar de wens voor onafhankelijkheid), de huidige relatie tussen Groenland en de EU en de eventuele parallellen met Brexit. Tijdens mijn tweede helpdesk was ik er nog steeds van overtuigd dat dit het raamwerk voor mijn eindproduct zou zijn. Maar toen ik al mijn bronmateriaal had doorgenomen en mijn eerste regels broodtekst had uitgetypt, werd het al snel duidelijk dat ik die structuur niet zou kunnen behouden. Ik had de keuze: ofwel probeer ik heel veel verschillende informatie op drie dubbele pagina's te persen met de kans dat het artikel onderweg haar rode draad verliest, ofwel geef ik het verhaal van de uitstap de ruimte die het verdient. Het was een moeilijke knoop om door te hakken, maar ik ben nu blij dat ik voor de tweede optie gegaan ben. Ik heb mijn mission statement er opnieuw bijgenomen, en de Brexit-kapstok heeft de doorslag gegeven. Die vergelijking moest absoluut in het artikel aan bod komen. Ik heb met andere woorden de evaluatie en de huidige relatie met de EU laten vallen.

Nu het artikel af is en ik er vanop een afstand naar kan kijken, begrijp ik dat mijn bronmateriaal eigenlijk voer is voor meerdere artikels. Ik liep over van enthousiasme. Er is zodanig veel boeiends over Groenland te vertellen dat ik dat het liefst allemaal tegelijk met de wereld wilde delen. Maar wie weet kan ik mijn bronnen nog wel eens vanonder het stof halen in mijn toekomstige loopbaan. Ik laat ze alvast op mijn harde schijf staan.

Ondanks het feit dat ik het materiaal van de twee afgevoerde onderwerpen dus niet heb kunnen gebruiken, blijft er een verzameling bronnen over die gaan over de thema's die wél aan bod komen. Een deel daarvan heeft eveneens de eigenlijke artikeltekst niet gehaald. Toch durf ik te stellen dat elk van deze bronnen nodig waren om te komen tot een product dat ik met tevredenheid op 21 februari kan indienen. Sommige heb ik gebruikt om mij in te lezen en te researchen, andere om interviewvragen op te stellen, nog andere om antwoorden van interviewees te toetsen aan elkaar of de werkelijkheid, enzovoort. Kortom, het zijn wel degelijk allemaal waardevolle schakels in het journalistieke proces geweest.

6.2.4 Transcripties

Tot slot wil ik kort nog iets kwijt over mijn transcripties. Ik heb ervoor gekozen om enkel de interviews aan te hechten met mensen die ik effectief gequoteerd heb in mijn artikel; dit om de simpele reden dat ik jullie niet wilde overstelpen met tientallen extra bladzijden. In mijn introductie heb ik het over zestig pagina's transcriptie, en dat is geen 'bij wijze van spreken'. Mochten jullie de andere interviews toch graag eens bekijken, dan wil ik die gerust nog inleveren.

7. Logboek

Zondag 11/11/2018	Toen ik aan het studeren was voor het vak Europese Politiek ben ik terechtgekomen op een website van BBC die Brexit tot in de details uitlegt. Een link op deze website leidde mij naar een artikel waarin stond dat Groenland al in 1985 de Europese Gemeenschap verlaten had. Ik was getriggerd en na wat meer research besliste ik dat dit een boeiend onderwerp voor mijn AP kon zijn.
Zondag 25/11/2018	Via VRT NU gekeken naar <i>Birth Day</i> . Lieve Blancquaert is voor het programma afgereisd naar Groenland. Doel: eerste indrukken opdoen over het land, interessante randinformatie te weten komen. Notities gemaakt.
Maandag 26/11/2018	Research Grexit: in het archief van Gopress teruggegaan naar de oudst mogelijke datum (1 januari 1985) en gezocht op de trefwoorden 'Groenland' en 'Europese Economische Gemeenschap'. Geen enkel artikel heeft Grexit als thema, en Groenlands uitstap wordt slechts een aantal keer vermeld in artikels die andere onderwerpen behandelen. Boeiende randinformatie over Groenland bijhouden in een Word-document. - Namen van mogelijke interviewees googlen, contactgegevens opzoeken of rondbellen. Aanvragen voor interviews verstuurd via mail. Interviewees: Lars-Emil Johansen (ex-premier, leidde uit-campagne), Hendrik Vos, Jonathan Holslag, Henrik Leth (voorzitter Polar Seafood).
Dinsdag 27/11/2018	- Research Grexit: afschuimen Youtube en Britse pers, de enige pers die rond de periode van het referendum in 2016 wat aandacht heeft geschonken aan de exit van Groenland. Relevante informatie bijhouden in een Word-document. - Namen van mogelijke interviewees googlen en noteren. - Mission statement schrijven.
Woensdag 28/11/2018	- 14.15: AP Helpdesk vanuit Noorwegen. Mission statement overlopen, idee en

	<p>verdere stappen uitleggen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Research Grexit: internet verder afschuimen via Google. - Contact opnemen met Nive Nielsen via Facebook. Nive is een Groenlandse zangeres die een periode in Antwerpen gewoond heeft, maar terug naar Nuuk verhuisd is. Ze is zelf te jong maar kan mij in contact brengen met iemand die het exit-referendum meegemaakt heeft.
Donderdag 29/11/2018	<ul style="list-style-type: none"> - Rondbellen voor de contactgegevens van Lars-Emil Johansen wegens geen reactie via mail (vier verschillende mailadressen oa. partij <i>Siumut</i>, parlement Groenland). Nieuw mailadres en telefoonnummer verkregen, aanvraag verstuurd. - Positieve reactie Hendrik Vos. Vos vraagt mij hem opnieuw te contacteren begin januari voor een definitieve datum. - Positieve reactie Henrik Leth. Leth vraagt mij hem opnieuw te contacteren begin januari voor een definitieve datum.
Maandag 3/12/2018	<p>Bellen Lars-Emil Johansen wegens geen antwoord via mail. Positieve reactie op aanvraag interview. Johansen vraagt mij hem opnieuw te contacteren vooraleer ik afreis naar Nuuk om een definitieve datum vast te leggen.</p>
Dinsdag 4/12/2018	<p>Reactie Nive Nielsen via Facebook. Ze raadt mij aan contact op te nemen met Aqqaluk Lynge, een naam die ik eerder ook al had opgeschreven (Grexiteer en betrokken bij de onderhandelingen met de Europese Gemeenschap). Via Nive heb ik zijn contactgegevens gekregen. Mail verstuurd.</p>
Vrijdag 7/12/2019	<p>Positieve reactie Aqqaluk Lynge. Lynge vraagt mij hem opnieuw te contacteren vooraleer ik afreis naar Nuuk om een definitieve datum vast te leggen.</p>
Woensdag 2/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Opnieuw contact opnemen met Hendrik Vos en Henrik Leth om de interviews vast te leggen. Interviewee Henrik Leth laat weten dat hij toch niet in Nuuk zal zijn tijdens de periode dat ik ernaartoe ga. Ik vraag hem om een Skype-interview, en om mij in contact te brengen met een andere werknemer van Polar Seafood met wie ik in

	Nuuk wel een gesprek kan hebben. Hij brengt mij in contact met Lars-Juul Pedersen, COO Productie.
Woensdag 9/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Research Groenland opnieuw doornemen. - Opnieuw contact opnemen met interviewees Nuuk om gesprekken vast te leggen. Mail/telefonisch: Lars-Emil Johansen, Aqqaluk Lyngé, Lars-Juul Pedersen.
Donderdag 10/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Research Groenland opnieuw doornemen. - Voorbereiden interview Hendrik Vos en Henrik Leth.
Vrijdag 11/1/2019	Interview Hendrik Vos.
Zaterdag 12/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Uittypen interview Hendrik Vos. - Extra research via Google. - Voorbereiden interviews Lars-Emil Johansen en Aqqaluk Lyngé.
Dinsdag 15/1/2019	Bellen naar Lars-Emil Johansen en Aqqaluk Lyngé om interview vast te leggen (wegens geen reactie via mail).
Woensdag 16/1/2019 en donderdag 17/1/2019	<p><i>Afreis naar Groenland, tussenstop via Reykjavik.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Via Facebook contact opgenomen met Tom Waes. Gevraagd of hij mij mooie plekken in Nuuk kan aanbevelen om te fotograferen (die kunnen eventueel dienen voor het artikel) en of hij toevallig interessante mensen gesproken heeft die mij kunnen verderhelpen met mijn onderwerp. De aflevering van <i>Reizen Waes Europa</i> over Groenland wordt pas uitgezonden net voor mijn terugreis naar België, vandaar het Facebookbericht. - Voorbereiden interview Lars-Juul Pedersen.
Vrijdag 18/1/2019 <i>Groenland</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Interview Lars-Emil Johansen. - Interview Aqqaluk Lyngé. - Reactie Tom Waes via Facebook. Hij heeft me het nummer doorgegeven van zijn fixer in Nuuk, de ploeg is er zelf maar één dag geweest. - Research aan de hand van nieuwe informatie uit de interviews.
Zaterdag 19/1/2019 <i>Groenland</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Interview Lars-Juul Pedersen - Rondleiding Polar Seafood voor foto's + foto's haven Nuuk - Aanvraag interview via mail naar Mininnguaq Kleist (hoofd Groenlandse

	<p>vertegenwoordiging in Brussel). Dezelfde dag nog reactie, interview vastgelegd.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aanvraag interview via mail naar Deens journalist Martin Breum (focus op Arctische gebieden), een naam die mij werd doorgespeeld door Airbnb host Páll Joensen. Dezelfde dag nog reactie, interview vastgelegd. - Voorbereiden interview Martin Breum, vragen voor interview Henrik Leth herbekijken. - 'Cultuurnacht Nuuk': parlement bezoeken, informatie opvragen. Foto's trekken (archieffoto). Contact met Democraten, nummer gekregen om maandag te bellen voor kort interview met parlements lid. - Research aan de hand van nieuwe informatie uit de interviews.
<p>Zondag 20/1/2019 <i>Groenland</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Skype-interview Martin Breum. - Skype-interview Henrik Leth. - Aanvraag interview via mail naar secretariaat Democraten. - Aanvraag interview via mail naar Poul Krarup, hoofdredacteur krant Sermitsiaq. - Via VRT NU naar <i>Reizen Waes Europa</i> gekeken. Doel: eventueel interessante (rand)informatie te weten komen, kijken hoe Nuuk visueel in beeld wordt gebracht. - Research aan de hand van nieuwe informatie uit de interviews.
<p>Maandag 21/1/2019 <i>Groenland</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Bellen naar secretariaat Democraten, aanvraag interview. Er zal voor mij rondgevraagd worden wie mij kan ontvangen. - Bellen naar Poul Krarup wegens geen reactie. Hij is zelf niet in het land en verwijst mij door naar een collega. - Aanvraag interview via mail naar Rasmus Leander Nielsen, professor Journalistiek en Sociale Wetenschappen aan de Universiteit van Groenland. Dezelfde dag nog reactie. Skype-interview vastgelegd. - Aanvraag interview via mail naar Ulrik Pram Gad, professor aan Deense Universiteit Aalborg. Hij heeft heel wat onderzoek gedaan naar huidige relaties tussen de EU en Groenland.

	<ul style="list-style-type: none"> - Ontmoeting met Nukaaka Tobiassen, studente Journalistiek aan Universiteit Groenland. Informatie uitgewisseld. - Bibliotheek Nuuk: zoektocht naar archiefmateriaal. - Universiteit Nuuk: zoektocht naar archiefmateriaal.
Dinsdag 22/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Terugbellen naar secretariaat Democraten wegens geen reactie. Nog steeds geen succes, niemand kan of wil met mij praten. Ook mijn vraag naar een Skype-interview blijft uiteindelijk onbeantwoord. - Bellen naar collega van Poul Krarup. Ze vraagt mij in de namiddag terug te bellen. Nadien niet meer te bereiken. Noch op haar werktelefoon, noch op haar privénummer. - Positieve reactie Ulrik Pram Gad. Skype-interview vastgelegd en voorbereid.
Woensdag 23/1/2019 en donderdag 24/1/2019	<i>Terugreis naar België, tussenstop via Reykjavik.</i>
Zondag 27/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Interview Mininnguaq Kleist voorbereiden. - Interview Rasmus Leander Nielsen voorbereiden.
Maandag 28/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Interview Mininnguaq Kleist. - Luisteren naar de opname van het interview met Lars-Juul Pedersen.
Woensdag 29/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Skype-interview Ulrik Pram Gad. - Uittypen interview Martin Breum.
Donderdag 31/1/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Skype-interview Rasmus Leander Nielsen. - Extra bronmateriaal opzoeken en doornemen (verkregen via Rasmus Leander Nielsen). - Uittypen interview Henrik Leth.
Vrijdag 1/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Uittypen interview Ulrik Pram Gad. - Uittypen interview Mininnguaq Kleist (deel 1). - Indesign: filmpjes André Lapeere van vorig jaar herbekijken, oefenen.
Zaterdag 2/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Uittypen interview Mininnguaq Kleist (deel 2). - Uittypen interview Lars-Emil Johansen. - Indesign: filmpjes André Lapeere van vorig jaar herbekijken, oefenen.
Zondag 3/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Uittypen interview Rasmus Leander Nielsen. - Indesign: filmpjes André Lapeere van vorig jaar herbekijken, oefenen.

Maandag 4/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Uittypen interview Aqqaluk Lynge. - Definitief format gekozen: <i>De Morgen Zeno</i>, rubriek 'buitenland'. - Indesign: filmpjes André Lapeere van vorig jaar herbekijken, oefenen.
Dinsdag 5/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Bronnen doornemen, subthema's aanduiden in kleur. - Indesign: filmpjes André Lapeere van vorig jaar herbekijken, oefenen.
Woensdag 6/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - 12.45: AP Helpdesk. Uitleg geven over het gekozen onderwerp en hoe ver ik sta met de uitwerking (interviews uitgetypt, definitief format gekozen, bronnen aan het doornemen) - Bronnen doornemen, subthema's aanduiden in kleur. - Indesign: filmpjes André Lapeere van vorig jaar herbekijken, oefenen.
Donderdag 7/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Bronnen doornemen, subthema's aanduiden in kleur. - Aanzet artikel. - Beslissen over raamwerk artikel. - Indesign: filmpjes André Lapeere van vorig jaar herbekijken, oefenen.
Vrijdag 8/2/2019	Schrijven artikel.
Zaterdag 9/2/2019	Schrijven artikel.
Zondag 10/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Afwerken artikel. - Artikel polijsten. - Foto's kiezen. - Quotes kiezen. - Artikel doorsturen naar mijn broer om te laten nalezen.
Maandag 11/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - Tekst van het artikel afprinten en een laatste keer nalezen. - AP bundel doornemen en vragen voor de helpdesk neerpennen. - Eindwerk: onderdeel 'logboek'. Alle informatie die ik doorheen de maanden in mijn gsm heb bijgehouden, overzetten naar een Word-document. - Aanvang lay-out artikel.
Dinsdag 12/2/2019	<ul style="list-style-type: none"> - 12.45: AP Helpdesk. - Werken aan de lay-out van het artikel. - Eindwerk: inleiding schrijven en mission statement polijsten, schrijffouten verbeteren in interview Hendrik Vos.
Woensdag 13/2/2019	- Werken aan de lay-out van het artikel.

	- Eindwerk: bronnenonderzoek, schrijffouten verbeteren in overige interviews.
Donderdag 14/2/2019	- Werken aan de lay-out van het artikel. - Eindwerk: bronnenonderzoek.
Vrijdag 15/2/2019	- Werken aan de lay-out van het artikel. - Eindwerk: bronnenonderzoek afwerken, aanzet formatomschrijving.
Zaterdag 16/2/2019	- Werken aan de lay-out van het artikel. - Eindwerk: formatomschrijving.
Zondag 17/2/2019	- Werken aan de lay-out van het artikel. - Eindwerk: formatomschrijving.
Maandag 18/2/2019	- Werken aan de lay-out van het artikel. - Eindwerk: verantwoording.
Dinsdag 19/2/2019	- Afwerken lay-out artikel, laatste keer nakijken. - Eindwerk: verantwoording afwerken, alles omzetten naar een afgewerkt document.
Woensdag 20/2/2019	Artikel en eindwerk laatste keer doornemen. Alles 6 keer afdrukken in de printshop.
Donderdag 21/2/2019	Inleveren eindwerk.

8. Bijlagen

8.1 Bronnenlijst.....	42
8.2 <i>Greenland's bilateral fisheries agreement with the European Union</i>	47
8.3 Interview Lars-Emil Johansen.....	56
8.4 Interview Aqqaluk Lyngé.....	66
8.5 Interview Rasmus Leander Nielsen.....	71
8.6 Interview Hendrik Vos.....	81
8.7 CIM-cijfers <i>De Morgen</i>	86
8.8 Voorbeeldartikel.....	90

8.1 Bronnenlijst

AFP. (2002, 5 december). *Groenlanders willen lossere band met Denemarken*. Geraadpleegd op 25 november 2018 via De Morgen, Gopress.

Audioversity. (2018, 5 november). *What is Greenland–European Union relations?, Explain Greenland–European Union relations* [Youtube]. Geraadpleegd op 26 november 2018 via https://www.youtube.com/watch?v=wqP_ty1rPPU

Blancquaert, L. (presentatrice). (2013). *Groenland* [tv-programma]. Sultan Sushi. Birth Day. Brussel: VRT.

Bonde, J. (2018). *DA EF BLEV HALVERET*. Geraadpleegd op 31 januari 2019 via <https://uk.uni.gl/research/greenland-eu-relations.aspx>

Centrum voor Informatie over de Media [Website]. (2018). Geraadpleegd op 16 februari 2019 via <http://www.cim.be/nl>

Clayton, J. (2016, 2 september). *Brexit: Lessons from Greenland - BBC Newsnight* [Youtube]. BBC Newsnight. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.youtube.com/watch?v=HeUbxNXuMpY>

Clayton, J. (2016, 2 september). *Learning Greenland's lessons for Brexit*. BBC Newsnight. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.bbc.com/news/world-europe-37246181>

Cook, B. (2001). *Europe since 1945: an encyclopedia*. New York: Routledge, 540-541.

De la Baume, M. (2016, 22 juni). *Greenland's exit warning to Britain*. Politico. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.politico.eu/article/greenland-exit-warning-to-britain-brexit-eu-referendum-europe-vote-news-denmark/>

De Morgen. (1998, 1 december). *De geboorte van een reus*. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

De Morgen. (2015, 16 november). *De Morgen wint European Newspaper Award*. Geraadpleegd op 16 februari 2019 via <https://www.demorgen.be/tvmedia/de-morgen-wint-european-newspaper-award-b981c78e/>

De Standaard. (2001, 26 januari). *Bush' brief aan Groenland wekt wrevel in Denemarken*. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Der Spiegel. (2008, 19 november). *Opstanding uit het ijs*. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Knack, Gopress.

Delputte, L. (2002, 26 december). *Groenland ontcijferd*. De Morgen. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Demesmaeker, M. (2016, 27 augustus). *Mogelijke uitweg na Brexit-referendum: houdt Groenland Schotland in de EU?*. Knack. Geraadpleegd op 25 november 2018 via <https://www.knack.be/nieuws/wereld/mogelijke-uitweg-na-brexit-referendum-houdt-groenland-schotland-in-de-eu/article-opinion-745243.html>

Descamps, F. (2014, 16 december). *Pokeren om de pool*. De Morgen. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

EU Reporter. (2017, 24 januari). *#Article50: Greenland got out - Scotland want to stay in* [Youtube]. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.youtube.com/watch?v=R3QVc2Uy2Uw>

Gad, U. (2016, 7 juli). *Could a 'reverse Greenland' arrangement keep Scotland and Northern Ireland in the EU?*. The London School of Economics and Political Science. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/07/07/reverse-greenland-arrangement/>

Gad, U. (2014). *Greenland: a post-Danish sovereign nation state in the making*. Copenhagen: University of Copenhagen.

GP, D., & M, W. (2008, 26 november). *NUUK - Ze waren met z'n 38.000*. Het Belang van Limburg. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Gulløv, H., & Heilmann, S. (1973). *EF-afstemningen i Grønland*. Geraadpleegd op 19 januari 2018 via <http://www.tidsskriftetgronland.dk/archive/1973-4-Artikel02.pdf#page=5>

Harhoff, F. (1982, 30 maart). *Grønland, Danmark og EF*. Geraadpleegd op 19 januari 2018 via <http://www.tidsskriftetgronland.dk/archive/1982-4-Artikel03.pdf#page=1>

Holslag, J. (2017, 12 juli). *Het gevecht om Groenland*. Knack. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Hunt, A., & Wheeler, B. (2019, 31 januari). *Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU*. BBC. Geraadpleegd op 26 november 2019 via <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>

Ilisimatusarfik (2019). *Greenland-EU relations*. Geraadpleegd op 31 januari 2019 via <https://uk.uni.gl/research/greenland-eu-relations.aspx>

Inatsisartut. (2016, 11 november). *BETÆNKNING: Afgivet af Udenrigs-og Sikkerhedspolitisk Udvalg vedrørende*. Geraadpleegd op 22 januari 2019 via https://ina.gl/dvd/EM2016/pdf/media/2527381/pkt56_em2016_bf33_eu_bet_2beh_da.pdf

Inatsisartut. (z.d.). *Inatsisartut: parliament of Greenland*. Geraadpleegd op 18 januari 2019 via <https://ina.gl/>

Ingemann, C., & Larsen, C. (2018). *A scoping review: well-being among indigenous children and youth in the Arctic with a focus on Sami and Greenland Inuit*. Copenhagen: Nordic council of ministers.

Jensen, K. (2015). *Grønlands integration i EU*. Nuuk: Ilimmarfik.

Jinks, D. (2017, 23 juli). *EU exit, what happened to Greenland?*. The HR Director. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.thehrdirector.com/business-news/brexit/eu-exit-happened-greenland/>

Khanna, P. (2014, 4 oktober). *Kleinere staten kunnen de wereld redden*. De Morgen. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Lynge, Nauja (2016, 19 juni). *Nauja Lynge: To leave EU 30 years ago has been a god thing for Greenland* [Youtube]. Folkebevægelsen mod EU. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.youtube.com/watch?v=Q70dYkp4bKg>

Mates, J. (2016, 11 mei). *Could the post-EU Greenland model work for Britain?* [Youtube]. ITV News. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.youtube.com/watch?v=qPlc5caAwr0>

Matthyssen, K. (2009, 19 februari). *In Groenland zijn geen wegen tussen de dorpen*. Gazet van Antwerpen. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Medialaan & De Persgroep Publishing (2019). *Geschiedenis*. Geraadpleegd op 16 februari 2019 via <https://www.medialaan-persgroep.be/nl/over-ons/geschiedenis>

Mels, T. (2008, 27 november). *Groenland zet stap naar onafhankelijkheid*. Metro. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Metro. (2002, 3 december). *Groenland wil breken met Denemarken*. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Mortensen, H. (1998). *Cultural and social research in Greenland 1995-96*. Nuuk: Ilisimatusarfik / Atuagkat publishing, 199-207.

Naalakkersuisut. (z.d.). *Naalakkersuisut: government of Greenland*. Geraadpleegd op 18 januari 2019 via <https://naalakkersuisut.gl/en>

Nielsen, R. (2018). *Konference: EU & Grønland Relationer*. Geraadpleegd op 31 januari 2019 via <https://uk.uni.gl/research/greenland-eu-relations.aspx>

Nielsen, R. (2017, 8 september). *35 YEARS AFTER THE 'GRØXIT'-REFERENDUM: Why the EU still plays an important role for Greenlandic diplomacy*. Geraadpleegd op 1 februari 2019 via <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/fc7f9236-e302-420f-9ae0-dddd0337bdfc.pdf>

NowThis World (2016, 17 februari). *Could Greenland Survive As An Independent Nation?* [Youtube]. TestTube News. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.youtube.com/watch?v=D280unyVvKE>

Peat, C., & Hall, M. (2016, 12 augustus). *'It was worth it!' Greenland's 'simple' exit from Europe 'proved doomsday prophets wrong'*. Express. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.express.co.uk/news/uk/698815/Britain-UK-Greenland-Brexit-EU-boost-simple-European-union-Theresa-May>

Phillips, K. (2016, 8 november). *Greenland: the only country to have left the EU*. Rear vision. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.abc.net.au/news/2016-11-09/greenland-the-only-country-to-have-left-the-eu/8005036>

Quinn, C. (2016, 5 januari). *UK and the EU: How to make a Brexit*. BBC. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.bbc.com/news/uk-politics-35233683>

Rebhan, C. (2018, 3 december). *Den grønlandske EF-skepsis i 1970erne og 1980erne v/ Christian Rebhan* [Youtube]. Ilisimatusarfik. Geraadpleegd op 31 januari 2019 via https://www.youtube.com/watch?v=i1_QIL_nbFQ&feature=youtu.be

Rebhan, C. (2018). *Euroscepticism in Greenland in the 1970s and 1980s*. Geraadpleegd op 31 januari 2019 via <https://uk.uni.gl/research/greenland-eu-relations.aspx>

Siegel, R. (2016, 28 juni). *Britain Won't Be The First To Leave A United Europe. Guess Who Was?*. npr. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.npr.org/sections/parallels/2016/06/28/483877464/britain-wont-be-the-first-to-leave-a-united-europe-guess-who-was?t=1550303481786>

V, K. (1994, 15 oktober). *Finnen stevenen af op duidelijk ja voor EU*. De Tijd. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Van de Weyer, M. (2014, 4 november). *Britse exit EU komt dichterbij*. Het Belang van Limburg. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Van de Weyer, M. (2008, 15 mei). *Groenland gaat solo*. Het Belang van Limburg. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Van de Weyer, M. (2018, 26 april). *Groenland is niet gehaast*. Het Belang van Limburg. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

VS, L. (2017, 2 november). *Geen akkoord*. 't Pallieterke. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Vuylsteke, C. (2002, 27 juni). *Allergrootst je hoort er haast nooit iets over*. De Morgen. Geraadpleegd op 25 november 2018 via Gopress.

Waes, T. (presentator). (2019, 20 januari). *Groenland* [tv-programma]. De Mensen. Reizen Waes: Europa. Brussel: VRT.

Witschge, L. (2016, 23 juni). *This is what happened to the last country that left the EU....* The slow journalism company. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.slow-journalism.com/from-the-archive/this-is-what-happened-to-the-last-country-that-left-the-eu>

Wochit News. (2016, 14 juni). *Greenland Politicos Ponder Rejoining EU* [Youtube]. Geraadpleegd op 26 november 2018 via <https://www.youtube.com/watch?v=OLAc0RFBHmY>

Greenland's bilateral fisheries agreement with the European Union

Introduction

Despite being the largest island in the world (840.000 square miles), Greenland was traditionally a very closed society where the population was very scattered over many small settlements along the coast. Only a few settlements – or colonies, as they were called then – had more than 1000 inhabitants.

1921 was the bicentenary of the missionary Hans Egede's arrival in Greenland. Those very years around the anniversary marked an important turning-point in the history of Greenland. Climatic changes meant that seal catches were reduced so that the southern Greenlanders could not live by seal hunting alone. But with the warmer climate came more fish, especially cod and halibut, and the population began to turn to fishing as a new major occupation.

The change in occupation affected the whole economy of society. It was no longer possible to maintain the old self-sufficient barter economy; a monetary economy had to be introduced. This contributed to the passing of a new administration act in 1925, where it was recognized that the Greenlanders had to develop into citizens of a modern society with normal links with the rest of the world.

The modernization process continued slowly up until the Second World War, one result of which was that Denmark could no longer send supplies to Greenland. But Greenland could not do without the support of the outside world, and direct diplomatic links were established among Greenland, Canada and the USA. And from the USA a service was organized which was to ensure Greenland all the necessary supplies. On the whole Greenland managed well throughout the war, with fewer shortages of outside supplies than Denmark. For the Greenlanders in particular the war could almost be described as a definite boom period, with progress and greater prosperity for most people.

As a result of the greater openness of Greenland to the outside world, the *Landsråd* (National Council) and the Danish Government decided to modernize Greenland. In 1950 the Danish Parliament passed new legislation that changed the administration of Greenland. The country was opened up for free links with the rest of the world, anyone could travel freely in and out of Greenland, and

new groups of commodities could be imported and sold. On the 5th June 1953 when Denmark changed its Constitution, a new section was added, stating that the Constitution applied in all parts of the Danish Kingdom. Thus Greenland ceased to be a colony, and the Greenlanders had become Danish citizens.

Internationalization

In the period after the Second World War in particular, many international cooperative links were forged. However, cooperation with the Nordic countries goes further back, since this arose in the last century on a more or less private basis.

Farther south in Europe, European cooperation began in the post-war years, and this led to the signing of the Treaty of Rome in 1957 and thus the formation of the European Economic Community (EEC). As a reaction to the EEC a Nordic free trade organization, NORDEK, was formed. But full agreement could not be reached because of Finland's relations with the Soviet Union.

So Denmark began to look to European cooperation, although the Danes knew that there were great differences between a Sicilian winegrower and a Nordic citizen, and in 1970 Denmark negotiated for admission to the EEC.

In the autumn of 1972 there was a referendum in Denmark, and thus also in Greenland, on membership of the EEC. The referendum led to a large "yes" majority in Denmark, but in Greenland 71% said no to the EEC. The turnout was 57.5%, the same as for the national council and general elections. Nevertheless, as part of Denmark, Greenland had to follow Denmark into the EEC (now the EC or European Communities) from 1st January 1973, because the Greenlandic votes were lumped together with the Danish ones. The Faroe Islanders, on the other hand, could decide to stay out of the EC, because they had Home Rule. This made many Greenlanders wish that Greenland too had Home Rule, and dissatisfaction with the way Greenland had been forced into the EC was a factor that contributed to the introduction of Home Rule in May 1979. The Greenlandic concerns were particularly about the fishing limits. For decades Greenlanders had seen foreign fishing fleets sweeping the Greenland fishing grounds, and like all fishing peoples, wanted to be rid of the foreigners and to have their fishing grounds for themselves. In 1963 the Greenland fishing limits were extended to 12 nautical miles, and over the next few years there was interest in a 50-mile limit. Although the EC accord guaranteed Greenland a 12-mile limit up to 1983, the Greenlanders felt uncomfortable with the EC, and as we have seen, the referendum went against the EC.

Greenland's membership of the EC

With the entry of Denmark and Greenland into the EC the seas off the Greenland coasts had become common European waters. This meant that the fishing quotas within the limits were to be negotiated in the EC. At a time when the cod stocks in the Greenland waters were showing a tendency towards depletion, the processing plants in Greenland were to be made to function more efficiently, so Greenland felt inhibited by the fisheries policy of the EC. However, belonging to the EC had meant welcome subsidies to the technical and traffic development of Greenland. So opposition arose between supporters and opponents of the EC.

In the period 1975-1981 Greenland received support from the EC's Regional Fund amounting to DKr 409 million, which was used to expand the Greenlandic infrastructure. But this money did not solely mean an increase in support for Greenland, since *"the fact that EC support is given as a supplement to state support will not mean any expansion of activities compared with the perspective plan, since EC support on the present basis far from balances the cuts in the Greenland budget in the course of 1973 and 1974"* (Grønlandsrådet, Doc. No. 6/74 7/1.1974: 10).

In the years from 1973 until June 1981 Greenland had been pledged DKr 227.4 million from the EC Social Fund. About half of the subsidy received was available for extraordinary expansion of occupational training in Greenland. Furthermore, the EC subsidies to oil, uranium and hydropower surveys in Greenland in 1977-1982 were about DKr 35 million. Denmark stated that it would be unable to guarantee substitute coverage of the subsidies if Greenland left the EC.

Whether Greenland needed EC membership, or whether it was really the EC that needed Greenland, time would show.

In 1982 a new referendum was held on Greenland's membership of the EC. In this vote the EC opponents won by a narrow margin: 52% said no and 46% said yes to the EC. Denmark took a negative view of Greenland's leaving the EC, since it was seen as a kind of break with the *rigsfælleskab* or "commonwealth". Yet despite the Danish unwillingness, the Danish Ministry of Foreign Affairs loyally supported the Greenlandic effort to gain a favourable agreement with the EC.

Greenland outside the EC

The negotiations were partly about asserting the Greenlandic fishing rights, partly about a better system for surveying Greenland's energy resources, and partly about establishing free trade relations with the EC without losing the advantages Greenland had hitherto enjoyed from membership. The result of the negotiations was a withdrawal from the EC on 1st February 1985, with the coming into force

of the Treaty on the Amendment of the Treaty on the Establishment of the European Communities with regard to Greenland.

Agreement:

- 1) Protocol on the special arrangement for Greenland.
- 2) Fisheries agreement between the European Economic Community on the one hand and the Danish Government and the Greenland Home Rule Government on the other („the framework agreement“).
- 3) Protocol on the conditions for fisheries between the European Economic Community on the one hand and the Danish Government and the Greenland Home Rule Government on the other („the fisheries protocol“).

In addition, Greenland and the Faroe Islands have an understanding with the EC on international fishing relations, signed on 4th December 1986.

Purpose:

Protocol on the special arrangement for Greenland.

This stipulates that Greenland is among the overseas countries that are associated with the EC (i.e. Greenland has "OLT" status), Another stipulation states that there are customs and excise exemptions in the EC for fisheries products originating in Greenland, providing the EC has satisfactory access to the Greenlandic fishing zones. This protocol has no time limit.

The *framework agreement* states principles of cooperation, but specifies neither sums of money nor quotas. The framework agreement can be terminated in the year 2000 for expiry in the year 2001, and every six years thereafter.

The *fisheries protocol* provides for quotas for the EC and an annual sum of money for Greenland. The present protocol, which is the second, is valid until the end of 1994. A new protocol has been drawn up at the civil service level and has been submitted for political approval in Greenland and the EC.

The *understanding on international fishing relations* stipulates that Greenland, the Faroe Islands and the EC should as far as possible coordinate their views for meetings of international fisheries organizations.

Organization:

Besides negotiations on new fisheries protocols, consultations are possible

when one of the parties so wishes. The EC is represented by civil servants of the Commission's Director-General of Fisheries (DGXIV), accompanied if required by representatives of the member countries („the external fisheries group“).

Ratification:

The agreements with the EC were adopted by the Landsting (Home Rule Parliament) at MN/1984 (spring meeting, Greenland Legislative Assembly - Naluerutit, A 1984: 128). The later fisheries protocol was approved by the Landsting at the EM (autumn meeting) 1989.

Greenlandic participation:

The delegations at the consultative meetings are led by the Greenland Home Rule Government and include representatives of the undermentioned caseworking groups, Greenland fisheries organizations and the Greenland Fisheries Survey: caseworkers of the Greenland Home Rule Government, the representative of the Home Rule Government in Brussels, the Directorate of Fisheries, Hunting and Agriculture, and the Denmark Office.

National implementation:

The quotas accorded the EC by the fisheries protocol are included in the annual announcements of fishing quotas.

Special remarks:

As regards customs and excise exemptions, it can be remarked that they only apply to fisheries goods. Exports of meat are subject to EC veterinary rules. Exports of products from animals considered by the EC to be endangered species are subject to the EC's expanded version of the CITES rules (i.e. Washington Convention of 3rd March 1973, Convention on International Trade in Endangered Species). However, special arrangements have been made for private parcels between Greenland and Denmark - for example of caribou and whale meat. The caseworking body in the Home Rule Government for these matters is the Directorate of Health and Environment.

Remark on fisheries:

The *juste retour* for the EC's quotas in Greenland fishing zones is not Greenlandic quotas in the EC's fishing zones, but a sum of money. The agreed sum must be paid irrespective of whether the EC uses up its quotas.

The EC may, without the assent of Greenland, negotiate for the transfer of its quotas to Norway, but not to other countries.

In a special section, the fisheries protocol includes certain quotas for the Faroe Islands. The *juste retour* for this is included in the EC monetary payment.

(*Grønlands Hjemmestyres Internationale Relationer* 1994: 139, 140, 141).

In connection with the withdrawal of Greenland from the EC in 1985, a ten-year fisheries agreement was signed. The terms of this agreement have been met by the two five-year fisheries protocols, the last of which expired on 31st December 1994. There were therefore negotiations in the spring of 1994 between the European Commission and the Greenland Home Rule Government with a view to an extension of the fisheries agreement and the renewal of the fisheries protocol.

The negotiations were difficult, and in the preliminary phase not many people believed the agreement could be renewed without a serious reduction of the EU's payments. This was because Greenland's agreement was described by the EU as "*the world's most expensive fisheries agreement*" after a critical cost-benefit analysis by the EU Court of Auditors. The analysis focused exclusively on the discrepancy between payment for fishing rights and improvement of the fishing potential.

In addition it was unfortunate that the negotiations were held at the same time as the EU's negotiations with Norway on its entry into the EU, because fisheries were a major problem in that context too.

Despite these difficulties it would appear that with the new agreement a good basis has been created for Greenland's further cooperation with the EU. Today the EU market buys a large part of Greenland's fisheries export products, and since the EU market will be expanded with more countries, this will continue in the future to be one of Greenland's big sales markets. The agreement is the basis for customs-exempt access to this market. The fisheries agreement and the protocol are therefore of the greatest importance to Greenland's fisheries exports and thus to the Greenlandic economy.

The fisheries framework agreement has been extended for six years to the end of the year 2000. This is important because it ensures that the EU must pay for its fishing rights, even in a situation where biological factors mean that the resource is not present.

The fisheries protocol stipulates for the same period, i.e. the years 1995-2000, that the EU will every year pay the Greenland Home Rule Government ECU

37.7 million, corresponding to about DKr 1.7 billion for the whole period. This means that the annual payment has risen by about 10% compared with the previous protocol, instead of being reduced.

The quotas that EU fishing vessels are entitled to by the new agreements are as follows:

(tonnes)

Species	Western stocks (NAFO)	Eastern stocks (ICES)
Cod	31.000 (3)	
Redfish	5.500	46.820 (1)
Greenland halibut	1.350	4.650
Shrimp	-	4.525
Halibut	200 (6)	200 (6)
Catfish	1.000	1.000
Blue Whiting	-	30.000
Capelin	-	(2)
Grenadier	1.350	4.650
Grenadier	2.000 (3) (4)	
Arctic cod	2.000 (3) (4)	

NAFO (North Atlantic Fisheries Organization)

ICES (International Council for Exploration of the Sea).

NAFO's Scientific Council, which consists of biologists from the member countries, makes recommendations to the Fisheries Commission on TACs. In addition, the coastal states can ask for guidance on stocks in their own zones.

The most important work of the NAFO is to obtain the best possible basis for the decisions on fishing by the various fisheries administrations. The Greenland Home Rule Government is entitled to ask ICES for scientific guidance.

- (1) Of this, a maximum of 20,000 tonnes may be fished with pelagic trawls. Catches from fishing with bottom trawls and pelagic trawls must be reported separately.
- (2) 70% of the Greenland TAC (Total Agreement of Catch) for capelin minus 10,000 tonnes for the Faroe Islands.
- (3) Can be fished west or east.
- (4) Trial fisheries in 1995 and 1996 at sea depths over 1,500 metres. The maximum secondary catch of Greenland halibut is 40%, which is written off the quota. The trial fisheries must be evaluated after two years with a view to deciding whether the fisheries can be implemented as "clean" fishing.

- (5) May only be fished with pelagic trawl or long line. A secondary catch of up to 10%, excluding shrimps and Greenland halibut, will be permitted in these fisheries. The secondary catch will be included in the quota.
- (6) If EU vessels' secondary catches of halibut in connection with trawl fishing for cod or redfish exceed the EU's quotas for halibut, the Greenlandic authorities will find a way to ensure that EU's fisheries for cod and redfish can continue until the quotas have been used up (Protocol III, Appendix 1, Unofficial Translation. 1994: 2).

If biological factors lead to restrictions on certain species, Greenland must as a minimum ensure the following quantities:

(tonnes)

Species	Western stocks (NAFO)	Eastern stocks (ICES)
Cod	52.250 (1)	
Redfish	2.500	5.000
Greenland halibut	4.700	-
Shrimp	25.000	1.500
Catfish	4.000	-

(1) can be fished west or east (*ibid.*: 4).

The parties must however hold consultations to investigate the state of the stocks and must take the requisite measures to re-establish them, and to transfer the above-mentioned quotas to other stocks or species, or to the next year.

In the new fisheries protocol the EU's improvement of the provisions concern the aggregation of unused quotas, the right of fishing companies to exchange shrimp quotas, and the introduction of joint ventures and joint enterprises.

The following definitions are being used for the purposes of a new article.

A time-limited joint venture is any enterprise based on a contractual relationship for a specified period between EU fishing companies and physical or legal persons in Greenland with the purpose of jointly fishing Greenlandic quotas with vessels from an EU member state, and sharing the profits or losses from the joint economic activity, all with the primary purpose of supplying the EU market.

A joint enterprise is any company subject to Greenlandic law which involves one or more EU fishing companies and one or more partners in Greenland, with the purpose of fishing with Greenlandic vessels for Greenlandic quotas in waters under Greenlandic jurisdiction, all with the primary purpose of supplying the EU market (*ibid.*: 4).

Concluding remarks

Pâviâraq Heilmann, formerly of KNAPK (Association of Fishermen and Hunters in Greenland), now the member of the Home Rule Government for fisheries and hunting, states that coastal fishermen are satisfied with the fisheries agreement with the EU. This must be seen in the light of the fact that KNAPK was represented in the actual negotiations. In addition, the EU fishermen must not sail within Greenland's 12-mile limit. As far as the quotas are concerned, some large quotas apply to EU fish which Greenland traditionally does not catch itself. The EU has a very large redfish quota of 52,320 tonnes, while Greenland itself catches very few redfish, since the boats do not have the equipment for this kind of fishing. Nor is there any tradition of catching whiting in Greenland.

In the EU there was not unanimous satisfaction with the fisheries agreement with Greenland. This was because of internal conflicts between the European Parliament and the Council of Ministers as regards who was to approve the fisheries agreements with third countries. The European Parliament voted against the fisheries agreement, while in the Council of Ministers there was broad political support for it. These internal disputes meant that the approval of the agreement was delayed for between one and two months. Within the EU there has been some grumbling about the price of some DKr 287 million a year for fishing off Greenland. Some of the members, like Italy, Portugal, Spain and Greece, think that this is paying too much to a non-member. The Greenland Home Rule Government therefore cannot take it for granted that it will be able to continue with such a favourable fisheries agreement in the future, so it would be risky to base economic forecasts on fisheries money from the EU.

Despite the internal disputes in the EU, the leader of the Home Rule Government, Lars Emil Johansen, officially signed the fisheries agreement with the EU at the end of December 1994.

Referencer

Danmarks Radio, *Nyheder fra Grønland*, den 12. november 1994.
Fiskeriaftale mellem det Europæiske Økonomiske Fællesskab på den ene side og Den Danske Regering og Det Grønlandske Landsstyre på den anden side. 13. marts 1984.

Gad, Finn., *Grønland*, Politikens Forlag A/S 1984.

Harhoff, Frederik., *Redegørelse for forholdet mellem Grønland og EF*. Grønlands Hjemmestyre 1981.

Heilmann, Paviaraq., *KNAPK*. Interview den 16. november 1994.

8.3 Interview Lars-Emil Johansen (18/1/2019)

Could you describe your working career? What different occupations did you have?

I have been a politician almost the entire time. I have been educated as a schoolteacher, but I only worked in school for two years. Afterwards I have only been a politician. When I was elected the first time, I was very young. Before Home Rule, we in Greenland had the Greenland national council, which was not in power to make law or decide something, but we were advisor to the Danish government in Greenlandic matters. But it was the Danish government who decided everything. The Greenland national council could make advices, but the competence to make politics in Greenland was Danish. So I was member to this council, I was a member for only two years because I decided I was waisting my time. Because we couldn't do anything. So I ran for election to the Danish parliament afterwards. I started in Greenland in 1971 and then in 1973 I was elected to the Danish parliament. In the Danish parliament I had a very special project, the project was to work for Greenland Home Rule. You had to go to the Danish parliament to make Home Rule. We had negotiations in commission. The members were from Greenland, Greenlandic politicians, and Danish politicians, an equal number of members from Greenland and Denmark. It was a very good and interesting time, and sometimes a very hard time because the Danish politicians were not used to Greenland saying something against the Denmark well. It was the very first time for some of the Danish members. I was member of the Greenland Home Rule commission, I've worked there three years. It was established in 1976 and we finished our work in the Greenland Home Rule commission, we finished our negotiations between Danish parties and Greenland... We didn't have parties in Greenland until 1977. Siumut only started in 1977, and IA started just afterwards, and Atassut... Siumut is a social democratic party and IA used to be a left wing party.

In 1978 we finished the Greenland Home Rule commission, and the draft system to Greenland Home Rule, and then we held a referendum in 1979. I forgot the date in January because we also had a referendum on leaving the EU. Anyway, it was approved by a very big majority in Greenland, I think it was around 80 percent, and so Greenland was approved Home Rule. Home Rule was the first step in the process of Greenland towards independence. You know, we had Home Rule for 30 years when we took the next step in 2009 (Self Rule). So it is a very slow process but it is an ongoing process, and the next step is independence.

What did you do after this Home Rule commission? Came back to Greenland?

In 1973, I moved to Copenhagen and worked in the Danish parliament, and when the work in the commission was finished in '78, I went back to Greenland. Here I ran for the first Greenland election in '79. I got elected and was member of the first cabinet in Greenland Home Rule. I was the first minister for Fisheries. I was chairman of an organization together with Aqqaluk and other good people in Anisa. This is a greenlandic word, and it means 'let's go out', let's leave membership. And we were talking about how to finish membership without losing very much economic support. We had very hard discussions because we had a strong organization against us, the remain camp. They had the whole European Commission as a supporter. Political, economic and psychological support. Members of the Commission came to Greenland and talked about how important it was for Greenland to remain.

So when I was minister in Greenland, the most important things to do were trade and negotiations with the EEC about how to organize that Greenland could be free of membership. We had a referendum and the result was absolutely clear, there was a majority for leaving, around 72% (first referendum). But we couldn't leave because we didn't have Home Rule yet. So we had to establish Home Rule and then again have a new referendum. We held the new one in '82, there was still a majority but not a big majority, only 52% I think. So the issue was still to work for how to leave, find the best way to leave the membership.

We are not against corporation with Europe of course, we are a fishery nation and Europe is a very important market for fish, but we just didn't want to be part of the EEC. Mainly because we were working for more freedom, not the opposite. When we were working for a more free relationship between Denmark and Greenland... It was not the same goal. The opposite. When you became member of Europe, you lose one of the few things you 'possess' in Greenland Home Rule: fishery politics. When we had Home Rule, we took over the competence from Denmark. But when we became member of the EEC, we lost this competence again because Greenland became EEC borders. We had to ask the European Commission 'please let us allow to fish in our own waters'. It wasn't a good situation for us.

Was the '82 referendum a first big step into becoming independent?

For me, it has always been a part of this work. And this was indeed our first step. It was a part of achieving independence. It's not tomorrow we are going to be independent. But it's important to be aware what to do to move in the right direction. Sometimes it's hard to see that we are going in this direction. For example the Greenland government and the Danish prime minister had an agreement about... Greenland was going to build an international airport in Nuuk somewhere in three or four years, and Denmark came and said 'we want to be part of this project, we want to pay money'. It's nice that they are willing to use money, they never intended to do so before Home Rule and independent movements. But now they want to pay a big part of the airport project. I think most people in Greenland are still aware that we are moving towards independence. More traffic in Greenland, more tourism, more mining, more fishing: this will create the economic fundament for future independence.

What does your party stand for?

The main topic for Siumut is still to work for independence, and do it in steps like a process. Not go out and shout 'now we are independent'. For instance, to build up the economic fundament and educational fundament for future independence. And it is important to me and Siumut to emphasize that independence is not because we are very unsatisfied because of the Danish government or the Danish people. We are friends and there are a lot of us who are family, between Danes and Greenlanders. So we mustn't fight against Denmark, it is just fighting for independence in Greenland. I have been working for a new kind of relationship between Denmark and Greenland, it is called 'free association' as you know it, as it is called in other contexts e.g. Holland and France versus former colonies. I think we can do it in our way. It is very important for Greenland to come out of the Danish constitution. Because the national constitution says e.g. that you can not move foreign affairs policy to Greenland. They used to say it is a Danish problem and not a Greenlandic problem because it is the Danish constitution that is never approached by the referendum in Greenland. Only the referendum in Denmark in 1953. So it is very important to come out of the Danish constitution, making our own constitution and making our relationship agreement between

Denmark and Greenland as legal partners. Until today, Denmark has total competence about security matters and foreign affairs. Every time there is a new American president, the Danish prime minister is one of the first prime ministers in the world to visit the new president. And always the first twenty minutes is alone. So you can guess what they are talking about... Rain in Copenhagen or snow in New York... Or are they talking about Thule maybe?! Thule is a very important part of the US security policy. The Thule airbase is in Greenland, but it is Denmark's competence and responsibility to have negotiations. But it is not very secure for Greenland to never know what they are doing in Thule, or are planning to do, especially when the president's name is Trump.

What are the main political parties now?

Siumut is the biggest, second biggest is IA. It started shortly after we made an agreement about Greenland Home Rule commission. Because we were discussing ownership about our natural resources. Before Home Rule, you had the Danish legislation saying that everything in Greenland is owned by the Danish state. And we were fighting to take it away. And in the new legislation about Greenland Home Rule, it was only said that Greenland people have some basic ownership of their own resources. It's not very clear. But only in the new legislation in 2009 we made a clarification of that question. Today it is the Greenlandic people who own the resources in the waters and land, and Greenlanders were officially recognized as people in international law in 2009. But you know, still the foreign policy is a Danish question. Maybe it is very clear for people who are representing the Danish government as foreign ministers... We all respect these guys and women, but I'm sure that they don't know better about Greenland than the Greenlandic government. So it should be the Greenlandic government. The most important right now for me in our way to independence is to move all the foreign policy to Greenland.

There were three people in Greenland called 'the three polarbears'. Jonathan Motzfeldt, Moses Olsen and I. We fought against colonialism and pro Home Rule, and we established Home Rule.

A third party is called Atassut. Number two at the time, now number three. This party worked to be a part of the Danish Kingdom, and it wanted to stay in the EU as well. But don't ask me why. At that time, Atassut was not as big as Siumut, they were the second biggest. Siumut has almost always been the biggest party in Greenland. IA was a small party then, started just before Home Rule. But today, Atassut is a small party and IA the second biggest party.

It was my idea to give the party that name, 'Atassut'. They only decided to start a party against Siumut. They started a party called 'Organization for people who want to stay in the Danish realm' or something like that. In that time I used to drink a lot of whisky, and once I had to wait a long time together with a friend from Atassut because the snow blocked all the roads, and we heard on Radio Greenland that Atassut was started, and it was a very long name. So I told my friend: if you want to be a party, your name should be very easy for people to pronounce and talk about. They won't talk about that long name. So actually it was my idea to call it Atassut. It means 'the link'.

Can you tell me something more about the campaign?

We had a lot of meetings in Greenland, all over the country from the upper north in Thule to the South West and East. It was very expensive because we had to take a lot of helicopters to reach settlements, but it was very important. We met the delegations from Siumut and IA and the big organizations in South Greenland, and one delegation was from the South, another from the North,... Like I mentioned in the car, the tone was very hard, not friendly at all. It was as if we were real enemies. For example: don't speak to this family because they are pro membership, don't visit that woman because... Even inside families there was collision. Friends and family became alienated from one another because of this referendum, for many years. Today, the situation is normalized. The two groups (leave/remain) were across parties, across families, across everything. The campaign and the outcome of the referendum are my biggest political accomplishments, but the harshness during the campaign still gives me a bad feeling.

You had different delegations that travelled to the North, the South, etcetera. What did you do exactly during those trips, inform people...?

We informed indeed. We were telling the people we had to leave because the main business was and is fishery; and if you remain a member from the EU, you can not take care of your interests in this business. You have to go to Brussels and ask if we can fish in our own waters. You could compare it with a real colony situation. Everything was decided from Copenhagen, everything was directed from Copenhagen, all the regulations were from Copenhagen. Remaining means you're giving away your possibility to run Greenland for yourself. So it was very important to talk about independence as well.

The group that wanted to remain, what were their arguments?

Economy. They said it would be more secure if we stayed inside. Everything: infrastructure, education,... Everything should be paid from EEC. The European Commission was in Greenland and they said: we will help you with your economic problems. So the remainers said it was impossible to make an agreement with the EEC that would be just a little satisfying. So we couldn't make any consolation before the referendum. So we had to do the referendum and afterwards negotiate with the EEC. But actually we got an agreement with the EEC that was economically better than membership. The result was very satisfying. Like I said it is one of the biggest results I ever delivered in my political career.

How long did the campaign last?

We introduced Home Rule in '79, and we started the institutions, established a new administration, a new everything. It was like walking in snow where nobody had been before. You could not see where to go. We started right after we formed a government. It lasted one or two years to discuss, also because it was very difficult to come around to Greenland, it was more difficult at that time than it is today. Freight traffic... In that time there were only helicopters to go from place to place.

Can you describe how you felt when you heard the outcome of the referendum?**What was the first thing you did?**

I was happy, it was very great. We had a party in a big building, the biggest one at that time in Nuuk. It was a sports arena. There was music, people were dancing, there was a very happy atmosphere. There were a lot of people. During the evening, we saw that some

policemen were coming inside to check if everything was okay, and everything was okay. Everybody was happy and some were a little bit drunk, some were dancing, others were playing music, I remember every person there. I think it was 300 or 400 people who were shouting at the police and laughing at the police. They were saying 'what are you doing here, you don't have to do anything here, please go out again and do your job'.

But the outcome was tight.

The country was very divided, there were hard arguments. The remainers were telling people 'if you say no to membership, maybe you'll have problems with hunger for years and we don't have any money to run the country'. They also said we would have to close schools. And so on. Catastrophic things they were telling. But I was quite satisfied. We not only won from the remaining organization, it was also from... How many people are living in Europe? 200 million at that time? It was also winning from them. The European Council, it was our opponent in the end. They bundled their forces together.

Was it hard to compete with this alliance?

But it was also very useful for the political interests. You know, when people don't have any competence to make political decisions, they also lose interest in politics. But when we were discussing first Home Rule and next EU membership, I think the interest for politics in Greenland was very high. It was a wake up call for Greenland people. So this was very positive for that matter.

How did the Greenlandic press report on all these events?

We had to start our own newspaper from Siumut. We had to start a new newspaper Anisa, because we couldn't trust the Greenlandic press, the established press at the time. Because they didn't talk about our viewpoints. Only the remaining people's viewpoints. They were only quoting the other organization. So we had to do it. Instead of being very aggressive against our press, we simply started our own press. They were biased, leaning towards the remain campaign instead of being independent.

How did the international press report on the events?

The international press was not very occupied with the whereabouts in Greenland, but sometimes some of the international newspapers... I can not remember talking to the international press about it. We were also told that when you come in an organization like EEC it was totally impossible to get out again. So we said 'okay hello, we don't want to be a European colony after being a Danish colony for so long. So we insisted to leave and make it possible. So it was very important for us after the referendum to prove that we were able to negotiate and achieve a result that was better than membership. And it was very hard, but not impossible. We were against membership to EEC, we were against being a colony of Denmark, we were against being a colony of Europe, but we were not against corporation between Denmark and Greenland, and between Europe and Greenland. And maybe most important, I remember the chairman of the Commission of that time, Jacques Delors, he said it was also very important that Greenland is not leaving membership of NATO but leaving membership of EEC, and maybe not being part of the Danish realm in the future. So also the strategic questions, Greenlands strategically important location between Russia and the United States was also one thing we were talking about during the negotiations.

Did Europe underestimate Greenland leaving? Did they take it serious enough before the referendum?

I think they underestimated indeed. Also because in Greenland you don't have the (?) to make big decisions against what the Danish government or the European Commission is telling you. But talking about the Danish government, Denmark was officially pro Greenland membership, but when the referendum was done, the people had decided to leave, then the Danish government was very loyal to Greenland leaving. They supported us. The minister of Foreign Affairs supported us very strongly in our negotiations.

There were disagreements on the European common fisheries policy, one of the main reasons for Greenland to leave besides the future goal of independence. Why was the policy a bad thing for Greenland?

In Greenland, we are living from resources of our waters. It is the basis of all existence in Greenland. You can not move this legislation from Greenland to Europe, you can not be sure if we can remain a fishing nation. I think it's the same reason why Norway decided not to be member of the Union. Because then and today, fishery is very important to Norway. Even Iceland decided not to be member because of fishery questions I think. Faroe Islands as well because of being a fishery nation. When you're a fishery nation, the EEC is not the place to be because it's not a corporation between fishery nations. It is mainly a corporation between nations who are mostly agriculture nations.

Did you feel a bit used then?

We were afraid of it. As a former colony, we may see some ghosts in daytime, we don't want to build up a new colony power in Brussels. We were reducing the power in Copenhagen. So we didn't want to replace it with another colony power.

The negotiations lasted for three years. Can you describe the final arrangement that was made between the EU and Greenland?

After this agreement, some European fishermen, even some third countries like Norway and Faroe Islands could fish in Greenlandic waters. It was very funny to be a part of this negotiation because EEC Commission was working day and night. If we didn't finish, we could negotiate through the all night and the next morning, and I was representing Greenland in these negotiations and Uffe Ellemann-Jensen in some parts of the negotiations. Most countries were ready to get an agreement with Greenland, but especially Germany had a lot of problems, they had a big interest in Greenlandic waters. The Foreign Minister of Germany at the time was a great politician, Dietrich Genscher, a very powerful minister. At the end of the negotiations, it was clear that the Germans could not get the results it wanted in regards to the fisheries in Greenland, so he took it home and asked his vice minister... I think the vice minister had a lot of problems back home because of the agreement, but it was very positive for Greenland and for the EEC in general, but not for German fisheries. The agreement was a very important step for us towards independence.

Greenland is now considered to be part of the group of 'overseas countries and territories' of the EU. In what ways is Greenland still connected to the EU?

The main goal for us was to exit the membership, and have a good agreement and corporation with Europe. It has not been a problem for Greenlanders. If you ask people in the street 'are you European or Greenlander', I'm sure they will all answer Greenlander.

Does Greenland still have to obey to particular European lawmaking?

No.

Is it correct that Greenland still receives funding from the EU? (development)

Yeah, it's a part of this agreement. It's 34 years old, it's been renewed many times, and over time there were put some new things in it, but it's still existing. For fishing rights, they pay a number of million euros. Also for educational purposes, the agreement today also contains a lot of money. It's an important part to build the educational level.

Is there a difference perceivable between Greenland as an EEC member, and Greenland after the exit? If so, what are the differences?

The difference is that we are free from membership and obligations, but we still have the good things from the membership.

Do you think the regular inhabitants could/can feel a difference?

I'm sure that fishermen are very much aware of the difference, and their families. But the young people are not aware of the difference between membership and non-membership.

**Do you acknowledge a downside of no longer being a part of the EU?
(Seal skin ban in EU, Greenland does no longer have a seat at the table)**

Maybe I'm not the right one to ask (*lacht*).

In what ways has Greenland developed since it left? How did the country fare between 1985 and now? (e.g. economically, socially)

The development in Greenland went very fast. Since Home Rule we are building our educational system. We have been building our fish industry; today we have the most modern shrimp freight fishing in the world. And we have also been producing Greenland halibut which is a very important export product, as well as snowcrab. We are also preparing to start mining in Greenland, and we started to build up the tourism industry in Greenland. When the new airports are built and finished I hope that tourism will begin to increase. It's very important to build up the economic basis for the future to become a more independent country. It will also be interesting to see when Denmark and Greenland are negotiating a future. If you start to take over the foreign policy from Denmark to Greenland, if we could be responsible for our own policy, it will be interesting to see how the rest of the Kingdom will work.

It's not only a question of the Danish constitutional law. If you told me 'we can not drink coffee because I don't drink coffee', it's your problem but it's free for me to drink coffee if I like it. Denmark has been telling us that due to the Danish constitution, the foreign policy responsibility can't be moved to Greenland. But that's a Danish problem, not a Greenlandic problem. It's very important for Greenland to create its own foreign relationships, to have agreements with e.g. the United States about its use of Thule airbase. Or agreements with international society about scientific research in Greenland, about climate change and melting ice. It's not up to the Danish government. We should be able to decide what kind of agreements we make.

Greenland faces some problems when it comes to wellbeing. For example: alcoholism, suicide, sexual abuse, domestic violence. Has the situation aggravated over time, after Greenland left? Is there any way the two can be linked?

Or why are these problems so pressing here? What elements contribute, or have contributed, to this?

(weigerachtig om te antwoorden). Alcohol consumption is bigger in Denmark than Greenland per capita. It has been a lot higher before. It is still a problem, alcohol, a big problem. Not only in Greenland, but for many people in the world. Alcohol is not a good thing for most people. I don't know any people who get more intelligent or nice when they've been drinking alcohol. Alcohol is my personal experience. Almost 25 years ago I used to drink a lot of whisky, but I stopped in August '94. So I've been sober for almost 25 years. All kinds of dependence is not good. It's not a question whether you are dependent on alcohol or our economy from Denmark or Europe. You have to be free of abuse of alcohol or drugs, because you can not think or decide clearly when you are under influence of alcohol or drugs.

What are other main challenges for Greenland?

To be aware that we are moving this way and remember that it is possible to reach independence. The main challenge is education, and it is to create an independent economy. Based on fisheries, based on mineral resources, based on tourism and based on agreements with foreign cultures. In conclusion: build up the economy in different areas. Start exploiting different areas.

There are a lot of Danes working and living here in Greenland (especially in Nuuk), occupying jobs that require higher degrees. Does this stimulate the urge towards independence?

I think we need to get more Greenlandic doctors and engineers and in general much more well educated people. It is not only a question of education to become independent. You can also build up your education when you are already independent. You can not wait until people stopped drinking alcohol or until all people are educated; you can start it when you decide to do it.

I think it especially stimulates that they want to be educated themselves. Even Greenlandic doctors educated in Denmark have to fight to come back to Greenland because most of the jobs are occupied already by people from other places. It's not only Danish doctors. We also have foreign doctors and nurses. I don't know whether it stimulates people for independence, but I think it stimulates for more education.

A big portion of the young people doesn't remember the time of the colony, they forgot about it, they say 'don't talk about it'. I think as a nation you have to remember your history. In Danish we call it Stockholm syndrome, the postcolonial syndrome. It is also we have to fight against it, inside within the Greenlandic people. They say 'don't talk about colonization, it is not a problem for us'. It is still a problem for us because of the mentality. We are not free people in our minds and hearts yet, because the past as a colony not only depending on the money from Denmark, but also brains from Denmark and action from Denmark, waiting for something, that somebody should do anything on behalf of us. It is also important to secure that young people are aware that it is important to become independent. But independent... Not in the meaning of isolation. Independence is the beginning of the real cooperation with the rest of the world. Not only with Denmark, but be a part of the world. It

is much more interesting to be a member of the UN, of NATO, to be a member of international organizations. Today, we can't be member of the United Nations, we can't be member of NATO, we can't even be member of the Arctic Council... I mean, we are the most arctic in the world! We are only observer member. That is because Denmark as a sovereign nation should represent us, even in the Arctic Council. So it's not very satisfying not to be independent. Because it means other people, in this case Denmark, have to represent us, on behalf of us, and they're not sure... They do everything on behalf of Greenland. It's simply all about being able to speak with our own voice.

In what way could you compare Brexit with Grexit?

Are there any similarities according to you?

I noticed that the Brexit question has been dividing people very much. Even the parties, even Labour, even the Conservative party, even the other parties are divided about it. It's almost the same when we were discussing membership or non-membership 35 years ago. I was very impressed... I'm a social democratic, I should agree more with Labour, but I'm not very impressed by Labour's situation, Labour's way to do it. They are against everything, but not pro anything. When you're against membership, you should be pro being free. When you're against being free, you should be pro membership. You can't be against everything. I'm impressed by Theresa May, she must be a very strong person and I respect her. Darn, she has to compete more against the backbenchers of her own party than the politicians in Brussels. That is just not right. I hope for her and the British nation that they can act together, also Labour and the Conservatives. To reach the best agreement for the UK. It's not a fight between national parties now, it is a fight for the nation as a whole. We did it in Greenland, they should have asked us how we did it. After the referendum we worked together, also with the remainers. We worked as one nation, and it's the only right way to do it. And also when we were fighting for our Home Rule, we did it as a whole, all parties together. Because it was between Greenland and Denmark. It's very important to see: when are you discussing and fighting inside your nation, and when are you going to act as a whole nation?

Do you think the reasons for wanting to leave are similar, compared to Greenland?

I think so. Freedom is a very important thing, and an expensive thing. I think people were sick of being regulated by laws in Europe, and not the British parliament. I have noticed that it is a very divisive question.

The decision was made by the people. So all parties should respect that the decision is made by the people, in a democratic way.

But they are saying that people were misled by the information provided.

You can always say that. You can say that about every kind of result of an election. It is because there was misinformation from this party... We can't cancel every kind of election because of supposed misinformation. It is part of democracy. It's part of the people's power, their right to make a decision. Everybody should respect this decision made by the people. There's no point in asking people if you don't respect their wish.

Do you think Greenland's exit can serve as an example for Scotland? It seems like a reverse Grexit, it is a part of a nation that still wants to be a part of the EU while Greenland was a part of a nation that wanted to leave.

I was very interested by the Scottish situation. In Scotland you had a referendum, and thus also here you have to respect the people's decision. People said no to independence. It was very sorry for me to hear, but you have to respect it.

The law of the self-governing agreement has a paragraph that talks about the situation when Greenland wants to become independent. It's a law in the Greenlandic parliament. You have to ask the people in a referendum, and after that the government has to negotiate with Denmark in which way it should be done. But also here it is the people's decision.

The negotiations between Greenland and the EEC lasted for three years. Do you think the EU and the UK were too optimistic about the timeframe to make Brexit happen?

It is possible to do it in two or three years. It can be done. But you have to make your own decisions: do you want to do it, or not? In the UK you had the referendum three years ago, so the decision is made and now it is the job of the politicians to ensure that the decision can go through.

So you're saying that it is so slow because the UK is not speaking with one voice?

Yes. When you feel the result is not clear enough, then make a new referendum! But don't make a new referendum if you don't agree with the outcome.

8.4 Interview Aqqaluk Lynge (18/1/2019)

Could you describe your working career? What different occupations did you have?

I started in Denmark, Copenhagen. Fifty years ago, we were only five Greenlanders (Lars-Emil included) that came out of junior high school to go to senior high school (gymnasium). Five that went to Denmark for gymnasium. Today, 400 finish every year. So when I see so many articles about our education, I want to look at other countries and see what they do. I think we should acknowledge that Greenland is able to lift itself up to a level that is very important for the nationbuilding. (...) It is important to remain your national identity, as Inuit, although we speak three languages.

I started in Denmark with politics for ten years, and then I returned in '76 and became a social worker. We were very few that could get a job at the municipal administration. I returned to my hometown. In spite of progress, we still needed to have a better justice system and social system. It's been my fight for rights to help the poor and dispossessed. Help poor people's kids to go to school. That's what I've been doing on a professional side. Then I went into politics and became member of the Greenlandic parliament, we established a parliamentary system here, and I established one of the first parties, IA. I was chair of my party at the time of the referendum. We only came into parliament in '83 after the campaign in '82. Lars-Emil was right there, and it was his political party and ours that collided sometimes because wanted a full deal out of the EU.

Could you describe the main political events leading to the referendum?

What happened that led Greenland to organize the referendum?

We had another referendum in '72 in the whole Kingdom about entering the EU. The Faroe Islands already had Home Rule from 1978. That referendum showed that there wasn't a majority in Greenland. We did some campaigning at that time as well. We printed pamphlets 'outside of EU'. It was the only publication that was around besides the EU produced books and everything. The pamphlet helped to sway the results.

So we became part against our will and it felt like a slap in the face. We used to be a colony of Denmark and now it was as if we had a second new colonizer. But we had woken up, we saw that we could decide otherwise. The Danes can do what they want, but us also. So the '72 referendum was the one that opened up the fight for independence.

Home Rule negotiations started. (...) We had formed a minority government with Lars-Emil's party in '83. And in March '84 when we finished the negotiations with the EU... The only thing we wanted was that we could control our fishing resources for 100%.

Were there any parties against a referendum, or against an exit?

The second biggest party of that time was against. Their motivation was money, not national strength, nothing like that. Our motivation was: we are a nation, a country.

They thought leaving the EU would turn out negatively economically. But we proved them wrong. EU at that time was so dumb. They could simply have said 'we have one billion kroner every year if you stay'. People could have bought it, right. But they couldn't do that kind of thing at the time, you know. Their arguments for the money deal was not valid at all. The only thing we saw was their interest in our resources.

Our resources have been used by the Europeans for a long time. From the Basque fishing fleet to the Friesland areas. You could see Greenland's history down there, you can just travel the coast of the North Sea and see how important Greenland was.

Lars-Emil told me the campaigning period was harsh, it divided the country.

It was. That kind of campaign is divisive. It was us against them.

Can you describe how you felt when you heard the outcome of the referendum?

I remember it as clear as yesterday, the referendum of '72. Because we said no and yet we were forced in. That was that feeling... So 10 years back we were pretty sure we could do this. I wasn't nervous but confident that there could be a majority. But on the other hand it was harder than 10 years before to campaign. Because people had much more information about the European Union and we were in the middle of a transformation, a lot of young people were returning from Denmark going to school, wanting to get a job... But there was no... EU was not seen as a solution at all for us. Because they only let us feel their power, not the positive side. They could just say: 'no more fish this year'. If there's anything that can start a fight, then it's orders about fish. The fisheries families, they know what kind of a fight it was. We knew we couldn't just walk out of Europe, but you can walk out of a political institution, which we did.

What was the first thing you did?

I don't remember (*lacht*). I had too many other things to think about. It's a personal thing because we lost our son, our first-born, during that time, so... For me, that year, there were many other things as well. But coming out February 1st '85, it was something very special.

How did the Greenlandic press cover all these events?

I have been seeing that it was very difficult for my party to have better airtime or something like that. I think the information from Anisa to get out of the organization (which I formed with Lars-Emil and the chair of the hunters organization and the head of the workers union) wasn't really covered by the regular media. It was us against the EU and Denmark. We had a very strict information system and PR. The other group didn't have that. They only had the ministry of Greenland, which was in Copenhagen at the time. They could send over politicians to spread the so-called positive things about the EU. But they were nowhere near our effectiveness. Now after everything I started my international work in the Inuit Circumpolar Council and the UN and Arctic Council.

How did the international press report on the events?

There were a few German and other member states magazines that came and did some report, North Americans as well, and we were covered very extensively by the Danish press at the time.

(...)

The British situation is a mess and they could've asked us five years ago how they could've done it.

There were disagreements on the European common fisheries policy, one of the main reasons for Greenland to leave. Why was the policy a bad thing for Greenland?

Because that's our core sense of sovereignty.

Is it correct that you were involved in the negotiations to leave the EU?

What was your exact role, how did you become involved?

We as a minority government asked to form a committee, the ones that formed the general outcome of the negotiations. So both parties that were against the EU, and also the ones in favour of the EU formed it together. I was member.

My role? Mostly sitting and waiting on top of the Berlaymont building until 2 o'clock in the morning with black coffee, that's the first thing that comes to mind (*lacht*). When the formal request for an exit was sent it stayed there for a long time.

The thing was that the public opinion of Denmark was supportive of us. That was very important. The Danish Foreign Minister, Uffe Ellemann-Jensen, was forced to act even though he was a Venstre, a right wing party in Denmark. He said there was a democratic vote in Greenland and that we had to accept it, so we have to do the job and get out. That was his simple reaction to the whole thing. And I admired that right wing guy. He also became my friend later on. I think that his pragmatic approach to the situation between EU and Greenland... The Danish attitude expressed in my opinion... He did the best job he could've possibly done. He was good at it because he could then use his position to talk against Helmut Kohl from Germany. They used Greenland's opinion that way. We were lucky. If we didn't have him and the contacts between him, us and the head of Greenland ministry Jonathan Motzfeldt, it would have been very difficult.

(...)

We haven't done our job yet. Because the Home Rule was changed in 2009 to Self Rule and we still have 30 areas that will cost us billions of kroner. We still need to take over and it's up to ourselves to do that but we don't have the money. So working for independence is working in slow motion now.

Can you tell me more about these negotiations, your experiences?

First and foremost, we were supporting a minority government which was bad during the time. So what happened was we had to establish some other form of control. And we had a negotiating chief then, but it put stress on all of us because we knew that no one would get everything. We also were aware that we had special agendas. Because in the eighties Siumut didn't want to talk about independence that much, but we did. So their persistence was difficult to turn into because they were double. They didn't want to lose the connection to Europe. We weren't gonna lose that, but we had to form a new way of playing together with the Danish on those questions.

(...)

Without Denmark we never would have gotten a good deal with the EU like we have now. The Greenlandic politicians... We didn't really know what we were getting ourselves into. We had never negotiated on such a high level, up until then Denmark did all of that for us. I'm really grateful the Danish stood by us.

(...)

By us becoming an OCT, linked to Denmark; that's how they, the EU, could understand to deal with us. So that way we were lucky.

The negotiations lasted for three years.

Why did it take so long?

It was a disappointment for the European Union to know that there was a country against them, a very big disappointment. They were so mad so we had to cool them down for a long time. In my party we used to say that we have to give them a pillow so they could sleep on it.

Did they delay the process?

I don't think that any one of us felt that we could do it rightaway. It took the time it took because of that pillow.

Greenland is now considered to be part of the group of 'overseas countries and territories' of the EU. In what ways is Greenland still connected to the EU?

Oh, with everything (*lacht*). When we found out what it was all about, it took us maybe five years to understand that because of Danish membership a lot of things are decided for by Brussels. So the Danish regulations on our fish and shrimp factories, they are strictly European, just like our food security. We are so lucky that someone could check our security, you know. It's very important that we don't get contaminated food from America. People don't understand that everything that has to do with our modern, western life is guided by Europe. That's not a problem anymore. We now understand that even though we want to work for independence, we can not do all the technical legislation that is possible today, to live in a modern world.

So isn't it true then that non-membership of the EU mostly has symbolic value? Because up to this day, Greenland is very connected with the EU (directives, treaties, standards, etcetera).

Yes.

It's a question of where people want to belong. It has nothing to do with sentimentality. You must remember that our fight has roots in colonialism and racism. And it's clear that the EU would make sure that they will never lose their colonial areas. So it must have been a hit in their eyes that Greenland gets out. It was a very strong political statement for us. We know today that quite many things that we do have international standards; everything has international standards. But I think the statement of getting out of the EU was about our right to be what we are. That this country belongs to us.

Is there a difference perceivable between Greenland as an EU member, and Greenland after the exit? Do you think average citizens could/can feel a difference?

I don't think there is a visible thing at all. Because Europe has never supported any infrastructure or development, only one place. If they would have had a very strong presence here, then I think people would have felt that. But there wasn't. That's why we were also able to say no to them. Because there wasn't an incitement moneywise to be member. And also we wanted to tell them that we are what we are, you know.

In what ways has Greenland developed since it left? How did the country fare between 1985 and now? (e.g. economically, socially)

What people can remember about the EU today is their campaigns against seal hunting and seal skins which went into effect in 2010. They still have the same colonial attitude down

there, that's our understanding. They destroyed the market for us, they're destroying indigenous people's way of life. Our attitude about them is that they think 'if you don't live and look like us, then you're unworthy'.

(...)

Politically we're engaged in international matters in another way than we were used to. We are very much engaged in ngo work, in UN work, with indigenous people around the world. Economically we're faring good, but the earlier wishes of opening up Greenland for oil and gas has luckily set down. I hope the oil companies stop using oil and gas. The same for natural resources, they should stop exploring the Arctic.

But it's going to make the country rich, no?

What's the point of being rich when you destroy your environment. We have to ask that ethical question. Is that what we are all about? We only survived as people because we could wisely use our resources. And we can still do that nicely. Renewable resources have been the only way to survive as people here. We are living in the corner of human survival.

(...)

Sometimes we are completely closed and we don't have connections to the outside world by air or ship. So that way we are in many ways isolated. But we still have the best life in the Arctic. I'm not for inviting any big polluter. I think Greenland could use its opportunity to use its living resources in a way that is compatible with our nature and the way we live. Those that are asking, even opening up for uranium mining, are only thinking about money. Not how that would affect the people.

In what way could you compare Brexit with Grexit?

Are there similarities according to you?

Nothing. If it was Northern Ireland or Scotland trying to get out of the European Union, that's something that would have been similar to Greenland.

This one is more similar to Europe that is falling apart. For us that are looking from the outside. If there's anything, I could see that...

(...)

Since the arrival of Eastern European states, European Union is no longer the Union as we knew it. They have invited so many different cultures, political structures,... I don't think a Hungarian could be head of the Union.

What are the biggest differences between the two exits?

It's a sovereign state trying to get out of an intergovernmental cooperation. And we understand it's impossible... They should have learned from Greenland. The only way you can do that is by joining in another way. The public in Greenland understands that we are out. That was our understanding. But as soon as we got in the negotiations, we understood: 'oh, we're being associated'. Sovereignty is being able to work with other countries. And they are in the EU. We were never part of the EU in that way. And not being a member of the minister council. We had one representative in the parliament. That's all. That's the big difference. A sovereign nation that is using its sovereignty to cooperate internationally... It's important that you are able to do that. Also in the UN, organizations around the world. So my view of international cooperation is: yes, we need it but we need sovereignty to be able to cooperate fully. Greenland wants to be part of the whole world, and be accepted as a partner. A full partner, as a nation on its own.

8.5 Interview Rasmus Leander Nielsen (31/1/2019)

How would you like me to refer to you in my article?

Professor at Ilisimatusarfik, the University of Greenland.
At the Institute of Social Science and Journalism.

As I explained, the topic of my background article is Greenlands exit from the EEC in 1985. What were, according to you, the main motivations for average citizens to vote leave or remain?

The reasons for leaving the EU were twofold. The main thing that was part of the campaign was fishery. There were suggestions that German and to a certain degree Russian trawlers were doing some illegal fishing on the shore of Greenland. And that actually came up during the last part of the campaign that this was actually true. A German CIO said: 'okay, we are actually doing this'. Fishery and the economy is still, and was back then, the most important of getting income for the Greenlandic government and for export. But nationbuilding and to a certain degree the EU question somehow was strangely triggered, a corporation between different parts of Greenlandic politics: Siumut, IA, SIK (the worker's union), the fisheries industry. They got together to make a campaign against the EU. So the identity building and nation building, the EU plays a very important part in that story as well. The political parties in Greenland were mainly formed in the years after '72, when Greenland was forced to become member of the EU, together with Denmark. Nearly 71 per cent of Greenlanders voted no to getting into the Community. In the 70's, the sense of being forced into a community, not only have the hassle with Copenhagen but also now in Brussels was some of the campaign materials.

So twofold: economy and fisheries, but also identity and nationbuilding were very important. They can fit together pretty neat because you can't achieve one without the other. Fishery is so important in the Greenlandic context. And it was very narrow: it was the same result as Brexit in Britain some decades later. Nuuk voted to stay, so you also have some of the... Mainly Atassut voters, which was a right wing party at the time, they were voting for staying put, and stay together with Denmark in the European Union; so a lot of Atassut voters actually voted to stay in. But it was very close, and you can see from the archives that some of the leave campaigners were actually very scared that they wouldn't get Greenland out. There was only a difference of 1.500 votes, so very narrow, that was the tipping point.

What were the main arguments to stay inside the EU then?

Money also. Most of the campaign, and I think also the politicians on the no campaign realized that they were probably going to lose a certain amount of money. Greenland was getting the most support of all regions from the EU at the time. So they had a pretty good deal that was on the balance. It turned out in the end after long negotiations, after three years, that they actually got pretty much the same deal economically, but we couldn't know that in '82. There were some people, especially from Denmark, helping the Greenlandic campaign, saying 'no this not true' (*ivm. zelfde deal krijgen*) and trying to come up with economic arguments. I think at the time in Greenland staying in the EU would benefit economically. But there was also the view of Atassut, especially back then, it was a pro Kingdom party. It worked closely together with Denmark. And Denmark didn't want Greenland to leave the EU, and Atassut didn't either. They wanted to work together with

Denmark, we gain most by being in the kingdom and getting all the benefits from the EU. So in this sense an economic argument.

But also 'where does Greenland fit within the kingdom, within international relations'. These arguments were much used in the time. A very interesting time in Greenlandic politics. It was pretty easy back then: you had the left wing and the right wing in the campaign.

Did the leave and remain camp have names?

The no campaign did, it was called 'Anisa', translated meaning 'let's go out' (of the EU). Which was a combination of different actors who didn't really work well together at that time. IA back then was some sort of a marxist party, now they're more urban, and Siumut is social democratic. But also the fishing industry, and then SIK. So you had some different actors working quite well together during the campaign. Afterwards it got a bit messy but it was seen at the time as quite a big success, how they managed to enforce in the no campaign. The yes campaign was pretty much Denmark and Atassut, and then some minor industries as well, but mainly the first two mooring for the yes campaign. (*Maw. de referendumvraag was 'willen we in de EU blijven'*). The no campaign was an interesting organization because the cooperation was actually that good from '81 until the referendum in February '82.

Was there a leader of the remain camp? If so, what was his name?

It was Atassut, Lars Chemnitz. But it was more like a collaboration with Denmark, and many fact checks putting out from industries; and the Danish ministry put out some information. And Atassut got the support of the entire Union as well. You could actually compare it with David and Goliath. When you have the support of ten different nations, it doesn't come as a surprise that you have extensive means to spread your message. But Anisa fought and eventually won.

How, and in what way, did the politicians communicate with the people at the time? How was the tone of the communication?

So the remain campaign, there was basically, especially Sermitsiaq, they were like the Financial Times. They said 'we don't want to leave', they were putting out information also gathered from the Danish ministries, and some of the Danish actors, and from Atassut of the Greenlandic parties.

The no campaign went more on a roadtrip, but also trying to get people gathered on the East Coast and especially the West Coast to inform people about this.

But also, and this is still pretty much the case, much of the information in Greenland comes via radio. So the radio media was very important. So you had meetings, but also trying to convey some of the information especially through radio, and also a bit through television. KNR, which is still in function. That was the main platform to gather information. But radio played an enormously important part.

We did a big EU conference in October, the biggest one in Greenlandic history. The first day was about the two referendums, and the second one about what's happening now. And we had some actors who were involved back then. They were going through the different phases, like eyewitnesses. Because the tipping point was so close, one important thing is this story about Germans fishing illegally at the shore was probably the tipping point. Because it was so close and it came so late in the campaign, and people started saying 'okay this can't be right'. Fishery is the most important industry in Greenland. Also, having Home Rule in '79,

some have argued that taking back some of the control was an important factor. They couldn't control the fisheries before, as what Home Rule obtained three years earlier than the referendum.

How did the Greenlandic press report on these events? Biased?

Some have conveyed it that in the campaign, they weren't allowed to have a say in anything, that's incorrect. But there was a bias, especially in Sermitsiaq, and the other big newspaper at the time (it was called the Greenland Post back then but AG today), they were more open to some of the no arguments. So it's true that there was bias in favour of the remain campaign and the Danish arguments, but it's not correct that they weren't allowed to say anything.

I was told that political party Siumut actually started out as a newspaper. Is that correct?

Partially. There had been a few parties in the sixties, but they were very loosely connected. Siumut started as part of the student rebellion in the late sixties as there was in Paris and Copenhagen and elsewhere. You had some of the same... Mainly starting in Copenhagen, Denmark, saying that we should have more cohesive parties, and they put out some folders trying to discuss some of these issues. For example we should have more self-control in Greenland. So it's partially correct but there were lots of things happening. The EU actually played a pretty important part in triggering the parties. Not just Siumut, but also IA and Atassut. You can see in the archives that they probably wanted a parliament without parties as you have in Nunavut, in arctic Canada. The government parties, they have no people in the parliament. There was a discussion because the two left wing parties formed then the conservative party, they also wanted to make a party to run for the Folketing, the Danish parliament. And more importantly the Greenlandic parliament in the seventies that was been formed at the time.

How did the international press report on the events?

I think there was much more coverage after the vote. It was mentioned but it didn't pick up any news apart from Denmark and Greenland until after the vote. Then it gained mention because most people didn't even know where Greenland was, and how could they, this little society... Up until that point, Algeria left the EU in '62 or the early sixties after they got independence, but up until then no one ever left. No one would make the argument that someone would actually want to leave the EU. If you read the theories about early integration, it was all about consent; there was a lead and then the people would just give permissive consensus. The people didn't really care about the EU but they were moving forward. And that also shows in the press when Greenland left. It became possible for most of Europe. Just like when Denmark voted no to the Marshall treaty in '92, no one would really understand what the hell was happening here. So Greenlands exit served as kind of a prequel to some of the arguments. We can see that in the referendum in the nineties that... People would actually nod and just say yes and take everything from the European Union. But now because of Greenland, you could actually go against the will of the big machinery in Brussels.

How did the EEC react to the outcome of the referendum? Did the exit cause a lot of uproar in Europe?

My interviewees have given me contradictory answers to this question. Some argue that the EEC did not see it as a big issue because so many countries were trying to become member at the same time, others say they definitely cared because of Greenland's fishery and mineral resources.

The minerals and the geopolitics wasn't that big a thing back then; that came much later, the recent time. But the Commission stated quite clearly that they were very sad to see Greenland leaving. And again in the beginning they were kind of perplexed that this little country wanted to get out. The Commission played an important role but most of the negotiations happened in the Council. So you had several negotiating partners that were really difficult. I heard from different sources that nothing really happened in the beginning. They were actually hoping that Atassut would win the next election and they would have another referendum, just like in Britain. Or: the outcome was so narrow that they couldn't make such a big decision based on such a small thing. That were some of the arguments being put forward. And what happened in the council was that some of the member states were against it because of economic reasons. Especially Germany was really difficult, especially in the beginning. It was just Germany negotiating, they were just talking 'gibberish' like... We couldn't understand, they were just saying stuff that no one would really understand... The negotiations were just like: prolong this on and on and on. And Greenland actually at some point kind of lost it and was threatening to do a hard Greenlandic exit, just like we're talking about hard Brexit. Greenland was just fed up with waiting. And then something actually happened and started. But then you had another issue, which was: there were some member states that were afraid of the separation movement. Just like Catalonia today or Scotland. Back then one of the biggest problems actually was Italy, they were afraid that Sicily would want something similar. Get out or get home rule or more autonomy. So Italy was a really difficult negotiating party because some of the succession or devolution that Greenland was obtaining in this sense. There were probably member states that didn't really care or pay attention, but there sure were member states for which it was really important. Denmark was against Greenland leaving but what I hear from both Danish people involved in the negotiation, and especially Greenlandic people, saying that once the result of the referendum showed, that the Danish were backing it. So even though it was against their own preferences they were taking part in the negotiations. And the Foreign Minister at the time and some of the leading civil servants... They talk highly about their part in the negotiations. So Denmark was helping and also trying to explain to the members 'no, this is not... They are actually going to leave, we need to take these negotiations seriously, otherwise we're going to have a hard Greenlandic exit'. And it was actually quite close at some point. If there had not been any leeway from the EU at the time, and especially some of the members in the Council, then Greenland would have just left without any agreement at all.

The exit negotiations lasted for three years. Were there other reasons why it took so long?

This is a little funny anecdote. At the end, it was actually prolonged for another month because Ireland was the last one to sign the ratification paper. It was supposed to be in '84 but then it got prolonged because of the reasons we discussed (Italy and Germany earlier on), but it was effectuated by February 1st '85. It was one month later than planned because Ireland was having a Christmas lunch and they didn't get their act together to sign the

agreement. But the main reason was a very slow start and different preferences and negotiation partners. It was also hard to find a solution to... Greenland (at least Siumut and to a certain degree IA and obviously Atassut) wanted a good deal, they wanted to avoid too many taxes on fishery or VAT, so coming up with a solution or becoming an OCT was something that was being discussed from very early on, but then trying to fit Greenland into this... It doesn't really make sense with Aruba and Caledonia, and then Greenland in the same family... So it took a while also for some of the legal parts. How can we actually do this? Greenland is so different. It says so in the Greenlandic treaty that Greenland is a special case, it's stated quite clearly that there are some differences, and it is until today like that in the OCT family. So a lot of politics and legal negotiations... Also Greenland being fed up for a while, they had to invent being able to negotiate. They were getting help from the Danish but Lars Vesterbirk (the main civil servant in the negotiations) didn't know that much about the European Union when he started. He was legally trained but he had been working in Nuuk with very different topics and other stuff. He was the one who started the representation in Brussels in the early nineties. But until then you pretty much only got Finn Loenge, an important politician in Greenlandic history. He was actually a member of the European parliament from the first election in '79, so he was like the only Greenlander who knew enough about the situation, but they kind of had to invent this. But they got substantial help from the Danish. But in the end they managed the negotiation process much better than the British are doing now.

There was no Article 50 so they had to invent the whole process from the beginning. But looking back now, three years is really not that long. I mean, Britain, it's gonna take decades to untangle or they'll get back into the EU before that happens.

Now you had Algeria leaving but that was before integration took off, back then it was just pretty much sign a paper and that's it. But here there were some legal hassles, some political hassles. So Greenland thought this process was prolonged and way too long; they lost patience during the way, but looking back it's actually quite fast that you can do it in three years. They also needed an agreement in order to eventually become an OCT. Plus at least having possibilities to deal with the EU afterwards also.

Why did Denmark support Greenland's exit from the EU?

Because they thought that the vote was legitimate. And also you have to go to '72 when Greenland voted against EU. So if they overruled twice, having gained Home Rule and all these discussions postcolonial transition... I think it was just a clear call, the right thing to do because the voters voted no and we should obey the referendum results.

Would you say that leaving the EU can be perceived as a first big step in becoming fully independent from Denmark?

Sure! Especially the seventies is a very important period in Greenlandic politics; the parties formed and the political system was being born. It's what political scientists would call a 'critical juncture' in the process of slow motion independence. There are still parties that say 'independence should not even be in the next generation yet, and maybe another'. But this is like a trigger of the whole process. There were some years in the sixties, not about independence but the first step for Home Rule, then Self Rule. So the EU process was a very important first step in that nation building process. That eventually will lead to independence, but we don't know when and how and it is still a part of the new version of

the Kingdom of Denmark. Anyway, it was one of the most important junctures in Greenlandic history. Also, there's a lot of discussion today that Greenland would lose a substantial amount of money if they don't get the fundings from Denmark. You had the same sort of discussion on a much smaller scale back then. It turned out Greenland got pretty much the same money, but the discussion were back then that Greenland would have to sacrifice something on welfare. Not 50% or anything, but it was still sort of the same argument that we hear today. I don't think that many people notice but you had the same discussions about the economic situation on a much lower scale and as severe economically as Greenland today if the Danish would stop giving money. It's similar. But I can't stress enough how important this is in like the first building blocks of that process that is still going on, now decades later.

Broad question. How has Greenland developed since it left? How did the country fare, in general, between 1985 and now? (e.g. economically, socially)

You've been in Nuuk, you've seen what it's like, there's a well functioning welfare system, there's a university, the hospital is not working too good all the time but it's, compared to some other Arctic capitals or places, decent. Greenland is functioning quite well to many degrees. And then you have some really exceptional social problems. So it started in identity building that is still really important, but also economically Greenland still gets quite an extensive amount of money from the EU. So it helps to build a society from there. EU could be much more involved, also because they want to have a more important role in the Arctic. They've been to the Arctic council a couple of times because of the seals and now because of the Russians. But I think the most important part of the evolution that Greenland has been going through, and from what you can say this is actually because of the EU, is the representation in Brussels, which is really important in Greenland meeting the world, Greenland becoming international, making friends abroad.

Ulrik has done some excellent work on this. How important this is in the foreign administration in Greenland. The EU and Brussels play an enormous part. Back in the early days it was mainly Danes who were doing all the work. But now the civil servant in the foreign department said 'you can't just have some random Dane come in and run this. You have to know how the Greenlandic administration works. So it triggers something, both in domestic and international settings. It is still a very important venue of being part of the international society. And also Brexit is having ramifications in Greenland, trying to have bilateral negotiations with the British and what is going to happen. The OCT is going to change a lot because 12 OCTs are leaving, actually 9 because in three no one lives there, so there's a lot of new things. But the foreign policy of Greenland is extremely important to put in the EU thing. Up until a bit more than 10 years ago the agreements between Greenland and the EU, it was pretty much only fish. There were new fisheries agreements every once in a while, and then 10 years ago they kind of split the support into the partnerships agreement that you might have heard of. Almost two third of the money coming from the EU is going into education, so that helps a lot. And it's also quite important because everybody agrees that the education sector is one of the most important to put up to a higher level in Greenland. And EU is putting in hands down money and trying to help.

I've been doing some talks at high schools and my own students trying to... Because they pretty much don't know these stories about their country, historically, and also now that is

actually the representation in Brussels, like the whole evolution of Greenlandic foreign policy and... Also the substantial amount of money that goes into education and fishery agreements and other stuff, how important that is. Quite a lot of the Greenlandic politicians don't know too much about this either. I was attending a debate in the parliament a bit more than a year ago, and there were mainly four or five people saying something about it... There weren't really that many showing up. But those who know, know. And know how important it is.

Especially because of Brexit there's been quite a substantial amount of newspapers writing articles about it. Some of them are flat wrong about it. But it's nice that there's a discussion about it, about the EU. It has mainly to do with Brexit and Greenland losing money because... About the trading relations and the uncertainty.

What are the main challenges for Greenland today?

It has been the same for quite a while, it's diversifying its economy. So that it's not as dependent on prices of shrimps so to speak. They have been working to it, but it goes really slow. And then the education level has to rise. We have been discussing it for a while. Economically it's diversifying. But also I think Greenland should be really really proud of the society they have as of now because even though the politics can be a bit merky and a lot of weird debates, it's actually working quite well for such a young democracy. Also that they managed to have its own language is quite rare. We're a major power in the OCT family, discussing with China and stuff and stuff and stuff. There's a lot to be proud of.

Earlier you mentioned that Greenland faces some serious social problems.

Why are these problems so pressing? What elements contribute, or have contributed?

Some of it goes back to education. We can see in the numbers that especially men hardly finish primary school. Then you have some really big taboos about drinking in the family and neglecting children and incest and rape of young people, but that are some issues that are deeply rooted and really really difficult to talk about. So it's a lot. I've only been living in Greenland for two years but from what I hear is we're starting to take in some of these hard discussions. That's going to take a long long time. You have these social issues and then you have the infrastructure of Greenland. If you live in a settlement you can't really go anywhere. There are no jobs, there's not much to do. In Southern Greenland the level of unemployment is just heartbreaking in a way, there's so little to do in some of the smaller communities. The dilemma is that Greenland moves as quickly forward as being a modern welfare system, modern like Scandinavian style, taking a little bit from the original countries (for example Alaska)... Or should we cater for the traditional, little settlements. Economically it doesn't make any sense. For example 80 people living on an icecape in the middle of nowhere, you can only reach them by helicopter. So there are some inherent very severe dilemmas about how to move forward for Greenland in the future. Some say you should all be gathered in Nuuk and Illulisat, some of the bigger cities because it's way too expensive/difficult to have the way of living that Greenland has now.

Maybe you should swap the first language from Danish to English because it's more international and much easier to get out in the world. Looking at Iceland, they did that some decades ago. It's an extreme dilemma because the ground floor of that building is not really there yet. Because there's already the problem that not enough Greenlanders speak enough Danish to get into high school and university. So there are some deeply rooted problems

that you also see elsewhere in the Arctic. Drinking problems, social problems, unemployment, and etcetera. And then you have some, what's it called, urban versus settlement, Nuuk versus the West. Is Greenland really that welcoming, it's so expensive to fly, so can you get a Greenlandic identity,... it's probably there but... I don't know if you live in Brussels but you probably have the same. At least in Denmark. I don't like people from Copenhagen, you have some of the same dynamics in a way because it's such a small society scattered over such a big place. It's like... Their head lies on the problems because it's such a small society in such a vast amount of land and ice.

Do you think moving everyone to big cities is going to fix problems? I thought that was one of the reasons why the social problems are so pressing: forcing people out of their habitat destroys traditional culture?

It is. This actually started to happen in the sixties that some were actually forced to Nuuk. Now you have people actually wanting to move to Nuuk but you don't have the houses. The housing situation is terrible here, so difficult to get a decent place to live. The mayor of Nuuk, he has a strategy saying that 30.000 should live in Nuuk in 2030. So in a decade from now, you have more than half the population living here.

Politically and socially you have some really hard dilemmas. This is also a big thing in the discussion about the airports, it's been one of the major topics for quite some time. So the main international airport, is that going to close, what's going to happen to the people living there, so the same argument elsewhere. Same on the East Coast, it's been left behind for decades.

So it's not viable to have settlements. To a certain degree we should keep most of them because this is the Greenlandic traditional way of living. Everybody agrees that to some degree we should keep them, and we have sort of a movement towards more... Caring about old school traditions. Our students sit with Ipads and laptops and it looks like most students everywhere else, but they also like recognition of their own identity, and you have really smart students saying 'we learn more from talking to this seal hunter in Eastern Greenland than we learn from the professors at our uni'. It's somewhat a new thing that is showing 'Inuit, I'm proud of it'. Talking about being a Greenlander, and you also have people who say 'I'm a global Greenlander'. Not just towards Denmark, but also looking at how things are done elsewhere. And then you have people who listen a bit to radio but don't have any idea what's going on in the rest of the world. So some societies are very complex. There are so few Greenlandic scholars with really concrete knowledge about what/how Greenlanders actually think, it's really scarce. In general, we have very limited sources on what Greenlanders actually think. Really concrete knowledge is very hard to find. So we hope over the next couple of years we can have more people engaged in political science instead of political gut feeling.

Do you think there is a chance that Greenland will ever rejoin the EU?

Now you have one party that has that argument, that's the Cooperation Party, the new pro Kingdom party (*Suleqatigiissitsisut*). I talked to Michael, the founder of the party, and he said they wanted to get back in the European Union. And then the Democrats, they... Three years ago, they were in parliament, Justus Hensen was making the argument that we should have a full cost benefit analysis whether Greenland could get more from working with the EU. His argument was not to rejoin EU eventually, but what could actually be gained from further cooperation. The original idea was voted down by Siumut and IA. So the middle (?) and the

representation in Greenland did some report of 40, 50 pages. Mininnguaq Kleist pretty much wrote the whole thing.

So they did that, and others were saying no. It would be interesting if there was actually campaigned for. Some voted no also because of the identity issue. This is also correct, that the EU kind of fucked up the whole seal industry.

I hear from Mininnguaq Kleist that his father was an important part of Anisa. and he said he can't see how Greenland could translate all those legal texts. And to a certain degree, Greenland has a pretty good deal while being OCT. They get pretty much like 80% of the total amount of money.

The main argument would be that they could get access to structural funds more easily. For example in mining and more cooperation in terms of education. It's obvious that Greenland could get more out of it if they were a member but the added gains are maybe not.. And it's gonna be very difficult to sell that argument to the voters. And also Greenland not feeling like a part of Europe, but rather as a part of the Arctic or North America. I can't see it happening because there's only one small party.

All the parties are for close cooperation with the EU. The prime minister said that the most important trade partners are in Europe, despite the fact that he wants to move to China and Japan and East Asia and also have some trading relation with UK after Brexit. They have some of the gains of Schengen without being part of it, have the possibility to send students via the exchange program, etcetera. So there's a lot of benefits in the situation now, so it's going to be difficult to change the political mood, and it's going to be very difficult to sell it to the voters. I don't see it happening, not even in the long run. And if Greenland were to become independent, I'm not sure it will be possible to be part of EU.

The main discussion is here to what happens within the Kingdom of Denmark.

In what way could you compare Brexit with Grexit?

Are there similarities according to you?

Yes and no. The cases are so different, over time... It has become something completely different. You had all the treaties from '86, '87, of the Single European Act, and especially in the nineties it was treaty after treaty. In 2016 there was some interest from British journalists wanting to speak to negotiators from that time, about 'what did you actually do'. Ulrik has made some argument about Scotland, it can do a reverse Greenland. He's been misunderstood in some senses, but...

You can see some difficulties in the negotiations. But Lars Vesterbirk said he saw a lot of similarities. Here there were some discrepancies between the two left parties, but after the referendum and when the main negotiations were done about what to do with the OCTs, it could go back to normal. Here you had political backing. And the diplomats did a much better job in the Greenlandic case than in the British. Quite a lot of people are perplexed how little prepared the diplomats in the British case have been. And just because the cases are so different, the UK is one of the major powers in Europe and also historically, compared to Greenland that has around 50.000 people.

There are similarities, but if you'd make a precise comparison... you'd have to zoom in on some minor parts of the whole process to find interesting similarities.

The result was basically the same. Both close to 52% so that's narrow. And the main process of leaving is going to be roughly three years if UK leaves at the end of March as they should. But then again, this similarity could be knocked down soon (*lacht*). So you have similarities, but in terms of what Greenland is and the UK is, what the EU in the eighties is compared to now... I'd say the similarities are pretty sketchy.

Maybe the reasons behind wanting to leave? Sovereignty?

Yeah sure! And also you have the urbanism versus countryside. Nuuk actually wanted to stay in the EU, London wanted to stay. It was mainly the southern part of Greenland that has voted for leaving the EU. So the voting outcome, the length of the negotiations, there are some similarities for sure. Also the nationalistic sentiment that played a major part in why they voted as they did.

8.6 Interview Hendrik Vos (11/1/2019)

Hoe mag ik naar u refereren in mijn achtergrondstuk?

Politicoloog of professor EU-studies.

Heeft u de exit van Groenland uit de EU, via een referendum in 1982, van nabij gevolgd?

Nee. Ik was toen zelf nog veel te klein. Ik heb achteraf maar gehoord dat Groenland zelfs ooit nog in de Europese Unie gezeten heeft. Waarmee de Unie eigenlijk een spectaculair stuk territorium is kwijtgeraakt. Het was toen nog niet de Europese Unie, het heette toen nog de Europese Economische Gemeenschap. Maar het proces zelf is mij ontgaan. Ik was een heel klein kindje toen het referendum plaatsvond. Ik weet zelfs niet of het destijds veel nieuws of ophef veroorzaakt heeft.

Dat was mijn volgende vraag, of de exit indertijd groot nieuws was. En wat de tendens was in de Belgische (en bij uitbreiding internationale) pers.

Ik heb er geen flauw idee van, en ik zou het eigenlijk betwijfelen. Het zou mij verbazen als dat echt de grote headlines gehaald heeft. In geschiedenisboeken over de Europese integratie wordt het vaak zelfs niet vermeld, of hooguit snel in een paragraafje. Het is niet iets dat enorm veel rimpelingen heeft veroorzaakt. De Europese Gemeenschap was toen een belangrijk stuk van haar oppervlakte/grondgebied kwijt, maar dat was het ook.

Dat is vreemd. Ik zou verwacht hebben dat dat de krantenkoppen had gehaald, het was toch de eerste keer dat zoiets gebeurde...

Ja. Nu, je kan in zekere zin zeggen... Het statuut van Algerije, een kolonie maar uiteindelijk ook heel nauw verbonden met Frankrijk... Toen Algerije dan eindelijk onafhankelijk werd in de jaren zestig... Afhankelijk van hoe je een en ander interpreteert zou je kunnen zeggen dat het Algerije van toen ook tot de Europese Gemeenschap behoord heeft en daardoor ook verdwenen is. Dus in die zin zou je kunnen zeggen dat het de eerste keer was. Bij Algerije was het veel onduidelijker, terwijl het bij Groenland wel duidelijk was. Groenland was echt een onderdeel van Denemarken en dus van die Europese Gemeenschap. Naarmate Groenland zich dan losser maakte van Denemarken, al in de jaren zeventig, dan zijn die stilaan ook meer weggeleden uit die Gemeenschap. Om dan in 1985 te zeggen: dit is het punt waarop we er echt geen deel meer van uitmaken.

Het verschil is ook dat Groenland een referendum heeft gehouden omtrent lidmaatschap, in tegenstelling tot Algerije.

Klopt. Zeker en vast.

Enig idee hoe de Europese Unie, toen de Europese Gemeenschap, op de uitkomst van het referendum reageerde?

Niet echt... Precies omdat het zo weinig gedocumenteerd is. Ik kan mij geen enkele officiële reactie voor de geest halen. Ik denk dat het meer 'akte nemen van de zaak' was. Ik neem wel aan dat men zoiets betreurt - niet zozeer omdat het Groenland was of zo - maar als een land de club verlaat, dan is dat nooit goed voor je imago. Als club wil je altijd aantrekkelijk zijn. En een plek die zegt: 'wij willen daar expliciet uitstappen'... Je internationaal imago krijgt dan wel een deuk. Nu, omdat het Groenland was en Groenland ook wel wat speciaal is, weet ik

niet of men daar toen heel zwaar aan tilde, maar het toejuichen zal men toch ook niet gedaan hebben.

Hoe is er toen precies te werk gegaan? Er was nog geen sprake van Artikel 50.

Nee, dat was al improviserend. Maar goed, dat Artikel 50 er nog niet was maakt eigenlijk niet uit want Groenland was geen lidstaat die de Unie verliet; slechts een deel van het Deens grondgebied verloor lidmaatschap. Denemarken bleef lidstaat, terwijl Groenland werd overgebracht naar een categorie van Europese landen en overzeese gebieden. En die categorie bestond wel al in de EU-verdragen.

En je kan het ook helemaal niet vergelijken met de situatie van vandaag omdat de Europese Gemeenschap in 1985 nog geen fractie van de bevoegdheden en de impact had die ze vandaag heeft. De Europese Unie van vandaag is een project dat eigenlijk pas echt op gang gekomen is sinds het begin van de jaren negentig. Als je vandaag zegt dat de EU beschikt over 100.000 bladzijden wetgeving (het zal ongeveer zoets zijn), dan kan je zeggen dat 95.000 daarvan dateert van de laatste 20 à 25 jaar. De Europese Gemeenschap van 1985 drong op geen enkele manier zo diep door in het leven van alledag als vandaag. De ene markt die wij vandaag hebben met de Schengenzone en het vrije verkeer en alles erop en eraan, dat bestond toen nog niet. Europa was toen wel al bezig met landbouw en visserij, daar had je wel al een aantal afspraken rond, en die waren belangrijk voor Groenland. En goed, die zijn dan opgehouden te bestaan. Maar voor de rest... Het is ook niet zo dat Groenland een heel uitgebreide economie of uitgebreid productie-apparaat heeft. Ik denk dat in Groenland een paar tienduizend mensen wonen... Ik weet zelfs niet of je in 1985 al veel permanente bewoning had. Dus de situatie van toen kan je echt niet vergelijken met wat de Europese Unie vandaag is. Toen was dat een beperkt aantal regels dat moest ontrafeld worden en waar Groenland dan moest uittrekken. Dat was het. Niet de aaneengeklonterdheid die de Europese Unie vandaag is.

Wat houdt die categorie van landen en overzeese gebieden precies in? Houdt het meer in dan enkel de omschrijving van de relatie? Of hoe zou u de relatie tussen de EU en die categorie omschrijven?

Die club heeft wel een aantal meer bevoorrechte banden. Ten eerste, er is een vrij goede politieke dialoog. Dat betekent dat er vrij veel overleg is, en dat diplomaten van de EU en Groenland... Dat die elkaar met een zekere regelmaat ontmoeten. Dat die een vast stramien hebben om bepaalde thema's te bespreken, zoals bijvoorbeeld visserijkwesities of zaken als walvisvangst enzovoort. Waar de EU zich eigenlijk in een duidelijk kamp heeft gezet van 'we willen dat niet', en dat Groenland daar een andere positie in inneemt. Maar er is wel een overleg dat bestaat, en dat veel intenser is dan de banden tussen bijvoorbeeld de EU en een land in de Stille Zuidzee, waar wij dus geen historische banden mee hebben. Dus er is een soort vertrouwdheid en een dialoog die wel altijd heel snel kan geactiveerd worden. Wij weten in de Europese diplomatie allemaal wat Groenland is. Als er een vertegenwoordiger is van een of ander eiland waar wij geen affaires mee hebben plots zegt 'wij willen een gesprek', dan zullen we eerst eens moeten zoeken van: wat voor eiland is dat eigenlijk? Met Groenland is er een zekere vertrouwdheid, wat dus maakt dat gemeenschappelijke thema's vlotter kunnen besproken worden. Ook -al weet ik niet precies hoe dat met Groenland geregeld is- op handelsvlak zijn er wel een aantal iets vlottere handelstoegangen geregeld dan normaal onder regels van de Wereldhandelsorganisatie.

Zijn er toen bij de EU geen alarmbellen afgegaan, dat dit wel eens een voorbode kon zijn voor meer landen die een uitstap willen? Dat de EU wel degelijk ook kan inkrimpen in plaats van uitbreiden?

Nee, dat was toen niet aan de orde. En Groenland was ook een speciaal geval, als stuk van Denemarken. Maar dat een land uit de Europese Gemeenschap zou stappen, er was nog geen Artikel 50... Er was ook geen procedure rond voorzien. Dat stond niet op de agenda of radar, en Groenland deed geen belletje rinkelen van 'oei, nu moeten we daar iets rond voorzien'.

Wat zijn volgens u de voornaamste voor-en nadelen van de exit geweest voor de EU?

Ik denk dat het meeviel. Anders zou er ook meer ophef gemaakt zijn destijds, en zou het vandaag nog altijd nazinderen, en dat is niet zo. Maar als je wil zoeken naar nadelen, dan denk ik aan het psychologische. Als een deel van de club weggaat, dan is dat niet zo goed voor je prestige. Dan lijkt dat toch een minder aantrekkelijke club. Maar omdat in dezelfde periode ook toeredsaansaanvragen liepen van bijvoorbeeld Spanje en Portugal, en een beetje later ook Zweden en Finland en Oostenrijk, dan werd dat eigenlijk vrij snel gecompenseerd. En bleef die Europese Gemeenschap wel het imago houden van aantrekkelijk te zijn. Op visserijvlak zullen er wel een aantal heel concrete consequenties geweest zijn, waarbij de toegang tot die visgronden wat minder evident werd, maar goed, daar heeft men dan wel aparte deals rond uitgewerkt die dan toch wel weer een zekere... Die gronden zijn visrijk, en de Groenlanders zijn met te weinig om die gronden leeg te vissen, dus dat betekent dat er wel afspraken moesten gemaakt worden. Dus via een andere relatie zijn dan toch wel wat relaties intact gebleven.

Wat zijn de voornaamste voor-en nadelen geweest voor Groenland?

(Nadeel: zeehondhuid, belangrijk exportproduct voor Groenland. Mogen die niet meer verkopen aan EU omwille van ban (kleine uitzondering Inuit). Groenland kan er niks aan doen)

Op het eerste gezicht iets meer zelfbeschikkingsrecht he, over ik denk een belangrijk thema, die visgronden. Maar aan de andere kant, Groenlanders zijn met niet zoveel, en als het gaat om die vis... Ze kunnen die niet allemaal zelf opeten, hé. Dus zij zijn afhankelijk van een afzet, en dat zijn in de eerste plaats dan toch wel de Europese landen. En ja, hun constructie met Denemarken houdt hen daar ook wel zeer dicht bij betrokken. Dus ze hebben uiteindelijk wel mee akkoorden moeten sluiten om die handel in vooral visserijproducten overeind te houden. Het nadeel is dat ze niet meer op dezelfde manier in de Europese besluitvorming zitten. Als zij hun belangen willen verdedigen, dan moeten zij dat doen door gewoon klassiek te gaan lobbyen zoals bedrijven dat doen. Of bijvoorbeeld als Noorwegen (zitten ook niet in de EU) iets gedaan wil krijgen (zij hebben ook nauwe banden met de Europese Unie), dan moeten zij dat ook al lobbyend doen. Dat werkt wel, maar op het moment dat er politieke beslissingen genomen worden, dan zitten zij niet mee aan de tafel.

Denkt u dat er een kans is dat Groenland ooit weer aansluit bij de EU?

Voor zover ik weet, is dat op dit moment niet aan de orde. Maar goed, het is een piepklein land hé, *allez*, zeer weinig inwoners, waardoor je op een bepaald moment misschien wel een politieke constellatie hebt die zegt van 'we willen er weer wel bijkomen'. Maar de beweging is toch eerder dat men zich probeert los te maken van Denemarken. En als zij weer bij de EU zouden gaan behoren, dan lijkt mij het meer logische scenario dat ze dat echt als

onafhankelijk land doen en niet als een stuk van Denemarken. Dan moet die beweging naar meer onafhankelijkheid van Denemarken verdergezet worden. In stukjes loopt dat wel, maar dan zo'n totale onafhankelijkheid om op die manier weer tot de EU te behoren... Ik sluit het niet uit, maar dat is niet iets dat op dit moment heel hoog op de agenda staat. Dus als dat gebeurt zal dat nog wel een tijd duren.

Groenland is wel interessant voor de Unie qua ligging, geopolitiek en omwille van de rijkdom aan bronnen...

Da's inderdaad wel een gebied, net zoals die hele Noordpool, waar de EU interesse in heeft. Dat is waar. En je hebt daar concurrentie van de Russen. En Groenland, je zou wel kunnen zeggen dat dat dicht bij de Europese Unie staat. Als dat lid wordt van de EU, dan moeten we daar geen strijd meer rond voeren.

Je zegt dat er interesse is van de EU naar dergelijke landen...

Ja, maar men beseft ook wel dat dat politiek niet kan gepusht worden. Het is nu niet dat de EU daar volop mee bezig is.

Groenlands voornaamste redenen voor de exit waren onenigheden over het gemeenschappelijk visserijbeleid (hun voornaamste economische drijfkracht) en nationalistische gevoelens. Heeft u de indruk dat deze redenen vaker een bron van misnoegdheid zijn omtrent EU lidmaatschap?

-> sluit naadloos aan bij subthema Brexit. Zie je hier een gelijkenis met Groot-Brittanië, hun redenen om te vertrekken?

Ja, want dat speelde ook mee in de Brexit, die discussie. Zeker en vast. En het gevoel dat beslissingen gezamenlijk genomen worden, en zo het gevoel hebben van 'wij herkennen ons daar te weinig in'. Dan zie je eurscepsis toenemen omdat er politieke partijen zijn die daar op in gaan haken. Partijen die dat ook dikwijls nog wat oppoken en dan krijg je dus wat je in Groot-Brittanië gezien hebt.

Op welke manieren is er een lijn te trekken tussen Brexit en Grexit?

Wat zijn de voornaamste gelijkenissen en verschillen?

De heel basic emotie die eraan ten grondslag ligt. Willen baas zijn over ons eigen land. Da's een heel diep gevoel dat dan politiek wordt uitgespeeld, en waar partijen op scoren. Dat heb je in Groenland, en dat heb je heel sterk zien spelen in het Brexit-referendum. Maar daar stopt eigenlijk de vergelijking. Want bij de verdere afwikkeling van zo'n exit... Vooral omdat de situatie vandaag niet meer te vergelijken is met die van 1985. In 1985 was dat een paar regels doorknippen en dat kon je overzichtelijk in kaart brengen, terwijl die EU nu zo'n vlucht heeft genomen en er zoveel zaken gemeenschappelijk georganiseerd zijn, productieketens zich zo grensoverschrijdend georganiseerd hebben enzovoort, dat het vandaag eindeloos veel moeilijker is om te gaan ontrafelen. Wat je nu dus ook merkt in de manier waarop de Britten zich vastrijden in die Brexit, en uiteindelijk zullen uitkomen op een scenario dat ze in de praktijk toch nog heel dicht bij die Europese Unie zullen blijven.

Is er nog een ander verschil?

Wat het complexer maakt, is dat de UK veel... Groenland is een groot gebied, maar is eigenlijk ook maar heel klein. Qua economie is dat niet de omvang van normale andere lidstaten (Malta buiten beschouwing gelaten). Dat betekent dat de schaal gewoon veel

kleiner is. Er zijn gewoon veel minder grensoverschrijdende banden. Het is niet dat studenten massaal op Erasmus trekken naar Groenland, dat Groenland volop participeert in universitaire onderzoeksprogramma's, dat Groenland de hele tijd nieuwe medicijnen wil registreren en laten testen,... *Allez*, groenland is zo klein van bevolkingsaantal dat er daar gewoon veel minder thema's spelen dan in dat grote VK.

De onderhandelingen tussen Groenland en de EU hebben uiteindelijk drie jaar geduurd, en die betroffen in feite slechts 1 groot thema: visserij. Denkt u dat er te optimistisch gerekend is voor de uitstaptermijn van Groot-Brittanië?

Ja. En als het gaat over het vormgeven van de toekomstige relaties is er tussen de EU en Groot-Brittanië nog niks geregeld. Daar zijn zelfs de gesprekken nauwelijks over begonnen. De bedoeling nu van de scheidingsakte, waar nu zoveel om te doen is, dat is om te beslissen om op 30 maart een overgangperiode te laten starten waarin alles eigenlijk nog blijft zoals het is. Maar tijdens de overgangperiode zal er dan over de toekomstige relaties gepraat worden. En dat heeft in het geval van Groenland drie jaar geduurd, en eigenlijk als het gaat over de toekomstige relatie uitbouwen tussen de EU en de UK... Er is geen zinnig mens die gelooft dat je dat in een, twee of drie jaar kan doen. Dat gaat veel langer duren. En in heel die overgangperiode die dan geleidelijk zal overgaan in wat men in het jargon een 'backstop situatie' noemt... In heel die periode zal eigenlijk alles bij het oude blijven. En dat zou weleens eindeloos kunnen blijven duren. En da's ook de reden waarom heel die scheidingsdeal, zoals die nu op tafel ligt, zo moeilijk ligt in de UK. Omdat zij nog altijd geen zicht hebben op werkelijk een apart land vormen... Maar in tussentijd misschien wel eeuwig gebonden blijven aan die Europese Unie.

Kan Groenlands exit een incentive voor Schotland zijn?

(Groenland is deel van een staat dat wel lid wil zijn, maar zij zijn succesvol uitgestapt. In de UK is het net omgekeerd, Schotland is een deel van een staat dat geen lid meer wil zijn.)

Ja. Schotland is zeer wantrouwig over de manier waarop de Brexit nu wordt afgewikkeld. En binnen Schotland hoor je wel stemmen opgaan die zeggen: 'wij willen een stuk onafhankelijkheid van de UK om dan weer tot de EU te gaan behoren'. Ik heb in die debatten nooit expliciete verwijzingen naar Groenland gehoord, maar zo het willen loskomen uit de UK zoals Groenland eigenlijk wilde loskomen uit Denemarken omwille van de positie ten aanzien van de Europese Unie, daar zit wel wat parallel tussen. Dat is zo.

De Morgen

Periodicity	Daily
Language	NL
Universe	National
Number of issues	303

Readers *(CIM NRS 17-18)*

Total Reach of total Brand	1.221.817
AIR Brand	398.024
AIR Websites	184.523
AIR Print + Digital versions	274.748

Surfers *(CIM internet '17-18)*

Website avg. daily surfers (Real Users)	135.284
Apps avg. daily unique browsers	16.061

Circulation *(Jan-Dec '17 - Authenticated)*

Print run	44.531
Paid copies (>50%)	5.033
Paid subscriptions (>50%)	27.598
Paid affiliates (incl. in membership)	-
Paid other*	-
Free push	2.019
Free pull	-
Other distribution (differed & raw pull)	-
Paid digital circulation	16.725

* Average price Paid Others: = 1.04 €

Remark:

The CIM guarantees the validity of the given data, not of any processing they may be subsequently used for.

De Morgen

Universe National
Periodicity Daily

Paper + Digital

Universe	9.771,6		4.775,6		4.996,1		6.236,5					
Reach Indicators												
	Total		Men		Women		Main shopper		Tot	Men	Wom	M.S.
	x1.000	% Tot	x1.000	% Prof	x1.000	% Prof	x1.000	% Prof	% Coverage			
Total readers	791,3	100,0	407,7	100,0	383,6	100,0	461,5	100,0	8,1	8,5	7,7	7,4
Loyal readers	162,7	20,6	97,3	23,9	65,4	17,0	97,1	21,0	1,7	2,0	1,3	1,6
Primary readers	276,3	34,9	151,1	37,1	125,2	32,6	180,0	39,0	2,8	3,2	2,5	2,9
Secondary readers	128,6	16,3	60,7	14,9	68,0	17,7	53,9	11,7	1,3	1,3	1,4	0,9
Tertiary readers	386,4	48,8	196,0	48,1	190,4	49,6	227,5	49,3	4,0	4,1	3,8	3,6
Readers last period	274,7	34,7	148,6	36,4	126,1	32,9	161,8	35,1	2,8	3,1	2,5	2,6
Reach Accumulation												
Readers 1 issue	274,7	100,0	148,6	100,0	126,1	100,0	161,8	100,0	2,8	3,1	2,5	2,6
Readers 2 issues	375,9	136,8	198,4	133,5	177,5	140,8	220,9	136,5	3,8	4,2	3,6	3,5
Readers 4 issues	490,4	178,5	252,9	170,2	237,5	188,3	288,9	178,6	5,0	5,3	4,8	4,6
Readers 6 issues	559,2	203,6	286,2	192,6	273,1	216,6	329,6	203,7	5,7	6,0	5,5	5,3
Readers 9 issues	624,1	227,2	318,5	214,3	305,5	242,3	367,4	227,1	6,4	6,7	6,1	5,9
Readers 12 issues	666,1	242,5	340,3	229,0	325,8	258,4	391,4	241,9	6,8	7,1	6,5	6,3
Gross contacts	321,1		177,7		143,4		190,9					
Confidence interval												
min.	243,1	88,5	125,6	84,5	104,5	82,9	137,6	85,0	2,5	2,6	2,1	2,2
Readers last period	274,7	100,0	148,6	100,0	126,1	100,0	161,8	100,0	2,8	3,1	2,5	2,6
max.	306,3	111,5	171,6	115,5	147,7	117,1	186,0	115,0	3,1	3,6	3,0	3,0
Profile	274,7	100,0	148,6	54,1	126,1	45,9	161,8	58,9				
Structure readers last period												
Readers last period	274,7	100,0	148,6	100,0	126,1	100,0	161,8	100,0				
Gender												
Men	148,6	54,1	148,6	100,0	-	-	70,3	43,4	3,1	3,1	0,0	3,0
Women	126,1	45,9	-	-	126,1	100,0	91,5	56,6	2,5	0,0	2,5	2,4
CIM Language												
Dutch	259,1	94,3	139,8	94,1	119,3	94,6	152,1	94,0	4,8	5,2	4,3	4,4
French	15,7	5,7	8,9	6,0	6,8	5,4	9,7	6,0	0,4	0,4	0,3	0,3
Interviewed person's age												
from 12 to 14 years	10,0	3,6	5,0	3,4	5,0	4,0	-	-	2,7	2,6	2,8	0,0
from 15 to 24 years	43,8	15,9	24,1	16,2	19,6	15,5	5,3	3,3	3,4	3,6	3,1	2,5
from 25 to 34 years	42,6	15,5	23,2	15,6	19,4	15,4	26,7	16,5	2,9	3,2	2,7	2,6
from 35 to 44 years	40,3	14,7	26,0	17,5	14,3	11,3	27,2	16,8	2,7	3,5	1,9	2,4
from 45 to 54 years	47,6	17,3	25,2	17,0	22,4	17,8	36,1	22,3	3,0	3,1	2,8	3,1
from 55 to 64 years	55,2	20,1	29,7	20,0	25,5	20,2	38,3	23,7	3,8	4,1	3,5	3,5
65 years and more	35,3	12,9	15,4	10,4	19,9	15,8	28,2	17,4	1,7	1,7	1,7	1,7
15 years and more	264,7	96,4	143,6	96,6	121,1	96,0	161,8	100,0	2,8	3,1	2,5	2,6
from 18 to 44 years	114,1	41,5	67,6	45,5	46,4	36,8	59,2	36,6	2,9	3,5	2,4	2,5
Social groups												
Social Group 1	84,5	30,8	49,3	33,2	35,2	27,9	49,5	30,6	6,3	7,4	5,3	6,6
Social Group 2	51,8	18,9	26,4	17,8	25,4	20,1	33,6	20,8	5,3	5,8	4,9	5,7
Social Group 3	44,2	16,1	29,0	19,5	15,2	12,1	24,7	15,3	3,5	4,7	2,4	3,2
Social Group 4	29,0	10,6	11,7	7,9	17,4	13,8	15,9	9,8	2,4	2,0	2,7	2,1
Social Group 5	16,5	6,0	6,9	4,6	9,6	7,6	9,6	5,9	1,6	1,2	2,1	1,5
Social Group 6	12,2	4,4	7,1	4,8	5,1	4,0	7,9	4,9	1,0	1,2	0,8	0,9
Social Group 7	17,1	6,2	10,7	7,2	6,4	5,1	11,0	6,8	1,4	1,7	1,0	1,3
Social Group 8	11,9	4,3	4,1	2,8	7,8	6,2	7,9	4,9	1,0	0,7	1,1	0,8
don't know	7,6	2,8	3,6	2,4	4,0	3,2	1,6	1,0	2,7	3,1	2,5	1,8

De Morgen

Base	9.771,6		4.775,6		4.996,1		6.236,5					
	Total		Men		Women		Main shopper		Tot	Men	Wom	M.S.
	x1.000	% Tot	x1.000	% Prof	x1.000	% Prof	x1.000	% Prof	% Coverage			
Structure readers last period												
Readers last period	274,7	100,0	148,6	100,0	126,1	100,0	161,8	100,0				
Nielsen areas												
Nielsen 1	121,4	44,2	68,4	46,0	53,0	42,0	69,4	42,9	5,2	5,9	4,4	4,6
Nielsen 2	127,8	46,5	68,2	45,9	59,6	47,3	77,2	47,7	4,1	4,4	3,7	4,0
Nielsen 3 D	12,7	4,6	5,1	3,4	7,6	6,0	7,6	4,7	9,9	8,9	10,7	9,0
Nielsen 3 FR	7,5	2,7	3,8	2,6	3,7	2,9	5,3	3,3	0,7	0,7	0,7	0,7
Nielsen 3 D + FR	20,2	7,4	8,9	6,0	11,3	9,0	12,8	7,9	1,7	1,5	1,9	1,6
Nielsen 4	2,6	0,9	2,1	1,4	0,4	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,1	0,0
Nielsen 5	2,8	1,0	1,1	0,7	1,7	1,3	2,0	1,2	0,2	0,1	0,2	0,2
Provinces												
Antwerp	71,3	26,0	37,6	25,3	33,7	26,7	44,9	27,8	4,5	4,8	4,2	4,5
West Flanders	35,8	13,0	20,5	13,8	15,3	12,1	15,7	9,7	3,4	4,0	2,9	2,3
East Flanders	85,6	31,2	47,9	32,2	37,7	29,9	53,7	33,2	6,6	7,5	5,7	6,4
Limburg	16,1	5,9	9,0	6,1	7,1	5,6	8,0	4,9	2,1	2,4	1,9	1,8
Hainaut	0,6	0,2	0,5	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Liège	2,7	1,0	1,0	0,7	1,7	1,3	1,8	1,1	0,3	0,2	0,3	0,3
Luxembourg	0,1	-	-	-	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
Namur	0,1	-	0,1	0,1	-	-	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Brussels 19	11,9	4,3	6,2	4,2	5,7	4,5	8,2	5,1	1,2	1,3	1,1	1,2
Flemish Brabant	48,7	17,7	24,2	16,3	24,5	19,4	28,8	17,8	5,0	5,1	4,9	4,7
Walloon Brabant	2,0	0,7	1,7	1,1	0,3	0,2	0,3	0,2	0,6	1,0	0,2	0,2
New habitats CIM												
New Antwerp CIM	42,1	15,3	21,1	14,2	21,0	16,7	32,1	19,8	6,6	6,8	6,5	7,3
New Ghent CIM	32,6	11,9	20,7	13,9	11,9	9,4	19,3	11,9	12,9	16,5	9,3	11,8
New Brussels CIM	24,4	8,9	10,1	6,8	14,3	11,3	14,4	8,9	1,8	1,6	2,1	1,6
New Liège CIM	1,6	0,6	0,2	0,1	1,3	1,0	1,6	1,0	0,4	0,1	0,6	0,6
New Charleroi CIM	0,1	-	-	-	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
New cities Flanders CIM (n=30)	72,8	26,5	39,7	26,7	33,2	26,3	39,8	24,6	5,2	5,8	4,7	4,3
New cities Wallonia CIM (n=13)	0,7	0,3	0,6	0,4	0,1	0,1	-	-	0,1	0,2	0,0	0,0
New urban total CIM (n= 48)	174,3	63,5	92,5	62,2	81,8	64,9	107,2	66,3	3,5	3,8	3,2	3,2
New non urban Flanders CIM	97,4	35,5	53,8	36,2	43,6	34,6	53,7	33,2	3,1	3,5	2,8	2,9
New non urban Wallonia CIM	3,0	1,1	2,3	1,5	0,7	0,6	0,8	0,5	0,2	0,3	0,1	0,1
Habitants CIM												
Habitant central city	106,6	38,8	60,1	40,4	46,6	37,0	67,3	41,6	5,3	5,9	4,7	4,8
Habitant periphery	34,3	12,5	15,9	10,7	18,5	14,7	20,7	12,8	1,7	1,6	1,7	1,5
Habitant suburbs	39,4	14,3	21,1	14,2	18,3	14,5	22,0	13,6	2,8	3,1	2,5	2,5
Habitant dormitory city	56,6	20,6	28,6	19,2	28,0	22,2	31,2	19,3	2,8	2,9	2,7	2,5
Habitant other municipalities	37,8	13,8	23,0	15,5	14,7	11,7	20,7	12,8	1,7	2,1	1,3	1,5
Interviewed person's profession												
Upper management *	15,9	5,8	11,1	7,5	4,7	3,7	7,9	4,9	6,5	7,3	5,0	5,4
Middle Management	23,3	8,5	16,8	11,3	6,5	5,2	16,7	10,3	7,1	8,0	5,4	7,9
Artisan, small commerce, farmer **	12,8	4,7	7,8	5,2	5,0	4,0	8,0	4,9	2,9	2,8	3,1	3,1
Employee	88,2	32,1	46,5	31,3	41,8	33,1	58,8	36,3	3,8	4,9	3,0	3,4
Worker	16,9	6,2	12,0	8,1	4,9	3,9	9,8	6,1	1,3	1,4	1,3	1,2
Housewife	5,7	2,1	0,4	0,3	5,3	4,2	4,9	3,0	1,2	2,1	1,2	1,2
Retired	47,1	17,1	21,1	14,2	25,9	20,5	37,1	22,9	2,0	1,9	2,1	2,0
Unemployed	6,9	2,5	4,5	3,0	2,4	1,9	6,1	3,8	1,7	2,0	1,4	2,1
Student	49,2	17,9	25,3	17,0	23,8	18,9	4,8	3,0	3,4	3,6	3,2	2,5
Other non-active	8,8	3,2	3,0	2,0	5,8	4,6	7,7	4,8	1,9	1,3	2,5	2,2
Interviewed person's professional status												
With professional activity	157,1	57,2	94,2	63,4	62,9	49,9	101,2	62,5	3,4	3,8	2,9	3,2
Interviewed person's education level												
Never, Primary or lower secondary	39,6	14,4	18,5	12,4	21,2	16,8	12,6	7,8	1,4	1,3	1,4	0,8
Higher secondary	62,9	22,9	37,3	25,1	25,6	20,3	34,2	21,1	1,7	1,9	1,4	1,4
Bachelor or Master	172,2	62,7	92,8	62,4	79,4	63,0	115,0	71,1	5,6	6,6	4,7	5,2

Readership Survey 2017-2018, Copyright CIM.

The CIM guarantees the validity of the given data. The CIM cannot guarantee the results of any subsequent processing.

B

De Morgen

Total Brand (Paper+PDF+App+Site)

	Total		Reach Indicators				% Coverage						
	x1.000	% Tot	Men		Women		Main shopper		Tot	Men	Wom	M.S.	
			x1.000	% Prof	x1.000	% Prof	x1.000	% Prof	% Coverage				
Total readers	1.221,8	100,0	642,8	100,0	579,0	100,0	676,3	100,0	12,5	13,5	11,6	10,8	
Readers last period	398,0	32,6	219,2	34,1	178,8	30,9	236,3	34,9	4,1	4,6	3,6	3,8	

* Executive management = upper management, liberal professions, big commerce, industrial and freelance 6+

** Artisan, small merchant, farmer = small commerce, artisan, industrial and freelance 5-, farmer

Readership Survey 2017-2018, Copyright CIM.

The CIM guarantees the validity of the given data. The CIM cannot guarantee the results of any subsequent processing.

C

De grote verdwijntruc

De Arabische wereld zoals wij ons die op café voorstellen, waar mannen vrouwen onderdrukken, die kon Midden-Oosten-correspondent Ana van Es nooit zo ontdekken. Tot ze er ineens midden in staat. In Jemen.

Tekst en beeld ANA VAN ES

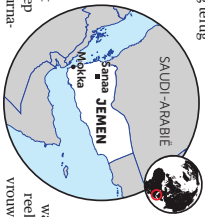
Correspondent
Ana van Es, zowel
links als rechts.

7

“Jij kan hier niet blijven slapen.”

De beheerder van de kazerne, die ons een paar uur eerder vriendelijk had ontvangen, is onverwacht. We zijn in een kazerne in Mokka, een havenstad aan de Rode Zee in Jemen. Na een dagje aan het front, waarbij we op sleepvrouwen werden genomen door wat kanvende strijders, ons konvooi zich schietend een weg naar de oorlog banden en de frontlijn zich onverwacht snel aandienende langs een strand met mijnen links en de vijand in de struiken rechts, is het te laat om nog veilig terug te rijden naar ons hotel. Wij - mijn chauffeur, mijn fixer, een medelinge die hetter die fingeert als mijn gids, vertaler en lokale toeverlaat, en ik zelf - blijven daarom slapen op twee uur rijden van het front, in de kazerne van Mokka.

Ik ben niet dol op overnachtingen in Arabische kazernes. Dat komt omdat ik een vrouw ben. Daar is in mijn bevoorrechte bijzondere van. In de conflictgebieden is het voor vrouwen veilig te slapen.

Ik ben niet dol op overnachtingen in Arabische kazernes. Dat komt omdat ik een vrouw ben. Daar is in mijn bevoorrechte bijzondere van. In de conflictgebieden is het voor vrouwen veilig te slapen.

Ana van Es wordt op sleepvrouwen genomen door wat lauwend strijders in Jemen.

waar het voor een man cultureel vaak ongepast is, om lokale vrouwen aan te spreken, is het voor een vrouw gemakkelijker werken. Zij kan in tegenstelling tot een man met iedereen praten. Met een hoofddoek om valt een vrouw ook nog eens minder op, wat in onveilige gebieden een voordeel is.

Maar soms is het juist lastig om als vrouw journalist te zijn in een Arabisch land. Bijvoorbeeld als je je slaapt uitrolt in een legerhoofdkwartier waar geen lokale vrouw zich oml zal vergen.

Tussen mannelijke strijders die na een lange dag vechten vanzelfsprekend zijn hebben in een verzelfde. Die verontschuldigen dat westerse vrouwen een moralist hebben, maar wel al tijd zin.

Aanzienlijk stap ik daarom de Al Maligah-kazerne in Mokka binnen. Wat saat me hier te wachten? Gelukkig lijkt het deze keer me te vallen. De kazerne heeft een heus medicentrum, met zelfs draadloos internet. We krijgen een eigen kamer voor ons drieën. De deur van onze kamer kan op slot. Zelfs de deur van de badkamer kan op slot. Het moet gezegd: ik heb nog nooit zo'n comfortabele kazerne gezien. Dit is veel beter dan die keer in Irak, toen ik zonder pardon werd ingekwarterd op een zaalige tussen een tiental mannelijke militairen en de we geen slot had. En ook dat liep uiteindelijk goed af.

“Welkom, welkom”, zegt de beheerder op de moment nog. Hij is zo religieus dat hij me niet aankijft. Tijdens de aarzelenlijke maalfid blijft de beheerder oogcontact mijden op een manier die zelfs in conservatief Jemen opvalt. Waarom doet hij dat? Mijn uiterlijk zal hem vast niet verblinden. Mijn gezicht, het oorlogsrand nog in mijn wenkbrauwen, zit ingepakt in een hoofddoek die geen plukje haar laat zien. Voorts draag ik een zwarte abajja, het lange vrouwengewaad vol witte zwetkruigen van het kogelwerende vest dat ik eerder die dag overheen heb gedragen.

Ach, de beheerder zal wel gewoon lid zijn van een zwart moskee. Alles in orde, rapporteer ik de chef buitenland in Amsterdham. Zijn stem klinkt drokkelig: de telefoonverbinding is slecht. Na dit laatste telefoongesprek willen we slapen. Het is half 10. Het is donker. In Mokka, ooit de koffiehaven van de we-

reld en de poort van Jemen, draait de handelsgewoortdige om wat en kalafinkovs. 's Nachts is het hier niet veilig. Extremistische milites sproken langs rimes in het zand. En dan, als de stad zo gewaartijk is geworden dat we ons zonder escorte niet meer buiten de poort kunnen wagen, saat de beheerder van de kazerne om als een blad aan een boom.

Mij lijkt hij nog steeds niet aan. Hij richt zich tot de mannen in mijn gezelschap: mijn chauffeur en fixer. “Zij is een vrouw. Zij kan hier niet blijven slapen.” Een vrouw in een kazerne vol mannen, dat is haram, zondig. Wat dan? We anders? Gelukkig heeft hij een geschikt logeeradresje achter de hand. “De salafistische buurman.” De salafistische buurman? Dat blakt niet bepaald als een aanrijping op Alhambra. Maar volgens de beheerder kan je het niet beter treffen. De salafistische buurman is allereerst dus een salafist, oftewel een zeer conservatieve moslim. “Dus betrouwbaar.” Wat meer is: een echte familieaan. “Twee echtgenotes.”

HIPPE KOFFIEZAKEN

In een scène waarvan je in een film zou zeggen: nu wordt het goedkoop, staat hij daar ineens, hier in de kazerne. De salafistische buurman. Qua uiterlijk is hij een dubbekantiger van Osama bin Laden: gruze pluisbaard, een lange dshkhaaba, het traditionele witte gewaad voor Arabische mannen. Op zijn heup draagt hij een zwart pistool. Hij kijkt in het geheel geen buurman. Hij woont in een ander deel van Mokka. Hij zegt dat hij de eigenaar is van deze kazerne. Maar eigen zeggen is hij bovendien bevestigd met Tarqad Saleh, een in Mokka geëgerde wartord die door de VN en

westerse landen wordt gesteund. Kortom: hij is een van de machtigste mannen van deze stad. Vanachter zijn gruze baard maakt hij een opprochting die alles op scherp zet. “Mijn twee echtgenotes zijn yamachit niet thuis.”

Het heeft ruim twee jaar geduurd, maar in Jemen sat ik er meens middenin: de Arabische wereld zoals we ons die in Europa op café voorstellen. Waar mannen aan de lopende hand zwaar gesultende vrouwen onderdrukken en lastigvallen. Nu zit u in het horeen zeggen dat het met de ommekeer lekker loopt in de Arabische wereld, maar zo groot als wij het vanuit de westerse reusvoorstellen, heb ik het in twee jaar Midden-Oostenvervlaggingen zelden aangetroffen. Niet in Syrië. Niet in Irak. Niet in Libië. In al die landen kan ik als vrouw in elk geval zonder gedoe werken. Natuurlijk zegt dat niet alles, want ik ben daar alleen te gast, maar toch wel iets. “Trak. Syrië. Libië.” zal mijn jemenitische fixer verzuchten als de nacht in Mokka achter ons ligt. “Dat zijn allemaal seculiere handen, Jemen is een religieus land.”

Hoe is het voor de vrouwen in Jemen zelf? Niet als je denkt dat je dat iets van begrijpt, blijf je als westerse toehoorder volstrekt op het verkeerde been te zijn gezet. De dag voor onze overnachting in Mokka heb ik een gesprek in een koffiefactorie in Aden, de tweede stad van Jemen. De oorlog in Jemen heeft als gevolg van een huicarte frontlinjeconomie een vreedende verhaart gebracht. In Aden wannat het sinds kort van hippe koffiezaken, zoals hier Cup Coffee, waar een brista cappuccino en late michiato maakt.

Aan een tafeltje zitten vier collega's, deitgers. De vrouwen en een man. Twee vrouwen bedek-

IK STAP IN DE SUV VAN DE SALAFISTISCHE BUURMAN. ONDER ÉÉN VOORWAARDE. IK GA NIET ALLEEN. MIJN FIXER MOET MEE. WE BEGINNEN AAN EEN KRANKZINNIGE RIT

ken hun gezicht met een zwarte niqab. Conservatief. Ze hebben hier een werkloosheid. Een van de vrouwen, Mona, 32 jaar, blijkt de teelinggevendte van de man. Is dat normaal in Aden? Vier keer geschtter. Natuurlijk is dat normaal, wat denk jij dan? “In Aden werken de vrouwen, ook nadat ze getrouwd zijn. Sommige families hebben daar moete mee, maar de meeste niet.” Daar beginn je het te begrijpen. Oke, jullie zien er conservatief uit, maar blijkbaar zit ik vol vooroordelen. Maar net nadat je dit hebt bedacht, wordt alles weer op zijn kop gezet. Want Mona blijkt al oma, met haar 32 jaar, zijgeel ronnede op haar rode, haar dochter onlangs rond diezelfde leeftijd. Al sad kwam de eerste baby.

De man, haar ondeggeschikte. “In Jemen zeggen wij: het kapitaal van de vrouw zijn de olies in ▶

Achtern de auto moet Ana van Es zich ophangen aan de Jemenitische vrouw, lees ze onopvallend mogelijk zijn.

'IN JEMEN ZEGGEN WIJ: HET KAPITAAL VAN DE VROUW ZIJN DE EITJES IN HAAR BUIK'

EEN KLANT IN EEN KOFFIEZAK

afgeschermd door een gordijnscherm kunnen eten, is een van de weinige plekken om het andere geslacht te ontmoeten. Als wij zitten te lunchen, krijgt mijn fixer ineens belangstelling van twee vrouwen in het hokje naast ons. Gordijn opzij, glurend om het hokje twee uiters vrolijk mekandjes. "Wijf je ons gezicht zien?" Kom eens om zo'n opmingszin, als westerse vrouw. Een andere plek om elkaar te ontmoeten: parkkeerplassen. Onder gat-fild, 's middags tussen twaalf en vier, als het openbaar leven stil ligt, rijden jongedames in Jemen naar parkkeerplassen bij winkelcentra. De vrouw zit achter het stuur, hun vriend springt erbij op de passagiersstoel. Ik ontdek dit fenomeen als mijn chauffeur halverwege de werkdag ineens wegvrent: de auto van zijn vriendin is op een nabijgelegen parkkeerplassen gestationeerd. Wie weet hoe het werkt op parkkeerplassen in Jemen, begrijp waarom autoriteiten in Soudi-Arabië tot voor kort het wilden dat vrouwen zelf autorijden. Zo'n twintig jaar geleden was het in Jemen heel anders en dansten mannen en vrouwen gewoon openlijk samen op feesten, had Shabibi verteld. "De extreme mentaliteit tegen vrouwen hier komt uit Soudi-Arabië. Als het daar verandert, verandert het mogelijk ook hier." We zijn bezig met de voorbereidingen van een laatste, gewaardijde reis: door de frontlijn gaan we naar San'a rijden, de hoofdstad van Jemen, in handen van de Houthis-rebellen. Omdat Jemen een ontvoeringscultuur heeft die teruggaat tot voor de Islam, over deze route nauwelijks buiten-

landers reizen en we niet weten wie er onderweg bij de tientallen controleposten staan, lijkt het veiliger als ik onderweg doorga voor Jemenitische vrouwen.

Hoe wordt een Jemenitische vrouw? We oefenen in de auto waarmee we hier naar San'a zullen rijden, terwijl mijn fixer op straat voor checkpoint speedt. Nooit mannen aankijken. Bij's schijn naar beneden, gericht op de stoel voor je. Niet helemaal rechtop zitten. Gehandscordeerde handen in de schoot, half onder de dubbele volle van je nikab. Niet met je handen gebaren. Niet met je arm op het raam steunen. Een Jemenitische vrouw maakt zich klein. Het liefst zou ze onzichtbaar worden.

ZWETPLEKKEN

Plotseling, als we het tweede hotel zijn gepasseerd, keert de statistische huttman zijn wegen. Het gesprek valt stil. Wat is hij van plan? Ik open de plateregrond op mijn telefoon en zie iets waarop ik niet had durven hopen. De blauwe pijl die onze auto voorstelt, beweegt zich terug. Naar de kazerne. De beheerder doet verbijstend open. De statistische huttman zegt: "We zijn klaar." Waarom verandert hij zo onverwacht van koers? Mogelijk duurt het hem allemaal te lang - dat denkt mijn fixer. Misschien verkies hij zijn eigen twee echtgenotes bij nader inzien boven een buitenlandse vrouw met zweepvlekken in haar abja. Misschien zien wij de situatie verkeerd en is hij van de snore verhalen, terwijl hij oprecht een veilige slaap-

plaats wilde bieden.

Gaat dit eigenlijk alleen over mij als vrouw, of speelt hier nog meer? We zullen het nooit zeker weten. Maanden later zal een bevestigende journalist, een man, Mokka bezoeken. Zijn bezoek bevestigd met een hartelijke ontvangst door lokale strijdsters, maar eindigt even later met een minderendende ondervraging en verbanning uit de stad. Je zou het bijna vergeten, maar machthebbers in Jemen zitten niet te wachten op buitenlandse journalisten die de grillige frontlijn bezoeken ten noorden van Mokka.

Dit is zeker: het is voorbij. Wat een oplichting. Althans dat denk ik.

De statistische huttman haat in mijn bijzijn drie strijdsters uit een smoezelige kamer trekken. Zijn persoonlijke lijfwachten, stelt hij. Hij wijst op de rotsen. Veel minder mooi dan zijn huis. Dan drukt hij de sleutel van de deur in mijn hand. Als ik dat per se wil, mag ik in deze kamer slapen. Onder één voorwaarde.

Mijn fixer en chauffeur, de einzigen die me in Mokka kunnen beschermen, mogen niet bij me blijven, ook niet op de gang: dat is haraan. Ze worden naar liefst vijf verdiepingen lager ingekwartierd in het medicacentrum. De beheerder slaapt voor hun deur, zodat ze mij niet stiekem gezelschap kunnen houden. Handig is dit allemaal, maar daar valt weining aan te doen. Ik draai de deur van de kamer op slot. Bedek een goewelje, beslaap matrasijs met een meegenomen laken. Denk nog maar eens: zierzo, dat is goed afgelopen. Val in slaap.

VERBIJSTEREND BLOOT

Doort het open raam ruist de branding. De kazerne staat op loopafstand van de haven van watrum de VOC in de 17de eeuw koffieplanten naar Nederland bracht. En dan, in de tweede helft van de nacht, beginnen de golven van de zee zich te vermengen met een heel ander geluid. Gebouk op de deur. Stemmen van jonge mannen. Strijders. Bijlkaar weten ze dat een vrouw, mogelijk de enige buitenlandse vrouw in Mokka, hier alleen in een kamer zit.

"Doe open."

"Nu. Opschieten."

Mijn fixer en chauffeur liggen buiten gehoorzamskand. Mijn telefoon heeft hier binnen geen bereik. Ze gaan weg, komen terug, proberen het opnieuw, anderhalf uur lang.

Bizarre gedachte: als hier nu een roedel soldaten binnenvalt, dan was ik beter af geweest in de blauwe kamer met alleen de salafistische huttman. Maar de wetten in Mokka blijken oeroud daglicht verdrift de dreiging. Zodra de zon opkomt, laten de strijdsters zich niet meer horen. Het ruisen van de zee neemt het over. Wanneer ik eindelijk de kamer darf te verlaten, wenden de mannen in het trappenhuis hun blik af.

Tien dagen later, nog steeds in Jemen, keer ik elke nacht terug naar de kazerne aan de Rode Zee. In dit land ben ik niet de enige met vreemde dromen. Dat blijkt als ik onderweg naar San'a word overgegragen aan een mevrouw fixer, tevens ambtenaar in de roebelontgeving. Terwijl de auto voortbreegt door de duistert hooganden, maakt hij een grapje. "Ik zoek een tweede vrouw. Ik heb een droom gehad. Dat zij Europese is." Schalks-

Bewaker van de kazerne.

"Ik denk dat ik vannacht ga dromen dat zij Nederlandse is!"

Het wordt tijd om Jemen te verhalen. Na zeventien dagen land ik in Amman, Jordanië. Alle vliechten uit Jemen worden in een speciale hangar aan een extra veiligheidscontrole onderworpen. De Jordaanse douanemedewersters blijken moslim, maar dan in een verbijstend blote uitvoering. Ze ogen wulfer dan op het huwelijksfeest in Aden nadat de bruidsgom was vertrokken. Ze dragen broeken. Hoofddoeken die alleen hun haar bedekken, niet hun halve lichaam. In de rij voor de douane volgt een botsing tussen twee islamitische culturen. De Jordanees vrouwen geven hun Jemenitische zusters het bevel om alles uit te doen. Hun nikabs in drie ligen. Hun ellebooglange handschoenen in vleeskleur en framboosroze, naar de laatste mode in San'a. Zelfs abaja, het eckelange zwarte schild van elke Jemenitische, moet los. Nu. Waar alle mannen bij staan.

De vrouwen uit Jemen smoken. Ze voelen zich macht met slechts een hoofddoek en de nog steeds alrebedekkende kleding die ze onder hun abaja dragen. Maar de vrouwen uit Jordanië weten van geen wijken. Ze zien in al die hagen solo geen religieuze verplichting, maar een veiligheidsrisico. Het geeft geen pas, maar ik zou ze wel willen zoenen. In het tole berg ik mijn eigen abaja op, schud mijn haar los. De grote verwijfintuc is voorbij. Amman, Jordanië, een van de meest gezellige steden in het Midden-Oosten, woel na een bezoek aan Jemen aan als New York City. Deze reis heeft mijn blik op de Arabische wereld veranderd. Syrië, Irak, Libië, daar valt het reuze mee. In Europa op cate realiseren we het ons niet, maar bezien vanuit Jemen gaan deze landen voorop in de vrouwenzaak, en zijn ze nog seculier ook.

Ana van Es mocht uiteindelijk op deze matras slapen, in een kazerne in Mokka, een havenstad aan de Rode Zee in Jemen.